

Ref

BÄTTRE BOSÄTTNING FÖR FLERA

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

Betänkande av
bosättningslåneutredningen

Ref

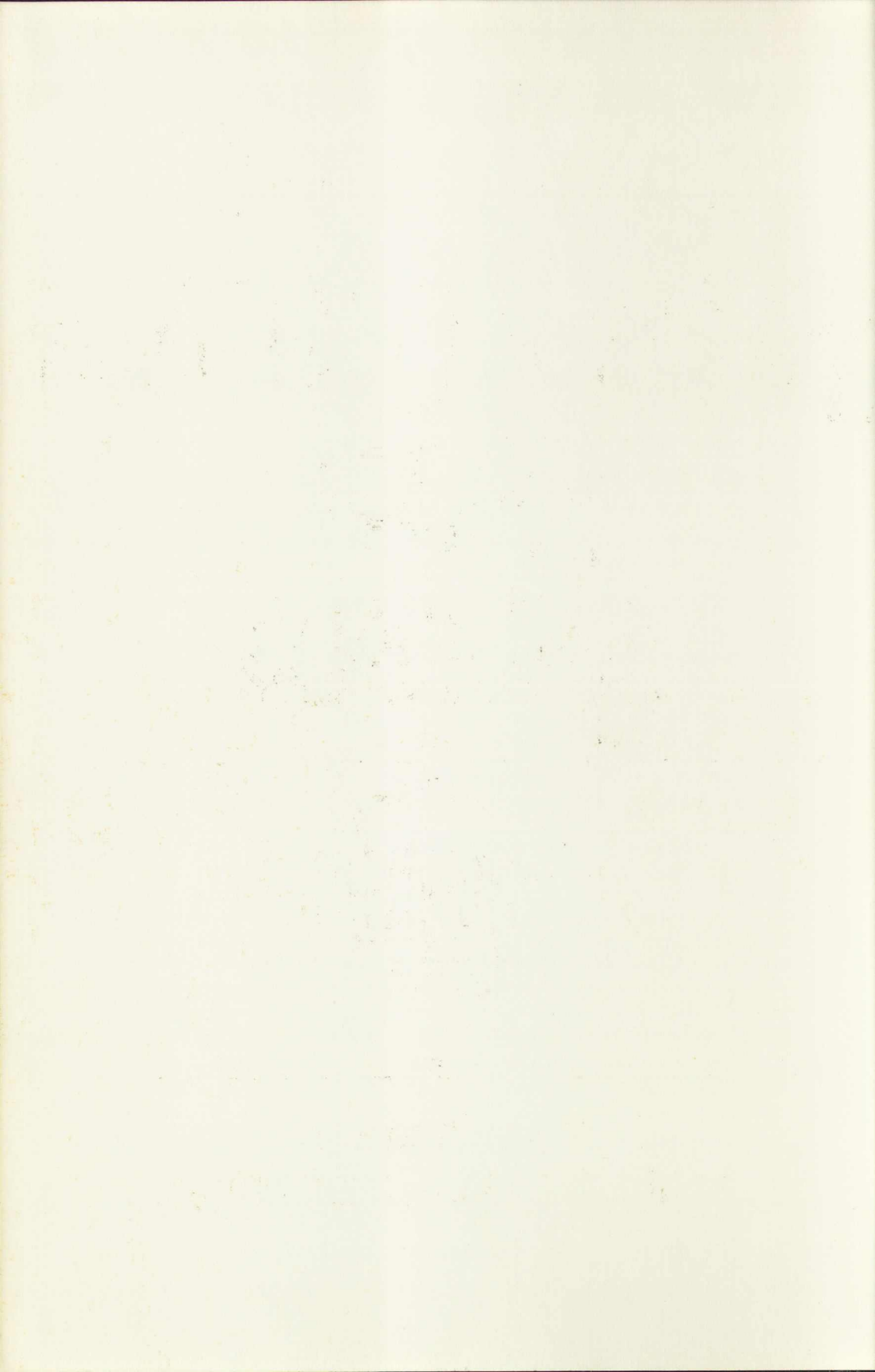
BÄTTRE BOSÄTTNING FÖR FLERA

Betänkande av
bosättningslåneutredningen

Statens offentliga utredningar
1975:5
Socialdepartementet

Bättre bosättning för flera

Bosättningslåneutredningen
Stockholm 1975

Omslag Jan Boman
ISBN 91-38-02191-9
Göteborgs Offsettryckeri AB

Bättre
posättning
för flera

Postnordiska tryckeriet
Göteborg 1973

Till Statsrådet och chefen för socialdepartementet

Genom beslut den 29 juni 1973 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för socialdepartementet att tillkalla en utredningsman med uppdrag att göra en allsidig översyn av verksamheten med de statliga bosättningslånen.

Med stöd av bemyndigandet förordnade chefen för socialdepartementet samma dag undertecknad Åke Wictorsson, ledamot av riksdagen, att vara utredningsman.

Samtidigt förordnades såsom experter åt utredningsmannen bankokommissarien hos Sveriges riksbank Rudolf Eckerström, kanslirådet i socialdepartementet Billy Thorstenson samt sekreteraren hos Svenska kommunförbundet Bernt Öberg. Till sekreterare förordnades departementssekreteraren i socialdepartementet Ulla Fredriksson.

Vid utarbetandet av författningsförslagen har utredningen biträtt av hovrättsassessorn Lars Hultstrand, socialdepartementet. Utredningen har antagit namnet bosättningslåneutredningen.

Sedan uppdraget slutförts får utredningen härmed överlämna betänkandet Bättre bosättning för flera.

Ett särskilt yttrande av experten Öberg har fogats till betänkandet.

Stockholm den 8 januari 1975

Åke Wictorsson

/Ulla Fredriksson

The Statistical Office of the Republic of Latvia

Latvian Statistical Yearbook 2011

The Statistical Office of the Republic of Latvia is a state institution that provides statistical information on the economic, social and cultural development of Latvia. It is responsible for the collection, processing and dissemination of statistical data.

The Office is headed by the Director, who is appointed by the Cabinet of Ministers. The Office is organized into several departments, each responsible for a specific area of statistics.

The main tasks of the Office are:

- to collect, process and disseminate statistical data;
- to conduct statistical research;
- to provide statistical information to the public;
- to cooperate with international organizations and other statistical offices.

The Office publishes the Statistical Yearbook, which contains statistical data on the economy, population, education, health, culture and other areas. The Yearbook is available in Latvian and English.

The Office also provides statistical information on the Internet, through its website. The website contains statistical data, reports and other information.

The Office is a member of the European Statistical System (ESS) and the International Statistical Institute (ISI).

Statistical Office of the Republic of Latvia

Latvian Statistical Yearbook 2011

Innehåll

<i>Författningsförslag</i>	9
Förslag till Förordning om statliga bosättningslån	9
Förslag till Förordning om ändring i kungörelsen (1962:581) med vissa bestämmelser angående kommuns upptagande av lån m. m. . .	12
<i>Sammanfattning</i>	15
1 <i>Utredningsuppdraget</i>	17
1.1 Direktiven	17
1.2 Uppdragets genomförande	17
2 <i>Historik</i>	19
3 <i>Gällande bestämmelser för bosättningslånen</i>	23
3.1 Bosättningslånekungörelsen	23
3.2 Riksbankens instruktion till ortsombuden	24
4 <i>Bosättningslån eller liknande system i andra länder</i>	27
5 <i>Andra kreditformer för kapitalvaruanskaffning än bosättningslånen</i>	29
5.1 Bankkrediter	29
5.2 Köpkort	31
5.3 IKEA Konto	31
5.4 KF:s låneköp	32
5.5 Avbetalningsköp	33
5.6 De beskrivna kreditformerna och bosättningslånen	34
6 <i>Allmänna överväganden beträffande de statliga bosättningslånen</i>	37
6.1 Bakgrund	37
6.2 Utredningens ställningstagande	38
7 <i>Personkretsen</i>	41
7.1 Allmänna synpunkter	41
7.1.1 Gällande bestämmelser	41

7.1.2	Fördelningen av låneansökningar med avseende på civilstånd m. m.	42
7.1.3	Lån till samboende	43
7.1.4	Utredningens överväganden	45
7.2	Ensamstående utan barn	46
7.2.1	Frågans tidigare behandling	46
7.2.2	Statistiskt material om de ensamstående	47
7.2.3	Utredningens överväganden	48
7.3	Minderårighet	50
7.3.1	Nuvarande regler och praxis	50
7.3.2	Åldersgränser i fråga om barn och ungdom inom den sociala lagstiftningen	50
7.3.3	Utredningens överväganden	51
7.4	Utländska medborgares rätt till bostättningslån	51
8	<i>Grunder för sociala hänsynstaganden vid långivningen</i>	53
8.1	Gällande regler	53
8.2	Utredningens överväganden	55
9	<i>Inkomstgränser</i>	57
9.1	Gällande regler	57
9.2	Utredningens överväganden	58
10	<i>Lånens storlek, återbetalningsvillkor m. m.</i>	59
10.1	Lånens storlek	59
10.1.1	Utredningens överväganden	59
10.2	Återbetalning av lånen	60
10.2.1	Gällande regler	60
10.2.2	Riksbankens praxis	61
10.2.3	Utredningens överväganden	62
10.3	Antal lån samt tidsgräns för ansökan om lån m. m.	66
10.3.1	Nuvarande regler och praxis	66
10.3.2	Utredningens överväganden	67
11	<i>Räntan</i>	69
11.1	Bakgrund	69
11.2	Utredningens överväganden	69
12	<i>Administration av lånen</i>	71
12.1	Nuvarande organisation	71
12.1.1	Riksbanken	71
12.1.2	Ortsombuden	73
12.1.3	Utredningens överväganden	74
12.1.4	Statens och kommunernas åtaganden vid förlust på bostättningslån	76
13	<i>Information</i>	79
13.1	Information om lånen	79

13.1.2	Utredningens överväganden	79
13.2	Konsumentinformation i samband med långivningen	80
13.2.1	Nuvarande förhållanden	80
13.2.2	Utredningens överväganden	80
14	<i>Kostnader</i>	83
	<i>Särskilt yttrande</i>	85
	<i>Bilaga 1</i> Ortsombudens synpunkter på vissa frågor gällande bosättningslånen	87
	<i>Bilaga 2</i> Undersökning rörande socialhjälpbehov orsakat av bostadskostnader	91

- 79 1.3.2 Lärarens arbetsuppgifter
- 80 1.3.1 Kompendiuminnehåll i samband med läroplanen
- 80 1.3.1.1 Nya utvärderingsmetoder
- 80 1.3.2 Lärarens arbetsuppgifter
- 81 1.4.1 Skolens utvärdering
- 82 1.4.2 Skolens utvärdering
- 83 1.5.1 Utvärderingens betydelse
- 84 1.5.2 Utvärderingens betydelse
- 85 1.5.3 Utvärderingens betydelse
- 86 1.5.4 Utvärderingens betydelse
- 87 1.5.5 Utvärderingens betydelse
- 88 2.1.1 Skolens utvärdering
- 89 2.1.2 Skolens utvärdering
- 90 2.1.3 Skolens utvärdering
- 91 2.1.4 Skolens utvärdering
- 92 2.1.5 Skolens utvärdering
- 93 2.1.6 Skolens utvärdering
- 94 2.1.7 Skolens utvärdering
- 95 2.1.8 Skolens utvärdering
- 96 2.1.9 Skolens utvärdering
- 97 2.1.10 Skolens utvärdering
- 98 2.1.11 Skolens utvärdering
- 99 2.1.12 Skolens utvärdering
- 100 2.1.13 Skolens utvärdering
- 101 2.1.14 Skolens utvärdering
- 102 2.1.15 Skolens utvärdering
- 103 2.1.16 Skolens utvärdering
- 104 2.1.17 Skolens utvärdering
- 105 2.1.18 Skolens utvärdering
- 106 2.1.19 Skolens utvärdering
- 107 2.1.20 Skolens utvärdering
- 108 2.1.21 Skolens utvärdering
- 109 2.1.22 Skolens utvärdering
- 110 2.1.23 Skolens utvärdering
- 111 2.1.24 Skolens utvärdering
- 112 2.1.25 Skolens utvärdering
- 113 2.1.26 Skolens utvärdering
- 114 2.1.27 Skolens utvärdering
- 115 2.1.28 Skolens utvärdering
- 116 2.1.29 Skolens utvärdering
- 117 2.1.30 Skolens utvärdering
- 118 2.1.31 Skolens utvärdering
- 119 2.1.32 Skolens utvärdering
- 120 2.1.33 Skolens utvärdering
- 121 2.1.34 Skolens utvärdering
- 122 2.1.35 Skolens utvärdering
- 123 2.1.36 Skolens utvärdering
- 124 2.1.37 Skolens utvärdering
- 125 2.1.38 Skolens utvärdering
- 126 2.1.39 Skolens utvärdering
- 127 2.1.40 Skolens utvärdering
- 128 2.1.41 Skolens utvärdering
- 129 2.1.42 Skolens utvärdering
- 130 2.1.43 Skolens utvärdering
- 131 2.1.44 Skolens utvärdering
- 132 2.1.45 Skolens utvärdering
- 133 2.1.46 Skolens utvärdering
- 134 2.1.47 Skolens utvärdering
- 135 2.1.48 Skolens utvärdering
- 136 2.1.49 Skolens utvärdering
- 137 2.1.50 Skolens utvärdering
- 138 2.1.51 Skolens utvärdering
- 139 2.1.52 Skolens utvärdering
- 140 2.1.53 Skolens utvärdering
- 141 2.1.54 Skolens utvärdering
- 142 2.1.55 Skolens utvärdering
- 143 2.1.56 Skolens utvärdering
- 144 2.1.57 Skolens utvärdering
- 145 2.1.58 Skolens utvärdering
- 146 2.1.59 Skolens utvärdering
- 147 2.1.60 Skolens utvärdering
- 148 2.1.61 Skolens utvärdering
- 149 2.1.62 Skolens utvärdering
- 150 2.1.63 Skolens utvärdering
- 151 2.1.64 Skolens utvärdering
- 152 2.1.65 Skolens utvärdering
- 153 2.1.66 Skolens utvärdering
- 154 2.1.67 Skolens utvärdering
- 155 2.1.68 Skolens utvärdering
- 156 2.1.69 Skolens utvärdering
- 157 2.1.70 Skolens utvärdering
- 158 2.1.71 Skolens utvärdering
- 159 2.1.72 Skolens utvärdering
- 160 2.1.73 Skolens utvärdering
- 161 2.1.74 Skolens utvärdering
- 162 2.1.75 Skolens utvärdering
- 163 2.1.76 Skolens utvärdering
- 164 2.1.77 Skolens utvärdering
- 165 2.1.78 Skolens utvärdering
- 166 2.1.79 Skolens utvärdering
- 167 2.1.80 Skolens utvärdering
- 168 2.1.81 Skolens utvärdering
- 169 2.1.82 Skolens utvärdering
- 170 2.1.83 Skolens utvärdering
- 171 2.1.84 Skolens utvärdering
- 172 2.1.85 Skolens utvärdering
- 173 2.1.86 Skolens utvärdering
- 174 2.1.87 Skolens utvärdering
- 175 2.1.88 Skolens utvärdering
- 176 2.1.89 Skolens utvärdering
- 177 2.1.90 Skolens utvärdering
- 178 2.1.91 Skolens utvärdering
- 179 2.1.92 Skolens utvärdering
- 180 2.1.93 Skolens utvärdering
- 181 2.1.94 Skolens utvärdering
- 182 2.1.95 Skolens utvärdering
- 183 2.1.96 Skolens utvärdering
- 184 2.1.97 Skolens utvärdering
- 185 2.1.98 Skolens utvärdering
- 186 2.1.99 Skolens utvärdering
- 187 2.1.100 Skolens utvärdering

Författningsförslag

Förslag till Förordning om statliga bosättningslån

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 § För inköp av möbler och andra bosättningsföremål till egen bostad utgår statligt bosättningslån enligt denna förordning.

2 § Låneverksamheten handhas av riksbanken och kommunerna. Inom kommunen handhas verksamheten av socialnämnden.

3 § Bosättningslån utgår från statens bosättningslånefond, som förvaltas av riksbanken.

4 § Bosättningslån kan utgå till

1. man och kvinna, vilka avser att ingå äktenskap med varandra,
2. makar,
3. man och kvinna, vilka väntar barn tillsammans, tidigare varit gifta med varandra eller gemensamt har eller har haft barn och som sammanbor med varandra under äktenskapsliknande förhållanden eller avser att göra detta,
4. man och kvinna, vilka stadigvarande sammanbor med varandra under äktenskapsliknande förhållanden.

Bosättningslån kan utgå till ensamstående, som sammanbor eller avser att sammanbo med eget barn under 18 år. Bosättningslån kan utgå till ensamstående om eljest särskilda skäl föreligger att tillgodose behovet av möbler och andra bosättningsföremål.

Vad som sägs i denna förordning om de lånesökande gäller i tillämpliga delar även ensamstående lånesökande.

5 § Om särskilda skäl föreligger kan bosättningslån utgå till samma person mer än en gång.

6 § Bosättningslån enligt 4 § första stycket beviljas endast parterna gemensamt om inte särskilda skäl föreligger.

Riksbanken kan medge att en av låntagarna övertar betalningsskyldigheten för hela det återstående lånet i samband med äktenskapsskillnad eller upplösning av äktenskapsliknande samlevnad.

7 § Bosättningslån är räntebärande amorteringslån. Ränte- och amorteringsfritt bosättningslån kan dock beviljas om särskilda ekonomiska och sociala skäl föreligger.

Förutsättningar för lån

8 § Som förutsättning för bosättningslån gäller att de lånesökande är kyrkobokförda i Sverige, och, i fråga om lånesökande som är utländsk medborgare eller statslös, att sökanden har erforderliga arbets- och uppehållstillstånd.

9 § Bosättningslån utgår under förutsättning att de lånesökande har behov av medel för att anskaffa möbler och andra bosättningsföremål och kan förväntas ha förmåga att återbetala bosättningslånet.

Om kommunen ställer garanti enligt 15 § kan bosättningslån utgå även om lånesökandena ej kan förväntas ha förmåga att återbetala bosättningslånet.

10 § Bosättningslån utgår med högst 10 000 kronor.

11 § Räntebärande amorteringslån löper med ränta från utbetalningsdagen. Räntesatsen fastställs av regeringen.

12 § Amorteringstid bestämmes av riksbanken med hänsyn till lånebeloppets storlek och de lånesökandes ekonomiska förhållanden. Amorteringstiden får ej överstiga sju år om icke uppskov medgivits enligt andra stycket.

Riksbanken får bevilja uppskov med amortering och räntebetalning under högst tre år om ekonomiska eller sociala skäl föreligger.

13 § Ränte- och amorteringsfritt lån avskrives med en tiondel efter vart på varandra följande tio år om inte resterande lån före avskrivning överförs till räntebärande amorteringslån enligt 14 §.

14 § Riksbanken får besluta att resterande del av ränte- och amorteringsfritt lån skall utgöra räntebärande amorteringslån om det är uppenbart att låntagarnas förhållanden ändrats på sådant sätt att ränte- och amorteringsfriheten inte längre bör bestå.

I ärende som avses i första stycket skall riksbanken inhämta yttrande från socialnämnden i den kommun i vilken låntagarna är kyrkobokförda.

Förfarandet i låneärenden m. m.

15 § Riksbanken beslutar om bosättningslån. Riksbanken kan som förutsättning för att bevilja lån uppställa det villkoret att kommunen

gentemot bosättningslånefonden garanterar återbetalning av hälften av den kapitalförlust som kan uppkomma på lånet. Ränte- och amorteringsfritt lån får ej beviljas utan att sådan garanti ställs.

16 § Ansökan om bosättningslån skall vara ställd till riksbanken men ges in till socialnämnden i den kommun i vilken de lånesökande avser att bo.

Socialnämnden skall yttra sig över uppgifterna i ansökan om bosättningslån samt därefter översända handlingarna till riksbanken. I de fall kommunal garanti enligt 15 § erfordras för att lån skall beviljas skall nämnden bifoga bevis om att sådan garanti ställts.

Ansökan om bosättningslån skall göras före bosättningen eller inom ett år därefter. Om särskilda skäl föreligger får ansökan prövas även om den kommit in senare än som nyss sagts.

17 § Innan bosättningslån utbetalas skall sökandena till riksbanken ge in

1. skuldebrev,
2. bevis om kyrkobokföring,
3. i fråga om utländsk medborgare, erforderliga bevis om arbets- och uppehållstillstånd,
4. de övriga handlingar som riksbanken eller kommunen bestämmer.

Om de handlingar som avses i första stycket ej givits in inom tre månader från dagen för lånets beviljande förfaller beslutet om bosättningslån.

18 § Förfallen ränta och amortering betalas till riksbanken.

19 § Riksbanken får säga upp lånet till omedelbar betalning om låntagarna

1. genom oriktig uppgift föranlett att lån beviljats,
2. använt lånesumman för annat ändamål än som avsetts,
3. inte erlagt förfallen ränta eller amortering eller på annat sätt brutit mot lånevillkoren.

20 § Riksbanken får besluta om eftergift med återbetalningen av räntebärande amorteringslån om det är skäligt med hänsyn till att låntagare avlidit, varit sjuk, arbetslös, erhållit vård eller haft stor försörjningsbörda. Eftergift får också meddelas om det av annan anledning framstår som skäligt. Eftergift kan avse hela det förfallna beloppet eller del därav.

I ärende som avses i första stycket skall riksbanken inhämta yttrande från socialnämnden i den kommun i vilken låntagarna är kyrkobokförda och, om kommunal garanti ställts, från den kommun som ställt garantin.

21 § Talan mot riksbankens beslut enligt denna förordning får ej föras.

22 § Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna förordning meddelas av riksbanken.

**Förslag till
Förordning om ändring i kungörelsen (1962:581) med vissa bestämmelser
angående kommuns upptagande av lån, m. m.**

Härigenom förordnas att 1 § kungörelsen (1962:581) med vissa bestämmelser angående kommuns upptagande av lån, m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Kommun äger, förutom i fall som avses i 58 och 59 §§ kommunallagen (1953:753) samt 62 och 63 §§ kommunallagen (1957:50) för Stockholm, utan att regeringens medgivande därtill erfordras,

a) upptaga lån, som beviljats kommunen enligt kungörelsen (1962:538) om förbättringslån, bostadslånekungörelsen (1967:552) eller bostadsfinansieringsförordningen (1974:946),

b) upptaga lån, som beviljats kommunen enligt tomträttslånekungörelsen (1965:905), kungörelsen (1966:173) om statsbidrag och lån till barnstugor, räntelånekungörelsen (1967:553), kungörelsen (1968:227) om markförvärvslån till kommun, kungörelsen (1972:760) om lån avseende kostnader för outhyrda lägenheter, kungörelsen (1973:400) om statligt stöd till allmänna samlingslokaler eller kungörelsen (1974:252) om statligt stöd till energibesparande åtgärder i bostadshus,

c) upptaga lån hos bank eller annan kreditinrättning för byggnadsföretag, för vilket kommunen beviljats lån enligt någon av författningarna under a), upp till statslånets nedre gräns samt med återbetalningsskyldighet inom sextio år genom lika stora årliga amorteringar eller annuiteter,

d) åta sig ansvarighet enligt någon av författningarna under a) gentemot staten för förlust på lån eller förskott på lån, som beviljats annan än kommunen,

d) åta sig ansvarighet enligt någon av författningarna under a) gentemot staten för förlust på lån eller förskott på lån, som beviljats annan än kommunen *eller enligt förordningen (1975:000) om statliga bosättningslån, gentemot bosättningslånefonden för kapitalförlust på bosättningslån,*

e) åta sig borgensansvar för lån enligt kungörelsen om lån avseende kostnader för outhyrda lägenheter, kungörelsen om statligt stöd till allmänna samlingslokaler, kungörelsen om statligt stöd till energibesparande åtgärder i bostadshus eller någon av författningarna under a), nämligen *dels* för bostadslån åt allmännyttigt bostadsföretag, *dels* för bostadslån avseende småhus eller för förbättringslån, då länsbostadsnämnd så påfordrar, *dels ock* för bostadslån i fall som avses i 12 § tredje stycket a) bostadslånekungörelsen eller 18 § tredje stycket 1 bostadsfinansieringsförordningen

f) åta sig borgensansvar gentemot bank eller annan kreditinrättning beträffande byggnadsföretag, som godkänts för statlig belåning jämlikt

¹ Senaste lydelse 1974:961

någon av de under a) nämnda författningarna, för byggnadskreditiv eller däremot svarande lån intill övre gränsen för statslån jämte i förekommande fall bidrag enligt kungörelsen (1973:538) om bidrag av statsmedel i vissa fall till ombyggnad av bostadslägenhet, under förutsättning att ansvarigheten i varje särskilt fall icke gäller längre än till den tidpunkt då statslån och underliggande kredit som avses i 25 § bostadslånekungörelsen eller 30 § fjärde stycket bostadsfinansieringsförordningen slutligt beviljats och utlämnats,

g) åtaga sig borgensansvar gentemot bank eller annan kreditinrättning beträffande byggnadsföretag, för vilket statslån beviljas enligt någon av författningarna under a), för lån med en amorteringstid av längst tio år åt sådan bostadsrättshavare eller sådan byggare, köpare eller ägare av småhus, som icke kan omedelbart betala hela den grundavgift som behövs för förvärv av bostadsrätten eller den kapitalinsats som behövs för uppförande, förvärv eller förbättring av småhus, under villkor att lånet uppgår till högst en procent av bostadsrättens andel av låneunderlaget respektive högst fem procent av låneunderlaget för småhuset eller godkända kostnaden för förbättringsarbetena.

Sammanfattning

Utredningen föreslår att samhällets stöd till bosättningen även i fortsättningen skall utgöras av bosättningslån. Lånen bör beviljas utifrån familjepolitiska, socialpolitiska och konsumentpolitiska grunder, varvid särskilt de sociala aspekterna skall ges ökad uppmärksamhet.

Utredningen föreslår därför ändringar i syfte att öka långivningen till de grupper som i dag inte kan beviljas lån.

Utredningen föreslår också att lån skall kunna utgå till vissa ensamstående utan barn när starka sociala skäl talar härför, t. ex. till handikappade, till personer i ett rehabiliteringsskede, till dem som på grund av arbetsmarknadsförhållanden måste flytta samt till dem som på grund av särskilda omständigheter gör sitt inträde i arbetslivet ovanligt sent. Utländska medborgare med arbets- och uppehållstillstånd bör bli berättigade att erhålla lån.

Högsta lånebelopp bör vara 10 000 kr. och den normala återbetalningstiden sju år. Uppskov med betalning bör medges på flera grunder än nu. Statens normalränta bör fortfarande tillämpas.

Utredningen föreslår vidare att ränte- och amorteringsfria lån på kommunernas förslag skall kunna beviljas lånesökande med låga inkomster. Dessa lån bör enligt utredningens förslag normalt avskrivas med 1/10 per år under en tioårsperiod. Kommunerna bör också kunna ställa garanti för bosättningslån i vissa fall där det bedöms vara osäkert om betalningsförmåga finns. Kapitalförlusterna på dessa lån bör enligt utredningen delas mellan staten och kommunerna. Utredningen föreslår också ökade möjligheter till befrielse från återbetalningsskyldigheten och att förlusterna härför bärs av staten.

I princip skall lånen utgå för första bosättningen och sökas senast inom ett år efter bosättningen.

Någon inkomstgräns för lånesökande bör enligt utredningens förslag inte fastställas.

Kommunerna föreslås överta den lokala administrationen av lånen från ortsombuden, medan riksbankens verksamhet beträffande bosättningslånen i huvudsak bör bli oförändrad. I kommunerna bör ansvaret för verksamheten med bosättningslånen knytas till sociala centralnämnden/socialnämnden.

Slutligen kommer utredningen med förslag i syfte att förbättra informationen om lånen och konsumentinformationen till låntagarna.

1 Utredningsuppdraget

1.1 Direktiven

Bosättningslåneutredningen har fått i uppdrag att göra en allsidig översyn av verksamheten med statliga bosättningslån samt lägga fram förslag till de ändrade regler för bosättningslånen som översynen kan ge anledning till. Några särskilda direktiv för översynen har inte lämnats utöver att utredningen skall beakta vad socialutskottet i anledning av vissa motioner¹ anfört i betänkandet 1973:5.

I betänkandet framhåller utskottet att familjepolitiska kommittén på uppdrag av Kungl. Maj:t gjort en begränsad översyn av reglerna. Kommittén har i huvudsak förordat att sociala skäl skall beaktas vid långivningen i större utsträckning än vad som f. n. sker och att ortsombudens uppgifter skall läggas över till kommunalt organ.

Enligt utskottets mening är det motiverat att göra en mera allsidig översyn av bosättningslåneverksamheten än den, som ankommit på familjepolitiska kommittén. Utskottet framhåller, att det är önskvärt med en översyn, vid vilken även de grundläggande principerna för verksamheten tas upp till övervägande. Det bör härvidlag beaktas att den främsta fördelen med lånen inte är en påfallande låg ränta utan möjligheten att få lån borgensfritt. Genom den utveckling som under senare år skett då det gäller banklån åt enskilda för kapitalvaruanskaffning kan det ifrågasättas om inte reglerna för bosättningslånen bör ges en annan inriktning.

Utskottet erinrar också om att ungdomsbostadsutredningen i sitt betänkande (SOU 1970:43) "Ungdom - Bostad" förordat att även ensamstående skulle kunna få bosättningslån.

Utskottet understryker att vid översynen även frågan om information till allmänheten om möjligheterna att få bosättningslån bör uppmärksammas.

1.2 Uppdragets genomförande

Utredningen har under sitt arbete haft överläggningar med sekretariaten i kreditköpkommittén och hemförsäljningskommittén. Överläggningar har också ägt rum med kriminalvårdsstyrelsen, statens handikappråd, konsumentverket, med en arbetsgrupp inom handelsdepartementet för

¹ 1973:435, 1973:1218, 1973:1222

kommunal konsumentpolitisk verksamhet, med hemkonsulenterna i Stockholm samt med Möbelhandlarnas Centralförbund. Utredningen har dessutom sammanträffat med företrädare för socialförvaltningarna i vissa kommuner samt med representanter för de politiska ungdomsförbunden. En skrivelse har sänts till samtliga ordsombud med anhållan om deras synpunkter på lånen. Utredningen har också i samarbete med socialförvaltningarna i Botkyrka, Göteborgs, Jönköpings och Malmö kommuner gjort en undersökning om bosättningskostnader och socialhjälpbehov. Utredningen har dessutom erhållit skrivelser från organisationer och enskilda angående villkoren för bosättningslån.

2 Historik

Bosättningslånen leder sitt ursprung till direktiven för den i maj 1935 av Kungl. Maj:t tillsatta befolkningskommissionen. Enligt direktiven skulle nämligen kommissionen bl. a. ta under omprövning att genom samhällsliga åtgärder för bosättningslån och bosättningsbidrag skapa förutsättningar för en ökad och tidigare familjebildning.

I kommissionens betänkande (SOU 1936:14) angående dels planmässigt sparande och dels statliga bosättningslån konstaterades inledningsvis bl. a. att äktenskapets ingående för flertalet unga kontrahenter är förenat med vissa engångskostnader för bosättning m. m. och framhöll att även i de fall två kontrahenter — t. ex. på grund av eget tidigare sparande — förfogar över ett mindre kapitalbelopp det kunde föreligga behov av visst tillskottsbelopp för bosättningens bekostande. Som ett viktigt skäl till åtgärder från det allmännas sida för bosättningskredit till unga personer på billiga och betryggande villkor anförde kommissionen även önskemålet att förhindra osunda avbetalningsköp.

Kommissionen behandlade också frågan om subvention av allmänna medel borde utgå för bosättning. Enligt kommissionen skulle en sådan subvention kunna ges formen av antingen direkta bosättningsbidrag eller av ränte- och amorteringsbidrag vid bosättningslån. Kommissionen avisade emellertid tanken härpå bl. a. beroende på kostnaderna, som skulle bli så avsevärda att de väsentligt skulle minska statens möjligheter att tillgodose andra ur familjepolitiska synpunkter viktiga anslagskrav och föreslog i stället inrättandet av en statlig lånefond, benämnd statens bosättningslånefond.

En förutsättning för lånens beviljande var enligt utredningen att lånet var tillrådligt med hänsyn till de låntagandes egna villkor och intressen.

Syftet med bosättningslånen skulle vara att underlätta bosättningen och därmed äktenskaps ingående i sådana fall, där rimliga ekonomiska förutsättningar för äktenskapets fortvaro var för handen. En klar gräns mot fattighjälp och understöd borde därför skapas.

Amorteringstiden föreslogs bli kort, 2—4 år, i undantagsfall längre men högst 6 år och lånebeloppets storlek skulle fastställas med stor försiktighet. Kommissionen framhöll särskilt att de unga inte fick lockas till en mer än nödvändigt kostsam bosättning och till en skuldsättning över återbetalningsförmåga. Vidare var det önskvärt att råd om bosättningen kunde ges i samband med prövningen av låneansökan och kommissionen underströk i detta sammanhang betydelsen av att en

omfattande upplysningsverksamhet i bosättnings- och hemorganisationsfrågor kom till stånd.

Unga lånesökande föreslogs få företräde vid beviljande av lån som i normalfallet skulle sökas före äktenskapets ingående och senast ett år efter giftermålet. Lånen skulle kunna beviljas utan säkerhet. Beslutanderätten om beviljande av bosättningslån borde enligt kommissionen anförtros den statens familje- och barnanämnd som kommissionen i annat sammanhang föreslogs skulle inrättas medan utbetalningen av lånen samt uppbörden av räntor och amorteringar borde uppdras åt generalpoststyrelsen.

Kommissionen övervägde också frågan om besvärsmätt över den centrala nämndens beslut och stannade för att inte föreslå sådan rätt främst därför att det inte förelåg någon egentlig subvention i den föreslagna låneverksamheten ”och därför heller inte sådant intresse för de lånesökande som nödvändiggör införande av klagorätt”.

Reglerna för bosättningslånen trädde i kraft den 1 januari 1938. De avvek på vissa punkter från kommissionens förslag. Den väsentligaste skillnaden bestod i att prövningen av ansökningar om lån samt beslut om lån förlades till riksbanken. I reglerna fastställdes också att båda lånesökandena skulle vara svenska medborgare och avkrävas försäkran att de inte ämnade bosätta sig i utlandet. Vid prövningen av ansökan skulle hänsyn tas till bl. a. de sökandes hälsotillstånd, skötsamhet och deras — i den mån förutsättningar härför förelagat — ådagalagda sparvilja.

Smärre ändringar av huvudsakligen formell karaktär vidtogs i bestämmelserna om bosättningslånen under de närmast därpå följande åren.

En mera genomgripande förändring av reglerna företogs år 1947 som ett delresultat av arbetet i den år 1941 tillsatta befolkningsutredningen. Befolkningsutredningen ansåg att det fanns ett stort behov av samhällsligt stöd vid bosättning och att de av befolkningskommissionen anförda skälen för statliga bosättningslån alltjämt var giltiga, dvs. framför allt önskemålet att uppmuntra tidiga äktenskap samt behovet att motverka avbetalningsköp. Medelåldrarna vid äktenskaps ingående hade emellertid inte undergått någon sänkning av betydelse. Många unga människor hade emellertid genom lånen beretts tillfälle att sätta bo och legalisera förbindelser som kanske annars inte skulle lett till äktenskap och lånen torde ha bidragit till minskningen av antalet utom äktenskapet födda barn.

Befolkningsutredningens förslag ledde till ändringar i bestämmelserna för bosättningslånen. Ändringarna innebar bl. a. att användningsområdet för lånen vidgades, att amorteringstiden förlängdes samt att övre gränsen för lånebeloppet höjdes.

Nästa grundligare översyn av systemet med statliga bosättningslån gjordes av socialstyrelsen i enlighet med ett i december 1951 av Kungl. Maj:t lämnat uppdrag. Uppdraget var föranlett av att riksdagens revisorer i sin år 1951 avgivna berättelse utförligt behandlat bosättningslånen och därvid framhållit att bosättningslånen inte föreföll ha fått den avsedda befolkningspolitiska betydelsen men snarare en social sådan och ofta kunnat tas i anspråk i en situation när annars sociala bidrag fått anlitas.

Den förskjutning som ägt rum beträffande lånens ursprungliga målsättning borde kunna föranleda en översyn av bestämmelserna.

I november 1952 överlämnade socialstyrelsen till Kungl. Maj:t en promemoria med utredning och förslag om bosättningslånen.

Beträffande bosättningslånen syften framförde socialstyrelsen uppfattningen att bosättningslånen värde låg lika mycket på det allmänt sociala planet som på det befolkningspolitiska. Huruvida någon förskjutning av bosättningslånerörelsens ursprungliga målsättning – vilket ju statsrevisorerna menat – därmed hade inträffat ville styrelsen inte uttala sig om. Styrelsen ville emellertid påstå att medan man år 1937 med lånen i första hand åsyftade en allmän stegring av äktenskapsbildningen och nativiteten i samhället, man nu såg som lånens främsta uppgift att öppna möjligheter för enskilda att skapa ett hem. Styrelsen föreslog därför att lån skall kunna utgå till ogift mor med minderårigt barn i sin vård. Socialstyrelsen liksom tidigare befolkningskommissionen och befolkningsutredningen uppehöll sig också vid möjligheten att genom lånen förhindra osunda avbetalningsköp.

Socialstyrelsen ansåg det höjt över allt tvivel att bosättningslånen hade en viktig funktion att fylla som social hjälpform och att den sociala karaktären hos lånen blivit starkare markerad och föreslog därför en liberalare långivning. Vid prövningen av låneansökningar borde bankmässiga hänsyn få stå tillbaka för behovet av hjälp till bosättningen. Styrelsen tillstyrkte också en utvidgad upplysnings- och konsulentverksamhet. Socialstyrelsens förslag föranledde ändringar i bosättningslånekungörelsen som bl. a. innebar att ogift mor med minderårigt barn kunde beviljas lån. Någon ändring i fråga om principerna för bedömningen av låneansökningarna gjordes däremot inte.

Ändringar i reglerna om bosättningslånen företogs härefter inte förrän år 1962 då bl. a. reglerna om medborgarskap mjukades upp. Ändringen var föranledd av en av socialstyrelsen gjord översyn. Från början kunde lån utgå enbart till svenska medborgare, men från år 1951 kunde lån beviljas om endast mannen var svensk medborgare. Ändringen år 1962 innebar att bosättningslån kunde beviljas utländsk man om han var gift med svensk kvinna. Sedan år 1967 kan lån beviljas lånesökande som båda är utländska medborgare om åtminstone en av dem varit bosatt i landet minst två år.

År 1965 blev ogift fader med minderårigt barn berättigad att få bosättningslån och år 1969 fick man och kvinna vilka stadigvarande sammanbor under äktenskapsliknande förhållanden tillgång till bosättningslånen.

Das Dokument ist ein... (faint text continues)

1000002
 1000002
 1000002
 1000002
 1000002
 1000002
 1000002
 1000002

3 Gällande bestämmelser för bosättningslånen

Reglerna om bosättningslånen återfinns i kungörelsen (1946:570) om statliga bosättningslån (senaste ändring 1974:193) samt i riksbankens tillämpningsföreskrifter bl. a. i form av instruktion till ortsombuden.

3.1 Bosättningslånekungörelsen

Bosättningslån kan utgå till trolovade eller äkta makar eller man och kvinna som stadigvarande sammanbor under äktenskapsliknande förhållanden. Lån kan också utgå till ensamstående med eget minderårigt barn. Man och kvinna kan få lånet endast gemensamt med undantag i första hand för det fall då en av de sökande är under 18 år.

Lån utgår av statens bosättningslånefond, som förvaltas av riksbanken. Sedan låneverksamheten började har fonden tillförts ca 183 milj. kr.

Lån skall användas för inköp av möbler och andra bosättningsföremål samt redskap och verktyg som kan underlätta hemarbetet.

För att lån skall kunna utgå skall båda lånesökandena eller en av dem vara svenska medborgare. Lån kan också beviljas om båda är utländska medborgare eller statslösa om de stadigvarande vistats i Sverige i minst två år. Dessutom gäller att lånesökande skall avge försäkran att de inte ämnar bosätta sig utanför Sverige.

Som villkor för lån gäller i övrigt att lånesökande skall vara i behov av medel för anskaffandet av bosättningsföremål, att lånet är tillrådligt med hänsyn till deras egna villkor och intressen samt att de gjort sig kända för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet och – om förutsättningar härför funnits – sparvilja.

Lån skall sökas inom sex månader efter den gemensamma bosättningen. Sedan den 1 juli 1974 är högsta lånebeloppet 7 000 kr. Lånen förräntas efter statens normalränta.¹

Lån skall återbetalas inom en tid av högst åtta år, i undantagsfall tio år. De längre återbetalningstiderna tillämpas då låntagarna erhållit uppskov med amorteringarna för viss tid på grund av t. ex. studier. I andra fall tillämpas vanligen en återbetalningstid av högst fem år.

Låneansökan skall lämnas till ortsombud som finns i varje kommun.

¹ Normalräntan var i december 1974 7,25 %.

Till ortsombudens uppgifter hör att avge yttranden över ansökningarna samt därefter översända dem till riksbanken som beslutar om lån.

Riksbanken kan bevilja uppskov med avbetalning men också medge befrielse från återbetalningsskyldigheten. Befrielse från återbetalningsskyldigheten kan komma ifråga t. ex. när låntagare avlider och den andre låntagaren eller de efterlevande har stora svårigheter att återbetala lånet. Befrielse kan också medges när låntagare fått avsevärt ökad försörjningsbörda och i andra fall när banken bedömer att det finns liten utsikt att lånet återbetalas.

3.2 Riksbankens instruktion till ortsombuden

Ortsombud, som enligt bosättningslånekungörelsen skall finnas i varje kommun, har till uppgift att granska och eventuellt komplettera inkomna låneansökningar samt avge yttranden över dessa.

Riksbanken har i instruktion till ortsombuden gett anvisningar om vad ortsombuden skall iaktta vid granskningen av låneansökningarna och när de avger sitt yttrande. Enligt instruktionen skall ombudet först bedöma behovet av lån. Om tillräckliga tillgångar redan finns bör lån i allmänhet inte tillstyrkas och personer med förmögenhet kan självklart inte påräkna bosättningslån. Om befintliga medel skulle behöva tas i anspråk för t. ex. studier, yrkesutbildning eller insats i bostadslägenhet kan emellertid tillstyrkan vara motiverad. I instruktionen anges också den högsta årsinkomst (f. n. 50 000 kr.) som lånesökande får ha för att kunna beviljas lån. Om lånesökandenas sammanlagda inkomst är högre bör bosättningslån tillstyrkas endast om särskilda skäl föreligger. Som särskilda skäl anges bl. a. studieskulder eller underhållsskyldighet.

Riksbanken fastställer däremot inte någon lägsta inkomst. Låneansökningar från personer med låga inkomster skall bedömas från fall till fall med hänsyn till sökandes hyreskostnader, eventuella skulder m. m. Tidigare visad vilja och förmåga att göra rätt för sig skall inverka på bedömningen.

Hälsotillståndet, t. ex. allvarlig sjukdom, skall beaktas i ombudets yttrande men har enligt uppgift från riksbanken inte inverkan på själva prövningen av låneansökan.

Lånesökandes skötsamhet och ekonomiska förtänksamhet skall noga prövas av ombudet. Ombuden skall t. ex. komplettera låneansökningen med eventuella anteckningar om de sökande i socialregistret. Om en sådan anteckning visar att lånesökande har skuld för bidragsförskott skall skuldens storlek uppges. Om socialregistret innehåller anteckning om utdömt straff skall detta också anges. Det är de fem senaste årens förhållanden som skall beaktas. Socialhjälp utan samband med sjukdom, oförvårdad arbetslöshet eller annan ömmande omständighet anses kunna tyda på bristande betalningsförmåga eller bristande betalningsvilja och utgöra omständighet som inverkar negativt på bedömningen av låneansökan. Om lånesökande varit föremål för åtgärd från nykterhets-

nämnd eller varit straffad kan detta utgöra skäl till att avstyrka lån. Detsamma gäller försummad underhållsskyldighet eller skattebetalning. Om lånesökande innehar bil skall anledningen härtill prövas. Framför allt i de fall bilen anses nödvändig för inkomstens förvärvande utgör bilinnehav inte anledning till att avstyrka lån.

4 Bosättningslån eller liknande system i andra länder

Bosättningslåneutredningen har genom en skrivelse till vissa svenska ambassader frågat om något system liknande bosättningslånen finns i andra länder. Undersökningen har gällt de nordiska länderna, EG-länderna utöver Danmark, de östeuropeiska länderna samt USA och Canada.

De uppgifter utredningen erhållit visar, att motsvarighet till bosättningslån finns i Belgien, Bulgarien, Polen, Rumänien, Tjeckoslovakien, Östtyskland samt i Västberlin.

Av uppgifterna framgår vidare att de utländska bosättningslånesystemen bevarat en befolkningspolitisk prägel. För att erhålla lån måste man vara gift eller ämna gifta sig inom en nära framtid. När barn föds i äktenskapet innebär det ofta att viss del av lånet efterskänks. Det är också vanligt att lån endast erhålls upp till en viss ålder. I vissa avseenden liknar emellertid de utländska systemen det svenska. Högsta lånebelopp varierar men sammanfaller ungefär med lånebeloppet här. Detsamma gäller avbetalningstiden. De utländska systemen har också det gemensamt med det svenska att de ställer krav på lånesökandenas skötsamhet.

För de bosättningslånesystem som finns gäller i korthet följande. I *Belgien* förekommer bosättningslån i vissa provinser. Lån kan utgå i samband med första äktenskapet för inköp av bosättningsföremål ”dock med undantag för varje lyxföremål”. Lånet skall vara återbetalat inom sex år. Ingen av makarna får vara över trettio år. För barn fött i äktenskap utgår en premie som ökar för varje barn. Intyg om gott uppförande är ett av villkoren för lån.

I *Bulgarien* kan statliga bosättningslån utgå till nygifta.

En förutsättning för lån är att lånesökande har arbetsanställning och i övrigt för ett anmärkningsfritt leverne. Den vanligaste återbetalningsformen är avdrag på lönen. I vissa fall kan lån beviljas för icke förvärvsarbetande personer men lånet tas då i föräldrarnas namn.

Enligt bestämmelserna för bosättningslån i *Polen* kan lån utgå till unga gifta par för utrustning av hemmet. Berättigade till lån är gifta personer där en av makarna är under 30 år. Lånet skall sökas inom fem år från datum för äktenskapets ingående.

Som villkor för lån gäller att båda makarna eller en av dem har fast anställning och har arbetat på samma arbetsplats i minst tre månader.

Lånebeloppet får inte överstiga makarnas sammanlagda bruttolön under en sexmånadersperiod eller, om bara en av makarna uppfyller lånekraven, dennes bruttolön under samma period.

De i *Rumänien* förekommande lånen är snarast att jämföras med lönsparande. Möjlighet föreligger för statligt anställda att erhålla lån (dvs. majoriteten av den arbetande befolkningen). Lån får användas efter eget gottfinnande och syftet med lånet saknar således betydelse. Villkor för lån är att 1 % av bruttolönen avsatts i minst 3 månader varefter lånesökanden kan lyfta 3 gånger det deponerade beloppet. Innan lånet beviljas undersöks lånesökandens skötsamhet och ekonomi.

I *Tjeckoslovakien* finns möjlighet för unga äkta makar att få lån för inköp av möbler och andra bosättningsföremål. Villkor för lån är att båda makarna har sin bostad i landet och att åtminstone en av makarna är tjeckoslovakisk medborgare. Makarna skall vara yngre än 30 år eller fylla 30 år under det år ansökan inlämnas. Lån kan också beviljas person som har vårdnaden om åtminstone ett eget eller adopterat barn, som inte är äldre än 3 år. Statsbidrag utgår till återbetalning av lån bl. a. för äkta makar som efter lånets beviljande får barn.

Det system som gäller i *Östtyskland* omfattar vissa angivna grupper arbetstagare. Lån beviljas endast personer som ämnar gifta sig och inte är äldre än 26 år. De för lånet inköpta föremålen tillhör den kreditgivande sparkassan fram till dess lånet återbetalats i sin helhet.

Av lånebeloppet efterskänks en viss andel för vart och ett av de tre första barnen i äktenskapet. Om den återstående skulden på lånet vid tredje barnets födelse är lägre än det belopp, som skulle ha efterskänkts, utbetalas skillnaden till låntagaren. Detta gäller även om lånet redan är återbetalat i sin helhet och det inte gått åtta år sedan lånet beviljades.

För *Västberlin* finns ett system med lån för "äktenskapsbildning" (Ehegründung). Av reglerna framgår inte vad lånet skall användas till utan det synes vara fråga om ett allmänt ekonomiskt stöd. I det fall barn föds i äktenskapet reduceras återstående lånebelopp. Att man har ett sådant system beror på att man på olika sätt försöker hindra en "förgubbning" av befolkningen i Västberlin.

5 Andra kreditformer för kapitalvaru- anskaffning än bosättningslånen

Under senare år har utbudet av krediter till enskilda för kapitalvaruanskaffning ökat. Det är inte bara fråga om banklån utan vid sidan om dessa finns t. ex. köpkort och krediter som är bundna till ett bestämt företag. Det finns därför skäl att ställa frågan om utvecklingen på kreditmarknaden betyder att bosättningslånen blivit överflödiga genom att lika goda eller förmånligare krediter erbjuds genom banker, kreditinstitut och enskilda företag. För att kunna besvara denna fråga har utredningen granskat villkoren för vissa krediter, som är vanliga, i syfte att undersöka i vad mån dessa skulle kunna ersätta bosättningslånen för merparten av dem som i dag erhåller sådana lån. Utredningen har i samband härmed också tagit in uppgifter om avbetalningsköp, dels därför att avbetalningsköp som kreditform bör jämföras med övriga krediter, dels därför att ett av syftena med bosättningslån är att motverka oförmånliga avbetalningsköp.

5.1 Bankkrediter

Riksbankens avbetalningslån med borgen

När riksbanken avslagit ansökan om bosättningslån på grund av att lånesökande har för hög inkomst hänvisar banken till avbetalningslån i de fall sökandes inkomst ej väsentligt överstiger 60 å 65 000 kr. Personer med avsevärt högre inkomst hänvisas till annan bank. Avbetalningslån kan naturligtvis också sökas utan föregående ansökan om bosättningslån.

Villkoren för avbetalningslån överensstämmer i huvudsak med dem som tillämpas för bosättningslån med undantag för vad som gäller för storleken på de lånesökandes inkomster samt räntans storlek. Medan statens normalränta tillämpas för bosättningslånen så följer räntan på borgensavbetalningslån diskontot och är f. n. 9 1/2 % (december 1974). Lånen beviljas mot borgen eller mot realsäkerhet. Utlåningen skall vara riskfri vilket innebär att riksbanken tillämpar en kreditvärdering som är strängare än övriga bankers. Det kan nämnas att riksbanken tillämpar denna princip på alla avbetalningslån oavsett vad lånen skall användas till.

På samma sätt som för bosättningslån gäller att avbetalningslån för bosättning i regel inte beviljas till ensamstående utan barn.

Anledningen till denna praxis torde vara att riksbanken beträffande ensamstående utan barn bedömt att det saknas ett socialt motiv för lånet.

Krediter utan säkerhet

Affärsbankerna och sparbankerna kan erbjuda privatpersoner krediter utan säkerhet i form av reverslån för inköp av varaktiga konsumtionsvaror. De vanligaste formerna är sparlån, personlån och checkräkningskredit. Några fastställda enhetliga regler för dessa former av krediter finns inte. I praktiken torde emellertid bankerna tillämpa i huvudsak överensstämmande regler och bedömningsgrunder vid beviljandet av krediterna. Det bör framhållas att möjligheterna att erhålla de angivna krediterna – med undantag för sparlån – inte enbart är beroende av att den enskilde kreditsökanden uppfyller vissa krav. De bestäms också av förändringar i penningpolitiken.

De tre nämnda kreditformerna beviljas på i princip följande grunder. *Sparlån*: Förutsättningen för denna form av kredit är regelbundet sparande i bank. Storleken av lånet bestäms av det sparade beloppet samt av den tid sparandet pågått. Från 50 till 500 kr. i månaden sätts in på ett sparkonto. Efter tio månader får spararen låna dubbla beloppet. Upp till 20 000 kr. utlånas utan säkerhet. Utlåningsräntan varierar. Den höll sig hösten 1974 kring 10,75 %. Dessutom tillkommer expeditions- och startavgifter. Återbetalningstiden är i regel maximerad till 5 år men blir vanligtvis kortare beroende på att återbetalningarna skall göras i samma takt som sparandet. De flesta sparlån tas 10–15 månader efter det sparandet börjat. Avbetalningarna skall i dessa fall klaras av under 20–30 månader.

En fördel med lånen är att de hittills funnits att tillgå även under perioder när det rått kreditrestriktioner. Den som uppfyllt kraven på sparande får alltid sparlån såvida inte banken får vetskap om att någon väsentlig förändring inträffat i lånesökandens ekonomi. Banken gör emellertid ingen rutinmässig kreditvärdering av den lånesökande.

Personlån: Personlån kan erhållas utan föregående sparande. I stället gör banken en kreditvärdering. En förutsättning för att erhålla personlån torde vara att den lånesökande redan är kund i banken. Lånens storlek bestäms av lånesökandens inkomst och är maximerade till 15 000 kr. I undantagsfall kan även högre belopp lånas ut, dock högst 25 000 kr. Utlåningsräntan låg hösten 1974 omkring 11,75 %.

Amorteringarna på lånet skall göras med minst 1 000 kr. per år. Man beräknar att låntagaren skall kunna amortera ett belopp motsvarande 8–10 % av sin nettolön per månad.

Vid kreditvärderingen inhämtar banken upplysningar från kreditregister. Banken tar också in uppgifter om eventuella tillgångar vid sidan av inkomsten och om fasta utgifter inkl. hyra samt skulder.

Checkräkningskredit: Som underlag för en sådan kredit finns ett banklönekonto. Eftersom arbetsgivare numera i stor utsträckning betalar ut löner via bank har checkräkningskredit blivit vanlig. Krediten innebär att man får dra över sitt tillgodohavande upp till en i förväg uppställd

gräns. Den som beviljats checkräkningskredit får betala en avgift av 2 % på kreditbeloppet oavsett om det utnyttjas samt löpande ränta på aktuell kredit. Räntan låg hösten 1974 på ca 9,75 %. Checkräkningskredit beviljas om man visat sig kunna sköta sitt banklönekonto och beräknas till ett belopp som motsvarar ca 10 % av bruttolönen. Det bör observeras att checkräkningskredit närmast har karaktären av en likviditetsförstärkning. Den är sålunda inte i första hand avsedd för investeringar såsom inköp av kapitalvaror etc.

5.2 Köpkort

Affärsbankerna och sparbankerna samverkar i Köpkort AB på så sätt att de svarar för huvuddelen av refinansieringen. Även köpkort är en kredit som beviljas utan säkerhet. Den är maximerad till 10 000 kr. Ca 7 000 affärer inom sammanlagt 80 branscher samt 3 000 bensinstationer är f. n. anslutna till Köpkort, som täcker all väsentlig detaljhandel. Av de företag som inte är anslutna kan NK nämnas, som har eget kontosystem. Köpkort kan användas endast i fasta försäljningsställen. F. n. finns det ca 200 000 kort ute. Köpkort räknar med ca 35 000 kreditansökningar för år 1974. Av inkomna ansökningar avslås i genomsnitt 25 %. Det beviljade sammanlagda kreditbeloppet var hösten 1974 ca 260 milj. kr. Man beräknar att omkring hälften av beviljat kreditbelopp utnyttjas. Den effektiva räntan på utnyttjat kreditbelopp uppges ligga på 15–17 % vid normal amortering. Några expeditions- eller andra avgifter tillämpas inte. Krediten beviljas till ett belopp som motsvarar 8–10 % av årsinkomsten. Det genomsnittliga kreditbeloppet ligger f. n. på 2 000 kr. Amorteringarna görs varje månad med minst 1/10 av det aktuella skuldbeloppet.

Vid kreditvärderingen fäster Köpkort störst vikt vid fast anställning och regelbunden inkomst. Dessutom bör den kreditsökande vara fri från officiella betalningsanmärkningar, i varje fall under åren närmast före kreditansökningen, och inte alltför belastad med andra avbetalningar. Tåta byten av arbetsplats och bostad inverkar negativt på kreditmöjligheten. Vid eventuellt sparande fästs mindre vikt.

Även om man generellt kan säga att fast anställning är ett villkor för kredit kan studerande beviljas kredit om föräldrarna ställer borgen. Samma regel tillämpas på omyndiga. Beträffande invandrare gäller att de kan få kredit om de bott länge i Sverige (5–6 år). Ofta krävs också att svensk medborgare ställer borgen.

5.3 IKEA Konto

IKEA införde i augusti 1974 ett creditsystem benämnt IKEA Konto. Kontot gäller vid samtliga svenska IKEA-köpställen. Den som har konto beviljas kredit för inköp till ett belopp av högst 5 000 kr. och lägst 500 kr. Månadsräntan var i augusti 1974 1,3 % på kontoskulden, dock lägst 3 kr. Uppläggningskostnaden för kontot är 35 kr. En mindre avgift tas ut

för porto och materiel. Kontoskuld avbetalas eller – med den benämning som IKEA använder – delbetalas med ett månatligt belopp av 1/10 av skulden dock lägst 100 kr. och aldrig högre än 300 kr. Det finns möjlighet till två betalningsfria månader per kalenderår. Kredit beviljas för inköp till ett belopp av grovt räknat 10 % av bruttoårsinkomsten. Vid kreditvärderingen lägger IKEA Konto störst vikt bl. a. vid att den kreditökande har fast anställning samt är fri från betalningsanmärkningar. Eftersom systemet så nyligen införts är det inte möjligt att göra några prognoser om i hur stor utsträckning det kommer att utnyttjas av IKEA:s kunder eller vilka kreditbelopp som blir vanliga. IKEA Konto har förklarat sig inte ännu kunna ge uppgifter om hur stor den genomsnittliga effektiva räntan blir.

5.4 KF:s låneköp

Under 1940-talet ökade konsumentkooperationens försäljning av varaktiga konsumtionsvaror kraftigt. Detta ledde till önskemål från medlemmarna att finna betalningsformer som gjorde det möjligt för dem att köpa sådana varor i egna butiker och varuhus på annat sätt än mot kontant betalning men utan att den normala avbetalningshandels villkor tillämpades.

Efter utredningsarbete och beslut av 1945 års kongress träffades en överenskommelse mellan KF och sparbankerna om förmedling av bankkrediter och systemet fick namnet "låneköp". Överenskommelsen, som började tillämpas 1946, innebär att sparbanken på förslag av den säljande konsumtionsföreningen lämnade ett lån – låneköp – för inköp av varaktiga konsumtionsvaror.

Reglerna för låneköp har successivt undergått vissa förändringar men huvudprinciperna är desamma som vid introduktionen 1946. Nu gällande bestämmelser innebär att låntagaren skall vara medlem i konsumentförening och ha fast anställning. Låneköp får vidare utnyttjas endast för köp av kapitalvaror till en lägsta kostnad av 300 kr. Vidare skall 5–10 % erläggas kontant, dock lägst 100 kr., liksom även den låneavgift, som är förknippad med låneköpet. Den lägre kontantdelen kan medges vid köp över 2 500 kr.

Lånebeloppet skall vara lägst 200 kr. och högst 6 000 kr. Det får inte överstiga 10 % av kundens årsinkomst när lånen återbetalas på 1 år, 15 % när lånen återbetalas på 1 1/2 år och 20 % när lånen återbetalas på 2 år. Lånetiden är begränsad till högst 2 år. Kreditkostnaden erläggs som ett tillägg utöver kontantpriset och lånet återbetalas genom betalning av ett i förväg bestämt antal lika stora månatliga belopp. Juli och december är amorteringsfria månader. Den effektiva räntekostnaden för kunden uppgår till ungefär 12 %. De för lånets erhållande erforderliga kontrollåtgärderna kan vanligtvis verkställas omgående och kunden får då omedelbart besked om beviljande eller avslag.

KF:s låneköp används mycket. År 1973 beviljades drygt 73 000 lån till ett sammanlagt belopp av ca 110 milj. kr. för inköp av varor motsvarande

ett försäljningsbelopp av 130 milj. kr. Den största andelen av försäljningsbeloppet avsåg försäljning av TV och möbler. Försäljningen av TV uppgick till 42 milj. kr. och försäljningen av möbler uppgick till 40 milj. kr.

5.5 Avbetalningsköp

Avbetalningsköp anlitas i stor omfattning för inköp av möbler, radio- och TV-apparater samt hushållsmaskiner, dvs. föremål som är aktuella vid bosättning. Kreditförsäljningen inkl. avbetalningsköpen utreds f. n. av kreditköpkommittén. Tidigare har konsumtionskreditutredningen kartlagt området. De uppgifter om avbetalningsköp som nu finns att tillgå hänför sig till konsumtionskreditutredningens betänkande (SOU 1966:42) Konsumtionskrediter i Sverige samt till undersökningar som senare gjorts av statens pris- och kartellnämnd. Uppgifterna i betänkandet är delvis av förhållandevis gammalt datum. De grundar sig bl. a. på undersökningar som gjorts år 1961. En undersökning avser konsumentens kostnader för olika typer av krediter uttryckta i effektiv årsränta. Den effektiva årsräntan vid avbetalningsköp av möbler beräknas med utgångspunkt från undersökningens uppgifter till 29 %. När det gäller avbetalningsköp av tvättmaskiner och kylskåp beräknas den effektiva årsräntan till 32 resp. 34 % medan motsvarande ränta för avbetalningsköp av radio- och TV-apparater ligger mellan 30–40 %. Vid beräkningen av den effektiva årsräntan har hänsyn bl. a. tagits till de rabatter som lämnas vid kontantköp. Undersökningar har år 1968 gjorts av pris- och kartellnämnden om avbetalningsköp av elektriska hushållsmaskiner. En motsvarande undersökning gällande radio- och TV-handeln har gjorts år 1974. Undersökningarna visar att de effektiva årsräntorna, beräknade på liknande grunder, inte blivit lägre. Det finns ingen anledning förmoda att avbetalningsköpen av andra varor såsom möbler blivit billigare i jämförelse med tidigare redovisade kostnader.

Pris- och kartellnämnden har i en särskild undersökning belyst avbetalningshandeln inom möbelbranschen. Enligt undersökningen uppgick år 1971 den totala omsättningen i möbelhandeln inkl. hemtextil till 1,7 mrd. kr. Av beloppet utgjorde ca 19 % eller 323 milj. kr. avbetalningsförsäljning. Pris- och kartellnämnden har också undersökt avbetalningsförsäljningen inom radio- och TV-handeln samt inom hushållsmaskinhandeln. Uppgifterna avser förhållandena år 1965. Vid tiden uppgick avbetalningsförsäljningen inom radio- och TV-handeln till 40 % av totalförsäljningen. Motsvarande andel inom hushållsmaskinhandeln utgjorde 38 %.

De avbetalningstider som tillämpas varierar kraftigt. När det gäller möbelhandeln fann pris- och kartellnämnden år 1962 att genomsnittet var 12 månader. Uppgifter från Möbelhandlarnas Centralförbund till bosättningslåneutredningen tyder på att den genomsnittliga avbetalningstiden numera är något längre.

Möbelhandlarnas Centralförbund har också lämnat uppgift om avbetal-

ningsköpens storlek. Vanligast är belopp mellan 2 500 kr. och 8 000 kr. Avbetalningsköp avseende belopp överstigande 10 à 12 000 kr. beviljas sällan utan särskild säkerhet.

5.6 De beskrivna kreditformerna och bosättningslånen

Den gjorda översikten visar när det gäller bankkrediterna att för såväl *riksbankens avbetalningslån med borgen* som *personlån* och *checkräkningskredit* är god kreditvärdighet en förutsättning för att kredit skall beviljas. När det gäller riksbankens avbetalningslån är kraven på kreditvärdighet större än för övriga bankkrediter.

Många av dem som i dag kan beviljas bosättningslån skulle knappast motsvara de krav på kreditvärdighet som bankerna ställer för de nämnda krediterna. Möjligheten att få dessa krediter, riksbankens avbetalningslån undantagna, begränsas dessutom av att de vanligen är förbehållna bankens kunder. Slutligen är kreditmöjligheterna beroende av bankernas från tid till annan skiftande möjligheter att låna ut pengar.

Sparlån utgör en kredit som lämnas enbart utifrån den tid och det belopp som kreditsökande sparat medan kreditvärdigheten i övrigt inte undersöks av banken. Något alternativ till bosättningslånen kan sparlån knappast utgöra eftersom de förutsätter en relativt lång kvalifikationstid (minst 10 månaders sparande) och har en förhållandevis kort återbetalningstid. Dessutom torde det belopp som efter kvalifikationstiden kan lånas i allmänhet vara så litet att det inte räcker till en god bosättning. Sparlånen utesluter sålunda flera grupper från lånemöjlighet, bl. a. de som nyss trätt ut på arbetsmarknaden.

För att få *köpkort* fordras en god kreditvärdighet, i varje fall om krediten skall uppgå till de belopp som erfordras vid bosättning. Avbetalningarna blir betungande när det gäller större kreditbelopp, eftersom aktuell skuld skall avbetalas med 1/10 per månad. Krediten är emellertid inte att betrakta enbart som en låneform utan har också karaktären av likviditetsförstärkning. Något alternativ till bosättningslån utgör den inte. Därtill är det en dyr kredit och kreditbeloppen räcker i allmänhet inte för att åstadkomma en tillfredsställande bosättning om man utgår från de inkomstlägen som är vanliga bland dem som söker bosättningslån. Vanliga bland dem som söker bosättningslån.

När det gäller *IKEA Konto* finns det ännu inte några tillgängliga uppgifter om kostnaderna för och omfattningen av krediten. Kontot är som nämnts bundet till ett enda företag.

KF:s låneköp är en kreditform som är fördelaktigare än det normala avbetalningsköpet och torde kunna vara ett alternativ för många av dem som i dag får bosättningslån. Av flera skäl kan de emellertid inte sägas utgöra en kreditform med villkor som är likvärdiga dem som gäller för bosättningslånen. Låntagaren måste vara medlem i konsumentförening och ha fast anställning. Dessutom gäller att en viss andel av priset för varan skall erläggas kontant vid köpet. Den ränta som kunden får betala

är hög i förhållande till räntan på bosättningslånen och lånetiden är begränsad till två år.

Utredningen drar slutsatsen att ingen av de beskrivna kreditformerna helt kan träda istället för bosättningslånen. Detta gäller beträffande den utformning lånen har i dag och i ännu högre grad för den utformning lånen enligt utredningens uppfattning bör få i framtiden.

Enligt utredningens åsikt ger emellertid bl. a. uppgifterna om avbetalningsköpens omfattning en god anvisning om att behovet av kredit är stort vid inköp av bosättningsföremål.

Översikt av villkoren för vissa kreditformer

	Antal utestående krediter och/el. kreditbel. 31.12.73	Högsta belopp kr.	Ränta ² %	Avbetalnings-tid	Kredit-värdering	Vissa övriga villkor
Riksbankens av-betalningslån med borgen	14 472 lån ¹	7 000	9,5	ca 5 år	x	Inkomster i allmänhet ej överstigande ca 65 000 kr. Riskfri utlåning
Sparlån	Exempel sparbankerna: 29 291 lån ca 144 milj. kr. ¹	20 000	10,75	5 år (max)	—	Minst tio månaders sparande
Personlån	—	15 000	11,75	Avbetalas med minst 1 000 kr./år	x	Beviljas vanligen endast kund i banken
Checkräknings-kredit	—	10 % av årsinkomsten	9,75 + 2 i avgift	—	x	Banklönekonto
Köpkort	200 000 kort ¹ ca 260 milj. kr.	10 000	15-17 (effektiv)	Avbetalas med 1/10 av aktuell kredit/ månad	x	Fast anställning, inga officiella betalnings- anmärkningar
IKEA Konto	—	5 000	Ingen uppgift	Avbetalas med 1/10 av aktuell kredit/ månad, dock högst 300 kr.	x	Gäller endast vid IKEA- köpställen
KF:s låneköp	73 840 låneköp ¹ ca 110 milj. kr.	6 000	12 (effektiv)	2 år	x	Medlem i konsumentförening
Avbetalningsköp (möbler)	Ca 1/5 av om-sättningen 323 milj. kr. ³	10 à 12 000	29 (effektiv) (1961)	1 à 2 år	x	
Bosättningslån	49 993 lån 132,8 milj. kr.	7 000	7,25	5-8 år	x	Beviljas i enlighet med villkoren i bosättningslåne- kungörelsen

1 Även för andra ändamål än bosättning

2 December 1974

3 År 1971

6 Allmänna överväganden beträffande de statliga bosättningslånen

6.1 Bakgrund

Bosättningslånen infördes på förslag av befolkningskommissionen med det uttalade syftet att skapa förutsättningar för en ökad och tidigare familjebildning. Det var således ett klart befolkningspolitiskt motiv för lånen. Lånen var avsedda i huvudsak för människor som inte kunde få banklån men som likväl bedömdes ha ekonomiska förutsättningar att klara ett lån. Genom lånen underlättades bosättningen och därmed äktenskaps ingående i sådana fall där enligt befolkningskommissionen "rimliga ekonomiska förutsättningar för äktenskapets fortvaro var för handen". Det klargjordes också att lånen inte skulle ha karaktär av understöd eller av vad som på den tiden kallades fattighjälp.

Det befolkningspolitiska motivet var länge giltigt även om en senare utredning – befolkningsutredningen – konstaterade att medelåldern vid äktenskaps ingående inte hade undergått någon sänkning av betydelse. Lånen ansågs emellertid ha bidragit till att legalisera förbindelser som kanske inte annars skulle lett till äktenskap och därmed till minskningen av antalet utom äktenskapet födda barn. Lånen hade sålunda inte fullt ut fått den avsedda effekten.

Lånen fick däremot betydelse på ett annat område. I den översyn av bosättningslånen som socialstyrelsen sedermera gjorde påpekades att lånen fått sin främsta uppgift i att öppna möjligheter för de enskilda att skapa ett hem för barnen. Man torde därför från denna tid kunna tala om att lånen fått en allmänt familjepolitisk betydelse, som därefter bestått. Familjepolitiska kommittén uttalade vid sin översyn av bosättningslånen (SOU 1972:39) att lånen väsentligen setts som en stödform med tanke på barnen och fann inga skäl att överge den inställningen.

Ett annat av de ursprungliga syftena med bosättningslånen var att motverka oförmånliga avbetalningsköp. Lånens betydelse i detta avseende har betonats också vid de översyner av lånen som senare gjorts.

Vid sidan av uppfattningen att lånen skulle tjäna ett familjepolitiskt och ett konsumentpolitiskt syfte kom så småningom också den uppfattningen till uttryck att sociala hänsynstaganden borde ges större vikt vid långivningen. Såväl socialstyrelsen som familjepolitiska kommittén konstaterade lånens sociala betydelse vid sina översyner av bestämmelserna för lånen. De föreslog också åtgärder varigenom sociala hänsynstaganden skulle kunna få större utrymme vid långivningen. I motioner till

Tabell 1 Antal låneansökningar, utgivna lån, medelbelopp m. m.

Budgetår	Antal låne- ansökningar	Utgivna lån			
		Antal	Medel- belopp	Högsta lånebelopp	Sammanlagt belopp tkr.
1938/39	10 000 ^a	8 498	781	1 000	6 633
1943/44	16 000 ^a	13 543	991	1 250	13 536
1948/49	12 000 ^a	9 801	1 576	2 000	15 446
1953/54	12 584	10 155	1 900	3 000	19 296
1958/59	9 184	7 041	2 002	3 000	14 094
1963/64	9 464	7 546	3 301	4 000	24 913
1964/65	11 286	8 953	3 493	4 000/5 000	31 289
1965/66	14 440	10 829	4 177	5 000	45 205
1966/67	14 179	11 084	4 353	5 000	48 250
1967/68	12 258	9 419	4 434	5 000	41 767
1968/69	11 712	8 533	4 396	5 000	37 598
1969/70	16 158	10 593	4 877	6 000	51 667
1970/71	16 694	10 614	4 910	6 000	52 112
1971/72	15 481	9 059	4 916	6 000	44 536
1972/73	13 577	7 798	4 879	6 000	38 047
1973/74	12 244	7 471	5 101	6 000	38 100

^a Beräknat.

riksdagen har liknande förslag framförts. Förslagen har lett till vissa ändringar i författningen och i praxis.

Det bör emellertid framhållas att det ursprungliga synsättet vad gäller lånesökandens ekonomiska och sociala skötsamhet fortfarande ger sin prägel åt långivningen. När det gäller kravet på skötsamhet, ekonomisk förtänksamhet och sparvilja har författningen haft samma lydelse sedan år 1938.

Antalet utgivna bosättningslån har skiftat genom åren. Flest lån, över 13 000, beviljades vart och ett av budgetåren 1942/43 och 1943/44. Lägsta antal lån utgavs budgetåret 1960/61, då endast 5 870 lån beviljades. Vanligen har antalet årligen utgivna lån varierat mellan 7 000 och 10 000. De senaste budgetåren har det sammanlagda beloppet av gjorda avbetalningar överstigit utlåningen och fonden har f. n. en behållning av ca 50 milj. kr. Fonden tillförs avbetalningarna på själva lånebeloppen medan räntan på lånen av riksbanken levereras in till statsverket. Utvecklingen beträffande antalet utgivna lån framgår av tabell 1.

6.2 Utredningens ställningstagande

Utredningen anser att bosättningen har stor betydelse för människors trivsel och möjligheter till vila och rekreation. I vissa situationer är tillgången till en god bosättning och därmed ett välutrustat hem särskilt viktig. Utredningen anser sålunda att ett välutrustat hem är särskilt betydelsefullt när det finns barn eftersom ett sådant hem kan förväntas bidra till goda uppväxtförhållanden för dem. Ett trivsamt hem måste

också anses viktigt för dem som på grund av olika omständigheter är hänvisade till att vistas mycket i hemmet, t. ex. personer med olika slag av handikapp.

Möjligheterna för familjer och enskilda att ordna bosättningen varierar emellertid.

Som det nu är torde de som har stort behov av en god bosättning ofta ha begränsade möjligheter att ordna denna på ett rationellt och förmånligt sätt. Utredningen har i det föregående avsnittet visat att de flesta förmånliga krediterna är relativt svåråtkomliga. Bosättningslånen, som är avsedda att vara ett förmånligt alternativ för dem som inte kan handla kontant eller få bankkredit, har genom sina i vissa avseenden begränsande och föråldrade regler kommit att minska i betydelse. Många blir därför hänvisade till ett kanske oförmånligt avbetalningsköp för att ordna bosättningen. En stor grupp människor torde varken genom egna kontanta medel eller kredit kunna åstadkomma en godtagbar bosättning.

Utredningen anser därför att det fortfarande finns behov av hjälp till bosättningen och att det finns anledning för samhället att utforma ett lämpligt sådant stöd. Det är emellertid utredningens åsikt att stödet bör inriktas på sådana grupper för vilka en god bosättning kan anses ha en särskild betydelse. En sådan inriktning gör det också möjligt att ge stödet på förmånliga villkor.

Enligt utredningen bör stödet till bosättningen utformas först och främst så att barnens uppväxtförhållanden främjas. Det bör sålunda ges en familjepolitisk inriktning. Stödet skall vidare tillåta att utrymme ges för sociala hänsynstaganden utöver vad som följer av en sådan familjepolitisk inriktning. Det bör därför vara möjligt att hjälpa dem som befinner sig i en särskilt besvärlig social och ekonomisk situation. Utredningen avser då närmast dem som har mycket låga inkomster eller som på grund av t. ex. långvarig sjukdom, arbetslöshet eller vård på anstalt lever under svåra förhållanden. Dessa personer torde inte kunna få en förmånlig bankkredit för bosättning. Bosättningslånen är med nuvarande villkor inte heller generellt öppna för dem. Avbetalningsköp eller ingen bosättning alls torde bli deras alternativ. Avbetalningsköp som tillhör de dyrare krediterna måste dessutom bli särskilt betungande för denna grupp. Stödet som skall ges bör därför utformas så att det också kan bli ett alternativ till avbetalningsköp.

Utredningen har utifrån dessa utgångspunkter ställt frågan vilken form samhällets stöd till bosättningen bör få. Den hjälp som samhället nu ger för bosättningsändamål utgörs av bosättningslånen. Bosättningslånen har emellertid inte fått den betydelse som kunde väntas med tanke på de grupper den vänder sig till och det behov av hjälp till bosättningen som finns.

Utredningen anser emellertid inte att det är låneformen i och för sig som gett denna effekt. Orsaken härtill är enligt utredningens åsikt i stället att söka bl. a. i de villkor som bosättningslånekungörelsen anger som förutsättning för lån. Enligt utredningen kan emellertid låneformen tillgodose behovet av hjälp till bosättningen och den inriktning hjälpen

bör ha om villkoren utformas generösare än vad som nu är fallet och särskilt förmånliga lånevillkor införs. Om sådana förändringar genomförs torde låneformen bli att föredra framför en ren bidragsform som med tanke på kostnaderna – om bidraget till storleken skall bli jämförligt med bosättningslånen – måste förbehållas en mycket begränsad personkrets.

Reglerna för lånen måste emellertid ge utrymme för ett större hänsynstagande till behovet av goda uppväxtförhållanden för barnen än vad nuvarande lån medger. Lånen bör också kunna ges ut till dem som befinner sig i en besvärlig ekonomisk och social situation. En sådan inriktning har lånen delvis redan i dag. Vissa grupper, t. ex. personer med låga inkomster är emellertid uteslutna. Lånevillkoren måste därför ändras så att lånen kan få en ökad social betydelse.

Behovet av alternativ till oförmånliga avbetalningsköp kvarstår också. Som utredningen visat i föregående avsnitt är avbetalningsförsäljningen av betydande omfattning. Lånen bör kunna öka sin betydelse härvidlag bl. a. genom att lånebeloppet höjs.

Med sina förslag vill utredningen framför allt tillgodose dessa tre syften. Förslagen beträffande vilka som bör bli berättigade till bosättningslån återfinns i avsnittet 7 Personkretsen. Vissa riktlinjer som enligt utredningen bör vara vägledande vid bedömningen av låneansökningarna med tanke på lånens sociala betydelse anges i avsnittet 8.

Enligt utredningen bör också utformningen av lånen ändras varvid det är särskilt viktigt att införa för låntagaren förmånliga regler beträffande återbetalningen av lånen. Förslag i detta syfte lägger utredningen fram i avsnittet 10. Utredningen föreslår vidare att kommunerna övertar ortsombudens uppgifter. En sådan ändring i den lokala administrationen blir enligt utredningen en naturlig följd av de ökade krav på bedömningen av låneansökningarna som kommer att fordras om sociala hänsynstaganden skall få ökat inflytande på långivningen. Frågan behandlas i avsnittet 12. I avsnittet 13 föreslås bl. a. åtgärder för en förbättrad information om lånen.

Utredningen föreslår en ny förordning om statliga bosättningslån samt ändring i 1 § kungörelsen (1962:581) med vissa bestämmelser angående kommuns upptagande av lån, m. m. Utredningen har utarbetat förslag härtill. Ändringar bör också göras i 7 § lagen (1936:56) om socialregister. Slutligen bör kungörelsen (1937:810) angående ersättning åt ortsombud för yttranden över ansökningar om statliga bosättningslån upphävas.

Utredningen föreslår att de ändrade reglerna för bosättningslånen träder i kraft den 1 januari 1976.

7 Personkretsen

7.1 Allmänna synpunkter

Utredningen har i det föregående framhållit att det vid långivningen bör ges utrymme för större hänsynstagande till behovet av goda uppväxtförhållanden för barnen och till lånesökandenas sociala och ekonomiska situation. Detta kommer enligt utredningen att ha till följd att många fler inom de grupper som författningen i dag är berättigade till lån också bör komma att utnyttja lånemöjligheten.

För att åstadkomma detta krävs först och främst att författningen ändras så att beslut i låneärenden inte blir beroende av en värdering av lånesökandenas skötsamhet och vandel utöver vad som kan vara rimligt.

Den nuvarande författningens föreskrifter i detta avseende torde ha påverkat antalet lån på två sätt. Dels har många fått avslag på grund av föreskrifterna, dels är det troligt att många låtit bli att söka lån eftersom de utgått från att en granskning av deras levnadsförhållanden skulle innebära avslag på låneansökningen.

Utredningen anser emellertid också att nya grupper bör få tillgång till lånen. Det är särskilt vissa ensamstående utan barn som enligt utredningens mening bör tillgodoses. Regler i detta syfte bör därför införas i författningen.

7.1.1 Gällande bestämmelser

Bosättningslån kan enligt gällande författning beviljas till

a) trolovade eller äkta makar eller man och kvinna som stadigvarande sammanbor under äktenskapsliknande förhållanden,

b) ensam, ogift person som avser att tillsammans med eget minderårigt barn bosätta sig i familjebostad. Föreskriften omfattar också tidigare gifta.

Vid bosättningslånets tillkomst gällde lånerätten endast dem som ämnade gifta sig eller nyligen gift sig, vilket överensstämde med det ursprungliga befolkningspolitiska syftet med lånen. Möjligheten till lån för ensamstående ogift mor med eget minderårigt barn infördes år 1953 med hänvisning till att de befolkningspolitiska skälen fått träda tillbaka

Tabell 2 Ansökningar från gifta eller samboende

Budgetår	Antal inkomna ansökn.	Avslag		Beviljade	
		Antal	%	Antal	%
1964/65	10 752	2 030	18,9	8 722	81,1
1965/66	13 523	2 979	22,0	10 544	78,0
1966/67	13 030	2 780	21,3	10 250	78,7
1967/68	10 788	2 415	22,4	8 373	77,6
1968/69	9 336	2 473	26,5	6 863	73,5
1969/70	13 899	4 652	33,5	9 247	66,5
1970/71	14 304	5 232	37,2	9 072	62,8
1971/72	12 871	5 259	40,9	7 612	59,1
1972/73	11 148	4 648	41,7	6 500	58,3
1973/74	10 233	3 750	36,6	6 483	63,4

för mera allmänna sociala motiv. Ensamstående ogift far med vårdnaden om barn fick samma möjlighet år 1965. År 1969 blev slutligen samboende berättigade till lån.

7.1.2 Fördelningen av låneansökningar med avseende på civilstånd m. m.

De flesta ansökningarna om bostättningslån kommer från samboende eller gifta medan de ensamstående med barn utgör en mindre del. Fördelningen av låneansökningarna mellan de olika grupperna under en tioårsperiod framgår av tabellerna 2 och 3, som också visar fördelningen mellan beviljade och avslagna ansökningar.

Det framgår av tabellerna att andelen icke beviljade lån genomgående är hög för alla grupper lånesökande men det är även markant att andelen avslag ökat avsevärt under senare år. En av orsakerna härtill är säkerligen att söka i att övre inkomstgränsen fram till januari 1974 var 35 000 kr. Denna orsak kan emellertid inte vara den dominerande när det gäller låneansökningar från ensamstående med barn.

Utredningen har också undersökt fördelningen av beviljade lån mellan gifta och samboende (tabell 4).

Tabell 3 Ansökningar från ensamstående med barn

Budgetår	Antal inkomna ansökn.	Avslag		Beviljade	
		Antal	%	Antal	%
1964/65	534	120	22,5	414	77,5
1965/66	917	210	22,9	707	77,1
1966/67	1 149	248	21,6	901	78,4
1967/68	1 470	338	23,0	1 132	77,0
1968/69	2 381	611	25,7	1 770	74,3
1969/70	2 259	705	31,2	1 554	68,8
1970/71	2 390	828	34,6	1 562	65,4
1971/72	2 610	1 082	41,5	1 528	58,5
1972/73	2 429	1 052	43,3	1 377	56,7
1973/74	2 011	901	44,8	1 110	55,2

Tabell 4 Fördelning av beviljade lån mellan gifta och samboende år 1973

Antal lån	Lån till gifta	Lån till samboende	Gifta %	Samboende %
6 010	736	5 274	12,25	87,75

7.1.3 Lån till samboende

Som framgår av tabellen 4 utges merparten av bosättningslånen numera till personer som vid lånetillfället sammanbor utan att vara gifta.

Vid prövningen av låneansökningar från samboende tillämpar riksbanken den praxis att samboende som väntar barn tillsammans beviljas bosättningslån. Riksbanken beviljar emellertid också lån mot en förklaring från de lånesökande att de sammanbor stadigvarande eller ämnar sammanbo stadigvarande med varandra under äktenskapsliknande förhållanden. Praxis är betingad av att några kriterier inte finns för vad som skall anses vara "stadigvarande samboende". Dessutom skall som tidigare nämnts ansökan om lån göras inom sex månader från det den gemensamma bosättningen skett.

Utredningen anser det önskvärt att få till stånd bättre förutsättningar för en bedömning av samboendets karaktär. I detta syfte har utredningen undersökt vad som gäller för samboende i social och viss annan lagstiftning.

Inom social- och skattelagstiftningen jämställs samlevande ogifta i viss utsträckning med makar. Den grundläggande tanken är att samboende män och kvinnor som lever under samma sociala och ekonomiska förhållanden skall behandlas lika oberoende av om de har ingått äktenskap eller inte. Denna princip har framförts i flera sammanhang bl. a. i prop. 1973:32 med förslag till ändring i äktenskapslagstiftningen och godtagits av riksdagen (LU 1973:20, rskr 256). Utskottet framhåller att det bör eftersträvas att skatteregler och regler om sociala förmåner över huvud taget får sådant innehåll att de inte påverkar kontrahenternas val av samlevnadsform. Samma formulering används av lagutskottet i utlåtandet LU 1974:2 med anledning av en motion om åtgärder för att undanröja ekonomisk diskriminering av äktenskapet.

Vid förverkligandet av denna jämställdhetsprincip har lagstiftaren emellertid ställts inför problem att finna lämpliga och lätt konstaterbara kriterier för att avgöra om äktenskapsliknande samlevnad föreligger eller inte i det enskilda fallet. Ett vanligt sätt att lösa problemet har inom social- och skattelagstiftningen varit att med gifta likställa samboende som tidigare har varit gifta med varandra eller som har eller har haft barn tillsammans. Andra kategorier av samboende har inte kunnat likställas med gifta, eftersom det inte har ansetts kunna komma i fråga att bygga avgränsningen på regler som förutsätter att myndigheterna i enskilda fall skall göra ingående undersökningar beträffande människors personliga levnadsförhållanden.

Problemet diskuterades ingående i prop. 1973:32 särskilt vid behandlingen av frågan om en eventuell utvidgning av lagstiftningen om makars gemensamma bostad vid upplösning av äktenskapet till att även omfatta upplösning av varaktig samlevnad mellan ogift man och ogift kvinna.

Föredragande statsrådet framhåller bl. a.

Man kan knappast i lagtext närmare precisera, var gränsen går mellan tillfälligare förbindelser och mera stadigvarande, äktenskapsliknande förhållanden. Lagtexten måste bli ganska allmänt hållen. Detta skapar stora svårigheter för de tillämpande myndigheterna. Dessa skulle ofta bli tvungna att närmare undersöka parternas personliga förhållanden, något som i görligaste mån bör undvikas. En viss precisering skulle visserligen kunna uppnås genom en föreskrift att samlevnaden skall ha bestått under viss minsta tid för att lagen skall få åberopas. Som de sakkunniga har påpekat är det emellertid svårt att bestämma hur lång denna tid bör vara. Oskäligen resultat kan lätt uppkomma i de enskilda fallen. Hårtill kommer att det ofta kan vara svårt för de tillämpande myndigheterna att avgöra vid vilken tidpunkt den äktenskapsliknande samlevnaden egentligen började. Också med en sådan avgränsning kan myndigheterna bli tvungna att göra ganska ingående undersökningar av parternas personliga förhållanden.

Föredraganden anför vidare bl. a.

Frågan om parternas samlevnad har haft äktenskapsliknande karaktär får avgöras efter en fri prövning med hänsyn till alla förekommande omständigheter. Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen utgör förekomsten av gemensamma barn ett starkt indicium för att samlevnaden har varit av åsyftad typ. Om en man och en kvinna bor tillsammans sedan någon tid och har eller har haft gemensamma barn kan man därför normalt utgå från att förutsättningarna för lagens tillämplighet är uppfyllda.

Föredraganden framhåller att avgörandet blir betydligt svårare om parterna inte har eller har haft några gemensamma barn och fortsätter.

Om den ena parten är anställd hos den andra — kvinnan är exempelvis hushållerska hos mannen — eller hyr rum i den andres lägenhet, kan samlevnad under äktenskapsliknande förhållanden inte anses föreligga, såvida anställnings- eller hyresavtalet alltjämt består. — — —

Vid bedömningen av om samlevnaden har haft äktenskapsliknande karaktär får givetvis dennas varaktighet stor betydelse.

I kravet på att samlevnaden skall ha äktenskapsliknande karaktär får anses ligga att det är fråga om personer som i och för sig skulle kunna ingå äktenskap med varandra. Lagen är alltså inte tillämplig när ett samboende mellan föräldrar och barn eller mellan syskon upphör.

Sammanfattningsvis torde kunna sägas att det s. k. skatterättsliga familjebegreppet, vilket omfattar samboende som är eller har varit gifta med varandra eller som har eller har haft barn tillsammans, använts i den sociala lagstiftningen där det kunnat ske. Andra samboende har jämställts med gifta endast i den utsträckning det kunnat ske utan att problem uppstått för de tillämpande myndigheterna.

7.1.4 Utredningens överväganden

Enligt utredningen bör de som i dag är berättigade till bosättningslån också i fortsättningen vara detta. Det är en självklarhet utifrån synen att lånen skall ha en familjepolitisk och social betydelse.

När det gäller de lånesökandes barn anser utredningen att adoptivbarn bör jämföras med egna barn vid prövningen av låneansökan i enlighet med den syn på adoptivbarns ställning som råder. Lånesökandes fosterbarn bör också jämföras med egna barn om avsikten är att barnet skall adopteras eller i övrigt stanna länge i hemmet. Utredningen tänker på den situationen att ett gift eller samboende par har fosterbarn. Om äktenskapet eller samboendet upplöses bör den, som eventuellt tar hand om fosterbarnet, kunna få bosättningslån på samma sätt som om det varit eget barn. Detsamma gäller ensamstående hos vilken det kan bli aktuellt att placera en anhörig som fosterbarn eller som ämnar adoptera barn. Ensamstående förälder som inte har vårdnaden om sitt/sina barn men utnyttjar sin umgängesrätt med dem bör också kunna få lån, när skäl talar härför. Lån bör kunna erhållas redan i samband med ansökan om äktenskapsskillnad.

Beträffande lån till "man och kvinna som stadigvarande sammanbor under äktenskapsliknande förhållanden" behövs som utredningen redan framhållit vissa preciseringar för att göra det möjligt att bedöma om samboende av åsyftat slag föreligger. Detta är desto nödvändigare som lånen numera till övervägande del söks av och beviljas samboende, icke gifta (se tabell 4). Några uppgifter om hur många av de samboende som sedermera gifter sig finns emellertid inte.

Riksbankens praxis vid prövningen av låneansökningar från samboende och svårigheterna i samband härmed har beskrivits i avsnittet 7.1.3. Det är riksbankens erfarenhet att återbetalningen av lån till samboende kan erbjuda särskilda svårigheter om samboendet upphör. Det kan vara omöjligt att nå båda parterna och det förekommer att en av låntagarna får betala hela lånet samtidigt som de bosättningsföremål som inköpts av lånemedlen tagits om hand av den andre låntagaren. Det är därför ur bankmässig men främst ur social synpunkt önskvärt att om möjligt skapa förutsättningar för en pålitligare bedömning av samboendets karaktär.

Enligt utredningen bör samboende som tidigare har varit gifta med varandra eller som har eller har haft barn tillsammans jämföras med gifta vid bedömningen av låneansökan.

Det skatterättsliga begreppet enbart är emellertid inte tillräckligt för utredningens syfte. Samboende som väntar barn tillsammans bör självklart även i fortsättningen vara berättigade till lån. Det återstår sedan den grupp, där lånesökandena förklarar sig vara stadigvarande samboende under äktenskapsliknande förhållanden eller ämna sammanbo stadigvarande med varandra men där lånebeviljande instans inte har någon reell möjlighet att pröva påståendet. Den sociala lagstiftningen i övrigt ger här ingen vägledning. Utredningen finner det dock angeläget att dessa även fortsättningsvis skall kunna få tillgång till bosättningslån när det finns skäl härför. En ändring skulle betyda en inte avsedd begränsning av den

personkrets som nu kan få lån. Lika angeläget anser utredningen det vara att kunna pröva påståendet om stadigvarande samboende. Utredningen anser därför att när samboendets karaktär inte kan bedömas på annat sätt får prövningen i stället göras utifrån fastställda praktiska kriterier. Sådana kriterier bör enligt utredningen vara gemensamt tecknat bostadskontrakt eller, när kontraktet tecknats enbart av den ena parten, att båda kontrahenterna varit kyrkobokförda på samma adress i minst sex månader. Hyres- eller anställningsavtal mellan lånesökandena bör självklart inte få föreligga.

7.2 Ensamstående utan barn

I utredningens uppdrag ingår att överväga frågan om att utvidga möjligheten att få bosättningslån till att omfatta även ensamstående utan barn.

7.2.1 *Frågans tidigare behandling*

Bosättningslånen ursprungliga syfte var befolkningspolitiskt. Genom lånen hoppades man att få till stånd en ökad äktenskapsbildning. Frågan om lån till ensamstående utan barn blev därför under många år aldrig aktuell. År 1952 föreslog emellertid socialstyrelsen att lån skulle kunna utgå även till ogift mor med minderårigt barn. Departementschefen delade styrelsens uppfattning men uttalade samtidigt i prop. 1952:53 att något påtagligt behov att göra även andra ensamstående berättigade till bosättningslån eller eljest utsträcka lånen tillämpningsområde inte förelåg. Riksdagen beslutade i överensstämmelse härmed.

Under senare år har vid flera tillfällen motioner förelagts riksdagen om att bosättningslån skall kunna utgå även till ensamstående utan barn. Även ungdomsbostadsutredningen har i sitt betänkande (SOU 1970:43) Ungdom – Bostad framfört förslag i samma syfte. Utredningens motiv för förslaget var att ensamstående som bildar eget hushåll har lika stort behov av ekonomiskt stöd som de som i dag har rätt att erhålla bosättningslån. Detta gäller vare sig de har vårdnad om barn eller inte. Några antals- eller kostnadsberäkningar redovisade inte utredningen.

Riksdagen har vid behandlingen av motionerna i frågan ansett att det inte funnits något familjepolitiskt motiv för lån till denna grupp och därför regelmässigt avslagit yrkandena.

Vad beträffar ungdomsbostadsutredningens förslag i frågan överlämnades betänkandet i denna del samt remissvaren däröver av Kungl. Maj:t till familjepolitiska kommittén för att beaktas vid kommitténs översyn av reglerna för bosättningslånen.

Familjepolitiska kommittén fann vid sina överväganden att bosättningslånen väsentligen hade setts som en stödform för barnen. Att vidga bosättningslånen till ensamstående utan barn fann kommittén utifrån sina utgångspunkter inte påkallat.

7.2.2 Statistiskt material om de ensamstående

Bosättningsläneutredningen har försökt att göra en uppskattning av antalet ensamstående inom befolkningen i vuxen ålder. En pålitlig källa härvidlag erbjuder folk- och bostadsräkningen 1970. Den redovisar befolkningen bl. a. efter kön, ålder (födelseår) i årsklasser och civilstånd. Utredningen har dessutom studerat annat material om de ensamståendes villkor i samhället. Bland undersökningar som ger värdefulla upplysningar för detta ändamål kan nämnas hushållsbudgetundersökningen 1969, låginkomstutredningens betänkande (SOU 1970:34) Svenska folkets inkomster och samma utrednings undersökning Den vuxna befolkningens bostadsförhållanden 1968, ungdomsbostadsutredningens betänkande (SOU 1970:43) Ungdom—Bostad, familjepolitiska kommitténs betänkande (SOU 1972:34) Familjestöd samt en nyligen av statistiska centralbyrån gjord inkomstfördelningsundersökning som utgör Sveriges bidrag till ett projekt i FN:s regi.

I sammanställningen av folk- och bostadsräkningen redovisas antalet ogifta män och kvinnor. Däremot framgår det inte hur många av dessa som bor tillsammans med föräldrar eller syskon. Det framgår inte heller hur många av de ogifta som är samboende eller har barn och därför redan är berättigade till lån. Ur det övriga materialet kan man hämta upplysningar om t. ex. antalet enpersonhushåll, förvärvsintensiteten, inkomstfördelningen, boendeförhållanden m. m. bland befolkningen bl. a. i relation till civilstånd och till barnförekost. Materialet utgår i vissa fall från den enskilde och ger därvid enbart upplysning om antalet individer men innehåller däremot inte uppgifter beträffande hur dessa bor. I andra fall utgår materialet från hushållen varvid i allmänhet inga upplysningar lämnas om hushållsmedlemmarnas civilstånd.

Det material utredningen studerat tyder på att andelen ogifta av befolkningen är betydande. Av folk- och bostadsräkningen 1970 framgår att antalet ogifta män och kvinnor från 18 år och däröver uppgick till 1 512 744, varav 859 031 män och 653 713 kvinnor. I åldrarna 18—35 år fanns ca 596 500 ogifta män och 407 000 ogifta kvinnor. Sett till varje ettårsklass för sig blir självfallet antalet ogifta lägre ju högre upp i åldrarna man kommer. För männen gäller att det i varje ettårsklass mellan 18 och 23 år finns mer än 50 000 ogifta. Härefter sjunker antalet och bland de män som är 35 år finns ca 7 500 ogifta. Av kvinnorna är över 50 000 ogifta i var och en av ettårsklasserna 18, 19 och 20 år. Bland de 23-åriga kvinnorna är drygt 40 000 ogifta och antalet ogifta sjunker sedan för varje åldersklass. Av kvinnorna som är 35 år är knappt 4 000 ogifta.

Statistiska centralbyrån har i sin undersökning Giftermålens och skilsmässornas utveckling efter 1950 visat på förändringar i antalet ingångna äktenskap sedan mitten av 1960-talet. Vid den tidpunkten ingicks årligen omkring 60 000 äktenskap. Motsvarande tal för år 1972 var 39 000. Enligt statistiska centralbyrån beror nedgången bl. a. på att samboende utan formellt äktenskap blivit vanligare. Byrån framhåller att den ej gifta befolkningen härigenom blir en mycket heterogen grupp bestående dels av ensamstående dels av samboende ej gifta.

7.2.3 *Utredningens överväganden*

Utredningen har sökt bedöma vad det skulle innebära ur finansieringssynpunkt om långivningen utvidgades till att också omfatta ensamstående utan barn.

I de åldrar då bosättning kan antas vanligen ske – 20–35-årsåldern – fanns enligt folk- och bostadsräkningen 1970 481 498 ogifta män och 301 276 ogifta kvinnor, dvs. sammanlagt 782 774 ogifta män och kvinnor. En viss del av dessa kan förutsättas vara samboende eller ha barn och är därför redan berättigade till bosättningslån. Utredningen anser emellertid att det är rimligt att anta att större delen av de ogifta inte är samboende eller har barn utan tillhör den grupp ensamstående som i andra sammanhang föreslagits bli berättigade att få bosättningslån.

Följande räkneexempel visar storleken av de belopp som kan komma att erfordras. Utredningen utgår härvid från antagandet att av de ensamstående en så låg andel som 10 % i åldrarna 20–24 år kommer att beviljas lån och att denna andel ökas något i de högre åldrarna så att 15 % i åldrarna 25–29 år och 20 % ensamstående i åldrarna 30–35 år beviljas lån. Utredningen utgår vidare från ett genomsnittligt lånebelopp av 5 000 kr. Redan denna låga ambitionsnivå innebär ett behov av tillskott till bosättningslånefonden av ca 390 milj. kr. Vid ett genomsnittligt lånebelopp av 7 000 kr. ökar behovet av medel till ca 548 milj. kr. Om beräkningarna görs utifrån antagandet att 10 % i åldrarna 20–24 år, 25 % i åldrarna 25–29 år och 50 % i åldrarna 30–35 år beviljas lån uppgår behovet av tillskott till ca 733 milj. kr. resp. 1 026 milj. kr. Hela lånebehovet torde inte uppstå omedelbart men det är troligt att det blir en anhopning av ansökningar om lånen blir tillgängliga för gruppen. Därför bör man utgå från att större delen av det beräknade behovet av tillskott till fonden måste tillföras fonden under några få år.

Utredningen anser att de fördelar som uppnås vid en generell utvidgning av långivningen till ensamstående utan barn inte kan motivera den statsfinansiella belastning som uppkommer vid en sådan vidgning av personkretsen.

En generell utvidgning av långivningen till att också omfatta ensamstående utan barn avviker vidare från den familjepolitiska och sociala betydelse som utredningen anser att lånen bör ha. Genom att låta lånen komma enbart vissa grupper till del är det i stället möjligt att med rimliga ekonomiska insatser från stat och kommun göra lånen särskilt förmånliga när skäl härför finns. Häri ligger enligt utredningen bl. a. det värdefulla i ett system med statliga bosättningslån. De medel som kan tillföras fonden bör därför enligt utredningens mening främst tas i anspråk för att låta en större andel av dessa grupper få del av låneformen samt för att täcka de kostnader som orsakas av den förutsedda förlusten på lånen. Om lånen skulle bli tillgängliga också för ensamstående utan barn skulle emellertid så stora tillskott till fonden behövas att medel därutöver knappast kan påräknas.

Av dessa skäl kan utredningen inte förorda att långivningen generellt utvidgas till att gälla även ensamstående utan barn. Utredningen har

i stället valt att ge möjlighet till bosättningslån för de grupper av ensamstående utan barn som av sociala eller arbetsmarknadspolitiska skäl bör erhålla samhällets stöd för att ordna sin bostättning. Därmed torde de viktigaste skälen för de tidigare kraven på bosättningslån till ensamstående ha tillgodosetts inom ramen för de ekonomiska resurser som kan avdelas för detta ändamål i konkurrens med andra angelägna reformbehov på det socialpolitiska området.

Av dem som i enlighet med detta synsätt bör bli berättigade till bosättningslån vill utredningen främst nämna vissa ensamstående handikappade. Det finns f. n. ekonomiska stödåtgärder som underlättar för de handikappade att bo och leva i vanlig bostad. Utredningen avser främst bostadsanpassningsbidraget och bidraget till tekniska hjälpmedel. Dessutom kan handikappad med folkpension erhålla kommunalt bostadstillägg (kbt) i enlighet med de i kommunen gällande grunderna. Vissa kommuner har även infört kommunalt bostadstillägg för handikappade (kbh). Bostadsanpassningsbidraget, bidraget till tekniska hjälpmedel samt kbh avser emellertid ekonomiskt stöd uteslutande till bostadens utformning, behövlig specialutrustning och till de förhöjda hyreskostnader som kan föranledas av att bostaden är eller görs lämplig för den handikappade. Något särskilt stöd för att åstadkomma normal bostättning finns däremot inte. En välinredd bostad torde ha särskilt stor betydelse för handikappade, eftersom de i större utsträckning än andra vistas i sina hem. Deras möjligheter att få bankkrediter torde vara begränsade på grund av att de ofta har låga inkomster.

Som villkor för lån i dessa fall bör enligt utredningen gälla att reglerna i kommunförbundets rekommendation om kommunala bostadstillägg för handikappade (cirkulär 74.26) kan tillämpas på lånesökanden. Med utgångspunkt från definitionen att handikappad är den som av fysiska eller psykiska skäl har betydande svårigheter i sin dagliga livsföring rekommenderar förbundet i nämnda cirkulär att kbh främst skall utgå till handikappad som äger rätt till pension, sjukpenning eller invaliditetsersättning enligt lagen om allmän försäkring.

Gifta eller samboende handikappade är redan berättigade att erhålla lån. I riksbankens instruktion till ortsbudnen finns emellertid en anvisning om att lånesökandes hälsotillstånd skall beaktas vid bedömningen av låneansökan. Anvisningen kan ha haft den effekten att handikappade inte ansett det lönt att söka lån. Deras möjligheter att få lån kan därför i praktiken ha begränsats. Någon regel eller anvisning av angivet innehåll får enligt utredningens mening inte finnas.

Det finns enligt utredningen anledning till att låta även andra ensamstående bli berättigade till bosättningslån. Lån bör kunna beviljas ensamstående utan barn i samband med en rehabiliteringsperiod efter sjukdom eller vård på anstalt om skäl talar härför. Det skall då vara fråga om en planerad rehabilitering som bygger på insatser från samhällets sida. Lån bör vidare kunna utgå till dem, som på grund av arbetsmarknadsförhållandena måste flytta och därvid är berättigade till flyttningsbidrag enligt 30 § arbetsmarknadskungörelsen (1966:368). Andra som bör kunna få lån är de som på grund av särskilda omständigheter gör sitt

inträde i arbetslivet ovanligt sent och därvid lämnar ett med föräldrar eller andra släktingar gemensamt hem.

7.3 Minderårighet

7.3.1 *Nuvarande regler och praxis*

Enligt bostättningslånekungörelsen är beviljandet av lån i ett fall beroende av om lånesökanden har vårdnaden om eget minderårigt barn, nämligen när det gäller lån till ensamstående, ogift person (1 § tredje stycket). Författningen eller förarbetena till denna ger emellertid ingen anvisning om vad som skall räknas som minderårighet. Riksbanken har vid prövningen av låneansökningarna tillämpat åldersgränsen 16 år för minderårighet.

7.3.2 *Åldersgränser i fråga om barn och ungdom inom den sociala lagstiftningen*

Utredningen anser att det finns skäl att pröva frågan om vilken åldersgräns som skall användas för lånesökandes barn. Utredningen har undersökt vilka åldersgränser i fråga om barn och ungdomar som gäller inom den övriga sociala lagstiftningen och funnit att åldersgränserna varierar. Sålunda utgör 16 års ålder gräns för allmänt barnbidrag (för den som fortsätter studera utgår dock bidrag enligt studiestödssystemet), inskrivning i försäkringskassa, barn tillägg till folkpension och vårdbidrag för vård av svårt handikappat barn. Folkpension i form av änkepension utgår bl. a. om änkan har vårdnaden om och stadigvarande sammanbor med barn under 16 år.

17 års ålder utgör gräns för statliga och statskommunala bostadstillägg (för de ungdomar som får förlängt barnbidrag eller studiehjälp enligt studiestödssystemet utgår dock statskommunalt bostadstillägg även därefter).

18 års ålder utgör gräns för bidragsförskott och folkpension i form av barnpension.

19 års ålder utgör gräns för ATP i form av barnpension.

Den vanligaste åldersgränsen är som framgår ovan fortfarande 16 år, vilket torde bero på att de flesta ungdomar tidigare började förvärvsarbeta vid den åldern. Samtidigt som skolplikten och utbildningstiderna förlängts har emellertid inom lagstiftningen skett en förskjutning uppåt av åldersgränsen. När åldersgränsen för bidragsförskott höjdes år 1970 angavs också som skäl för höjningen att ungdomar numera i de flesta fall fortsätter studera och att, om åldersgränsen fick ligga kvar vid 16 år, detta kunde medföra ekonomiska svårigheter för de sämst ställda bland de ensamstående barnförsörjarna. Familjepolitiska kommittén framhöll också i betänkandet (SOU 1972:34) Familjestöd att 18 år bör gälla som gräns för förmåner som i första hand avser konsumtionsutgifter. Beträffande vårdbidrag däremot föreslog riksförsäkringsverket i prome-

morian (Ds S 1974:1) Förbättrade vårdbidrag och invaliditetsersättningar från folkpensioneringen bl. a. att någon höjning av åldersgränsen från 16 till 18 år inte skulle göras eftersom en förändring uppåt skulle innebära att rätten till en högre ersättning för barnet (förtidspension eller sjukbidrag från folkpensioneringen) begränsades medan rätten till en lägre förmån (vårdbidraget) för föräldern utvidgades. Någon ändring föreslås heller inte i prop. 1974:129.

Begreppet minderårig används även i socialhjälpslagen och arbetarskyddslagen. Det används dock i olika betydelser. Enligt socialhjälpslagen (12 §) avses med minderårig den som inte fyllt 16 år. Enligt 22 § i arbetarskyddslagen avses med minderårig den som inte fyllt 18 år. I föräldrabalken, som reglerar bl. a. förmyndarskap, används inte begreppet minderårig. I stället begagnas uttrycket underårig, varmed avses den som är omyndig. Slutligen skall nämnas att enligt socialutredningens förslag bör den behovsprövade ekonomiska hjälpen – socialbidraget – utgå vid bristande försörjningsförmåga, liksom den nuvarande socialhjälpens. Orsaken till den bristande försörjningsförmågan behöver enligt utredningen inte preciseras. Minderårighet behöver därför inte åberopas som grund för rätt till socialbidrag. Hänsyn till barns och ungdoms behov av ekonomisk och social trygghet bör emellertid, framhåller utredningen, föranleda vissa särskilda bestämmelser som skall gälla beträffande personer under 18 år.

7.3.3 Utredningens överväganden

Utredningen finner att åldersgränsen i fråga om barn och ungdom varierar inom den sociala lagstiftningen, men att det finns en klar tendens att bestämma gränsen till 18 år. Vad som avses med minderårighet är oklart i den mån någon vägledning inte ges i den aktuella lagstiftningen eller dess förarbeten. Det är därför utredningens åsikt att begreppet minderårigt inte skall användas i bosättningslånekungörelsen. Åldersgränsen bör i stället anges med årtal för det fall vårdnaden om barn är villkor för erhållande av lån. Enligt utredningen kan bosättningslånen jämföras med sådana förmåner som enligt familjepolitiska kommittén avser konsumtionsutgifter och för vilka 18 år bör gälla som gräns. 18 år bör därför tillämpas som åldersgräns också för bosättningslånen del i de fall vårdnaden om barn utgör villkor för lån. Vidare föreslår utredningen att lån i allmänhet inte bör beviljas om båda eller en av de lånesökande är under 18 år. Om lånesökande har eller väntar barn bör lån kunna utgå i lägre åldrar.

7.4 Utländska medborgares rätt till bosättningslån

Bosättningslånen var länge förbehållna svenska medborgare. En av förutsättningarna för att lån skulle beviljas var dessutom en försäkran från lånesökandena, att de inte ämnade bosätta sig i utlandet. Medborgarskapskravet mjukades så småningom upp. Det räckte med att en av de

lånesökande var svensk medborgare. Enligt nu gällande regler om medborgarskap i bosättningslånekungörelsen (4 §) kan bosättningslån beviljas om

a) de lånesökande är svenska medborgare eller en av dem är svensk medborgare,

b) de lånesökande är utländska medborgare eller statslösa och stadigvarande vistas i Sverige sedan minst två år.

Om särskilda skäl föreligger, får bosättningslån beviljas även om villkoret angående vistelsetid i Sverige är uppfyllt endast i fråga om en av de lånesökande.

Bosättningslån beviljas fortfarande endast om de lånesökande avger försäkran att de inte avser att bosätta sig utanför Sverige.

Kravet på två års vistelse i Sverige för lånesökande som båda är utländska medborgare har vållat svårigheter bl. a. därför att det kan komma att kollidera med regeln om att lån skall sökas inom sex månader efter det den gemensamma bosättningen ägt rum.

Enligt utredningens mening bör utländska medborgare kunna få bosättningslån på så långt möjligt samma villkor som svenska medborgare. En "karenstid" bör därför undvikas. Utredningen vill i stället föreslå att utländska medborgare som har arbets- och uppehållstillstånd bör bli berättigade till lån. I fråga om sådana utländska lånesökande som inte behöver tillstånd för att arbeta och bo i Sverige bör i stället krävas att de är kyrkobokförda i svensk församling. Självfallet fordras dessutom att omständigheterna i övrigt visar att lånesökanden ämnar stanna i landet och försörja sig här. I tveksamma låneärenden bör låneprövande instanser rådgöra med invandrarverket. Utredningen anser att kravet på tillstånd — för utländsk medborgare som är gift med svensk enbart uppehållstillstånd — bör gälla också utländska medborgare som söker lån tillsammans med svensk. Härmed främjas en önskvärd likabehandling.

Formell försäkran från de lånesökande att de inte avser att bosätta sig utanför Sverige saknar betydelse och bör därför inte längre användas.

8 Grunder för sociala hänsynstaganden vid långivningen

8.1 Gällande regler

Bosättningslånen måste anses vara en vid tiden för inrättandet radikal åtgärd. Det fanns i lånen ett socialt inslag som tog sig uttryck bl. a. i att man släppte kravet på säkerhet för lånet. Därigenom ställde man en förmånlig kredit till förfogande för grupper som vanligtvis inte hade egna medel till bosättningen eller möjlighet att få bankkredit utan var hänvisade antingen till att avstå från köp eller till oförmånligt avbetalningsköp. Långivningen begränsades av villkoret att lånesökandena skulle vara i behov av medel för anskaffning av bosättningsföremål samt av kravet på skötsamhet, ekonomisk förtänksamhet samt sparvilja. På så sätt uteslöts de som hade stora inkomster eller andra ekonomiska tillgångar men också de, som kunde tänkas ha en särskilt besvärlig social och ekonomisk situation.

Enligt riksbankens instruktion till ortsombuden skall ortsombuden noga pröva lånesökandenas skötsamhet och ekonomiska förtänksamhet och som en rutinåtgärd ta reda på om lånesökanden förekommer i socialregistret. Enligt instruktionen kan vidare socialhjälp utan samband med sjukdom, oförvårdad arbetslöshet eller annan ömmande omständighet tyda på bristande betalningsförmåga eller bristande betalningsvilja. Nykterhetsförseelse och straff inverkar oförmånligt på bedömningen av låneansökan liksom försummad betalning av underhållsbidrag och skatter. Om lånesökande har bil skall anledningen till detta prövas.

Riksbankens instruktion till ortsombuden ger självfallet en anvisning om vilka omständigheter som beaktas av riksbanken vid beviljande av lån.

Riksbankens praxis har ändrats genom årens lopp från mycket bankmässiga värderingar till förmån för sociala hänsyn vid beviljande av lån. Författningens föreskrifter om skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet förefaller emellertid ha ett väsentligt inflytande över bedömningen av låneansökningarna och tycks i vissa fall ha fått en väl restriktiv tolkning. De ofta förekommande avslagsanledningarna Bristande återbetalningsförmåga och Betydande eller anmärkningsvärd socialhjälp tyder på detta liksom det ringa antalet lån för vilka riksbanken medger eftergift av återbetalningsskyldigheten.

Utredningen har undersökt i vilken utsträckning låneansökningarna avslås på grund av dessa och liknande anledningar. De har på riksbankens

Tabell 5 Avslag på grund av bristande skötsamhet eller bristande återbetalningsförmåga — betydande eller anmärkningsvärd socialhjälp år 1973

Kontor	Antal inkomna ansökningar	Hela antalet avslag	Kod 1 Bristande skötsamhet				Kod 7 Bristande återbetalningsförmåga etc.	
			Alkoholproblem	Kriminalitet	Ekonomisk opålitlighet	Arbetsovillig	Bristande återbet.-förmåga	Betydande eller anmärkningsvärd socialhjälp
Stockholm	2 083	1 044	7	15			146	118
Göteborg	934	464	5	7	3		15	23
Malmö	1 355	573	7	3	1	1	49	21
Falun	468	234		5			8	5
Gävle	492	194	4	4				
Halmstad	252	127		2			21	3
Härnösand	571	186		1			14	14
Jönköping	371	119	1	2			9	4
Kalmar	316	110		3			5	3
Karlskrona	229	85		2			7	
Karlstad	467	189	5	13			5	2
Kristianstad	383	139		2			11	4
Linköping	565	235	1	1			14	7
Luleå	635	191	2	1			28	8
Skövde	244	97		1			11	
Nyköping	396	139					8	14
Umeå	464	144		1			37	1
Uppsala	402	127		1			21	20
Visby	88	37	2	2			6	2
Vänersborg	582	260	14	13			42	11
Västerås	408	174	5	3			14	28
Växjö	264	78	2		1		6	6
Örebro	482	222				3	20	5
Östersund	235	69					11	2
Totalt	12 686	5 237	55	82	5	4	508	301

blankett benämningen Kod 1 Bristande skötsamhet och Kod 7 Bristande återbetalningsförmåga — betydande eller anmärkningsvärd socialhjälp. Undersökningen avser år 1973. Resultatet framgår av tabell 5.

Det skall framhållas att det är svårt att få en klar bild av vad som varit utslagsgivande när en låneansökan avslagits. Det har från riksbanken påpekats att flera anledningar till avslag på låneansökan ofta föreligger. Det har även påpekats att man, när avslaget skall motiveras, väljer att ange endast en av avslagsanledningarna. Därför kan Bristande skötsamhet och Bristande återbetalningsförmåga — betydande eller anmärkningsvärd socialhjälp mycket väl ha varit utslagsgivande vid avslag men riksbanken har valt att hänvisa till annan kod bl. a. för att skona lånesökanden. Statistiken blir därför inte helt tillförlitlig. Slutligen skall nämnas att det kan vara svårt att skilja mellan betydande och anmärkningsvärd socialhjälp. Med anmärkningsvärd socialhjälp avser riksbanken vanligen socialhjälp som utgått vid ett enda tillfälle. Vid hjälpens storlek fästs då mindre vikt.

8.2 Utredningens överväganden

För att ökade sociala hänsyn skall kunna tas vid långivningen måste författningen ändras i enlighet med vad utredningen redan framhållit i avsnittet 7. Detsamma gäller praxis vid bedömningen av låneansökningarna.

När det gäller bedömningen av låneansökningarna vill utredningen redovisa sin syn på vissa avslagsanledningar som i dag är vanliga. Erhållen socialhjälp medför ofta avslag på låneansökan. Utredningen anser att man i framtiden i princip bör bortse från erhållen socialhjälp vid prövningen av låneansökan. Den enskildes utnyttjande av sin rätt till ekonomisk hjälp från samhället under vissa förhållanden får inte kunna åberopas mot honom. Det är den lånesökandes situation som helhet som skall beaktas vid prövningen av låneansökan och därvid får olika faktorer vägas mot varandra.

Socialutredningen har i sitt principbetänkande (SOU 1974:39) Socialvården, Mål och medel framhållit att socialhjälp – eller socialbidrag som den kommunala behovsprövade ekonomiska hjälpen föreslås benämnas – i sin helhet skall vara en rättighet i likhet med socialförsäkringsförmånerna och vissa andra generella bidrag. Det är enligt bosättningslåneutredningen viktigt att denna syn på socialhjälp kommer till uttryck även vid bedömningen av ansökningar om bosättningslån.

En annan orsak till avslag på låneansökan är skuld för bidragsförskott. Även skuld som gäldats kan påverka prövningen av låneansökan i de fall detta tillsammans med situationen i övrigt ger skäl att ifrågasätta betalningsvilligheten.

Utredningen erinrar om att en ändring nyligen gjorts i lagen (1964:143) om bidragsförskott. Genom ändringen kommer eftergift av återkrav för utgivna bidragsförskott att kunna ges i större utsträckning än tidigare. Eftergift skall sålunda kunna meddelas för perioder då den underhållsskyldige varit sjuk, arbetslös, omhändertagen för vård eller haft stor försörjningsbörda. Eftergift kan också ges bl. a. under tid för rehabilitering inom kriminalvårdens frivård. Det är enligt utredningen viktigt att gäldad eller eftergiven skuld för bidragsförskott inte inverkar oförmånligt på prövningen av låneansökan om omständigheterna i övrigt talar för att lån bör beviljas. I de fall lånesökande har aktuell sådan skuld bör orsakerna till denna prövas.

Skuldsättning över huvud taget torde i dag ha stort inflytande över långivningen eftersom den ekonomiska förtänksamheten skall bedömas av riksbanken. Vid bedömningen av denna lägger således banken vikt inte bara vid skuldens storlek utan också vid om skulden beror på inköp av vad som kan betraktas som lyx eller onödiga kapitalvaror. Utredningen anser att de låneprövande instanserna bör bortse från vad som orsakat skulden och främst fästa avseende vid om lånesökanden har behov av medel för bosättningen och om hans ekonomiska förhållanden gör det möjligt att återbetala ett bosättningslån.

Det förekommer också att riksbanken avslår låneansökan om lånesökande i avvaktan på bosättningslån fått ett kortfristigt lån från anhörig

eller annan enskild person för att betala bosättningen. Enligt utredningen bör ett sådant lån inte få utgöra avslagsanledning.

Utredningen vill också framhålla att enligt utredningens åsikt bör nykterhetsförelser eller avtjänat straff inte få utgöra enda anledning till avslag på låneansökningar, som med bortseende från dessa förhållanden skulle ha beviljats.

Slutligen vill utredningen erinra om förslaget i avsnittet 9 enligt vilket ränte- och amorteringsfria lån bör beviljas när särskilda sociala och ekonomiska skäl föreligger.

9 Inkomstgränser

9.1 Gällande regler

Bosättningslånekungörelsen fastställer inte några inkomstgränser för erhållande av lån. I 5 § bosättningslånekungörelsen anges i stället som första villkor för bosättningslån att de lånesökande är i behov av medel för anskaffande av de bosättningsföremål eller verktyg m. m. för vilka lånet är avsett. Villkoret har avseende på lånesökandens ekonomiska situation, dvs. lån skall beviljas i huvudsak personer som inte har möjligheter att på annat sätt ordna bosättningen.

Befolkningskommissionen diskuterade på sin tid om det fanns anledning att fastställa inkomstgränser för erhållande av lån. Kommissionen anförde härom: "Såsom förutsättning för bosättningslåns utlämnande bör krävas ej blott tillrädlighet utan även behövlighet. Det ligger i sakens natur, att personer med avsevärd förmögenhet eller stora inkomster icke bör ifrågakomma såsom låntagare. Kommissionen har dock inte ansett det nödvändigt att uttryckligen stadga en högsta inkomst- och förmögenhetsgräns, liksom ej heller en lägsta sådan gräns." Befolkningskommissionens uttalande har godtagits av regering och riksdag och fått gälla som princip i detta avseende när det gäller kungörelsen.

Riksbanken har emellertid begagnat sin rätt att meddela föreskrifter beträffande låneverksamheten till att fastställa en övre inkomstgräns för erhållande av lån. Har sökanden en inkomst, som överstiger den inkomstgräns som bestämts av riksbanken, beviljas bosättningslån endast om särskilda skäl föreligger. Högsta sammanlagda inkomst över vilken lån inte bör beviljas är fr. o. m. januari 1974 50 000 kr. Den var dessförinnan under flera år 35 000 kr.

I tabell 6 ges en översikt av de inkomstgränser som gällt.

Tabell 6 Övre inkomstgräns för erhållande av bosättningslån

Tid	Inkomstgräns	Högsta lånebelopp
1938	—	1 000
1943	—	1 250
1946	—	2 000
juli 1953—juni 1962	20 000	3 000
juli 1962—okt. 1966	25 000	4 000/5 000
nov. 1966—okt. 1971	30 000	5 000/6 000
nov. 1971—dec. 1973	35 000	6 000
jan. 1974	50 000	6 000/7 000

9.2 Utredningens överväganden

Den vägledande principen för utredningen har varit att åstadkomma regler som tillåter att behovet av hjälp till bosättningen bättre beaktas vid prövningen av ansökan om lån. Särskilt viktigt för utredningen har det varit att ta hänsyn till dem som har låga inkomster. En fastställd övre inkomstgräns kan emellertid också få till resultat att behovet av lån inte tillgodoses. Den standard en viss inkomst kan erbjuda är naturligtvis beroende av vilka ekonomiska åtaganden och vilken försörjningsplikt som föreligger i det enskilda fallet. Många unga har i dag stora fasta utgifter. Hyreskostnaderna kan i vissa fall vara avsevärda, likaså utgifterna för t. ex. en för inkomsternas förvärvande nödvändig bil. Den övre inkomstgräns som riksbanken fastställt avser lånesökandenas sammanlagda inkomst. Den är enligt utredningens mening för låg för att lånens syften skall kunna tillgodoses.

Utredningen har inhämtat uppgifter om medellönen för anställda inom LO-området. Uppgifterna baserar sig på en enkät som LO gjorde år 1973 och som avsåg löneläget år 1972 för anställda inom hela LO-området. Genom enkäten fick LO information bl. a. om lönenivån för vuxen heltidsarbetande, som under året varit borta från arbetet högst två veckor utöver semestern. Enkäten omfattade 10 000 personer men knappt hälften uppfyllde enkätens krav beträffande omfattningen av arbetet. Enligt enkäten var den genomsnittliga årsinkomsten för hela LO-området 33 200 kr. De förändringar i lönenivån som därefter inträffat motsvarar en ökning av grovt räknat 18 %. Den genomsnittliga årsinkomsten skulle därför år 1974 för vuxen heltidsarbetande, som under året varit borta från arbetet högst två veckor utöver semestern, ligga på ungefär 39 000 kr. I praktiken är årsinkomsten något högre för männen och något lägre för kvinnorna. Den sammanlagda årsinkomsten för ett par med denna medelinkomst blir då 75 à 80 000 kr. Uppgifterna ger enligt utredningens åsikt därför en anvisning om att lån kan behöva utgå i inkomstlägen som är långt högre än de som i dag berättigar till bosättningslån.

Som utredningen redan framhållit bör emellertid inkomstgränser inte fastställas för bosättningslånen utan lånen bör beviljas med utgångspunkt från behovet av hjälp till bosättning och med beaktande av de lånesökandes hela ekonomiska och sociala situation. De uppgifter som utredningen återgett beträffande medellönen för anställda inom LO-området bör emellertid kunna ge en god vägledning för hur högt upp i inkomstlägena lån bör kunna beviljas. Utvecklingen av lönenivån bör följas så att hänsyn kan tas därtill vid långivningen.

Någon lägsta inkomst för lån bör inte anges. Det skulle motverka syftet med utredningens förslag eftersom avsikten med dessa bl. a. är att tillgodose låginkomsttagares behov av bosättningslån.

10 Lånens storlek, återbetalningsvillkor m. m.

10.1 Lånens storlek

I bosättningslånekungörelsen angavs från början ett högsta belopp för bosättningslån i enlighet med befolkningskommissionens förslag. Kommissionen föreslog också att ett lägsta lånebelopp skulle anges men regering och riksdag ansåg inte detta nödvändigt.

Enligt kommissionen borde lånebeloppets storlek fastställas med stor försiktighet i varje enskilt låneärende. Det skulle finnas rimliga utsikter för att makarna av sina inkomster skulle kunna göra tillräcklig avsättning för att slutamortera lånet inom den föreskrivna korta amorteringstiden. Kommissionen ansåg, att lånebeloppet i vanliga fall därför inte borde få överskrida 1 000 kr. Detta belopp fastställdes också av riksdagen (år 1938).

Man fann snart att lånebeloppet inte räckte för att åstadkomma en tillfredsställande bosättning. Låntagaren fick komplettera med avbetalningsköp, som ju skulle motverkas genom lånen. Maximibeloppet för lån ökades därför i olika omgångar på förslag av den sedermera tillsatta befolkningsutredningen. Vid socialstyrelsens översyn av bosättningslåneverksamheten år 1952 ägnades frågan också uppmärksamhet. Enligt socialstyrelsens förslag fastställdes maximibeloppet för lånen till 3 000 kr. Styrelsen föreslog beloppet i medvetande om att det inte kunde bereda dem som saknade varje utrustning en komplett bosättning till godtagbar standard men ansåg att önskemålet om ett högre maximibelopp fick stå tillbaka för behovet av att undvika en alltför tung amorteringsbörda. Någon ändring av maximibeloppet för lån gjordes därefter inte förrän år 1962, varefter beloppet höjts upprepade gånger. Från den 1 juli 1974 är högsta lånebeloppet 7 000 kr.

10.1.1 *Utredningens överväganden*

Utredningen har självfallet strävat efter att fastställa ett högsta lånebelopp som gör det möjligt att ordna en lämplig bosättning. För ändamålet har utredningen haft överläggningar med hemkonsulenterna i Stockholm och med Sveriges Möbelhandlares Centralförbund. Frågan har också tagits upp vid sammanträde med företrädare för de politiska ungdomsförbunden. Vad som därvid framkommit pekar entydigt på att en höjning av det nuvarande maximibeloppet för lån är motiverad.

Utredningen föreslår därför att lån skall kunna beviljas till ett högsta belopp av 10 000 kr. De överläggningar som utredningen haft har givit underlag för utredningens åsikt att beloppet garanterar en god bosättning för två vuxna med ett barn i bostad om två eller tre rum. Utredningen utgår från att högsta lånebeloppet blir föremål för översyn när förhållandena påkallar detta.

Beträffande en lägre gräns för lånebeloppet finner bosättningslåneutredningen liksom tidigare utredningar att det inte finns några skäl som talar för att en sådan gräns fastställs. Frånvaron av en lägre gräns för lånebeloppet har enligt riksbanken inte vållat några problem.

10.2 Återbetalning av lånen

Som redan framhållits är det utredningens åsikt att sociala hänsynstagen den skall träda i förgrunden i större utsträckning än tidigare vid långivningen. Det är därför nödvändigt att ändra reglerna för lånen och främst då reglerna för hur lånen skall återbetalas. Det är bl. a. i återbetalningsreglerna samt i frånvaron av krav på säkerhet och borgen, som bosättningslånen sociala inslag kan få sitt praktiska uttryck.

Enligt utredningen bör reglerna för återbetalning tillåta en anpassning till det enskilda fallet. Uppskov med avbetalning bör kunna komma till användning i större utsträckning än nu. Det bör också finnas större möjligheter till befrielse från återbetalningsskyldigheten när omständigheter föreligger eller uppkommer som gör en avvikelse från de gängse reglerna berättigad. I det följande lägger utredningen fram förslag i detta syfte. Bedömningen av om det finns sociala skäl för lättnader i återbetalningen bör göras av kommunerna, som enligt utredningens förslag i avsnittet 12 bör överta den lokala administrationen av lånen.

10.2.1 Gällande regler

I bosättningslånekungörelsens 7–13 §§ anges villkoren för återbetalning av lånen. Som villkor gäller att bosättningslån skall återbetalas inom viss av riksbanken fastställd tid, dock senast åtta år efter utlämnandet. Om särskilda skäl föreligger kan återbetalningstiden utsträckas till tio år (7 §).

Riksbanken kan bevilja uppskov med amortering under sammanlagt högst tre år för låntagare som på grund av t. ex. studier eller öppnandet av egen rörelse kan ha svårigheter med återbetalningen under åren närmast efter det lånet erhållits. När särskilda skäl föreligger kan uppskov beviljas med ytterligare två år.

Riksbanken kan också enligt 15 § medge befrielse från återbetalningsskyldighet avseende resterande fordran eller del därav och avskrivna efterskänkt belopp i tre fall, nämligen

1. om låntagaren avlider och återbetalning skulle bereda synnerlig svårighet för den andra låntagaren eller, om sådan inte finns, för den avlidnes efterlevande,
2. om låntagaren efter det lånet beviljats fått en så utökad försörjnings-

plikt att synnerlig svårighet uppkommit att betala lånet,

3. då ingen eller ringa utsikt finns att lånet kommer att återbetalas.

10.2.2 Riksbankens praxis

Enligt nuvarande praxis avbetalas bosättningslånen vanligen på fem år. Avbetalningarna görs kvartalsvis.

Möjligheten till uppskov används av riksbanken på två sätt. Det ena sättet är att bevilja anstånd med betalning, dvs. erläggandet av aktuell avbetalning och räntebelopp uppskjuts för någon tid. En nackdel med anstånd med betalning är att erläggandet av den uppskjutna avbetalningen kan kollidera i tiden med nästa avbetalning. Anstånd med betalning tillämpas därför huvudsakligen när låntagare kommit i tillfälliga betalningsbekymmer.

Det andra sättet är att bevilja uppskov med avbetalning innebärande lånetidsförlängning. Uppskovet avser då vanligtvis avbetalning på lånebeloppet men kan också undantagsvis tillämpas på betalningen av räntan. Uppskov med betalning av räntan vill riksbanken helst undvika eftersom låntagaren då också får en skuld för räntan och den sammanlagda skulden följaktligen växer. Däremot betalar låntagaren inte ränta på ränta.

Denna form av uppskov används främst för låntagare som bedriver yrkesinriktade studier eller fullgör värnplikt. Uppskov kan beviljas omedelbart efter det lånet utbetalats eller senare under återbetalningsperioden för en tid av högst tre år. Möjligheten att bevilja uppskov för ytterligare två år, dvs. sammanlagt fem år, torde i praktiken sällan utnyttjas.

Vad slutligen gäller befrielse från återbetalningsskyldighet med avskrivning av det efterskänkta beloppet, är detta en möjlighet som kommit till användning i mycket begränsad omfattning. Omfattningen av avskrivningen av lån sedan bosättningslånen kom till år 1938 framgår av tabellen 7.

Den ringa avskrivningsfrekvensen vad avser såväl antal lån som sammanlagt lånebelopp torde bero på den omsorgsfulla gallring, som görs bland de lånesökande med hänsyn till deras betalningsförmåga samt på den effektiva indrivningen av lånen. Bosättningslånen har, som tabellen visar, därför hitintills åsamkat långivaren/staten ringa förlust.

Tabell 7 Utgivna och avskrivna bosättningslån fram till den 30 juni 1974.
Belopp i tkr.

Utgivna lån		Hittills avskrivna lån		Avskrivna lån i % av utgivna	
Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp
338 745	805 667	5 582	4 524	1,7	0,6

10.2.3 *Utredningens överväganden*

Återbetalningstiden

Utredningen anser att bosättningslånen bör återbetalas inom en tid som kan anses rimlig såväl i förhållande till lånets storlek som till låntagarens ekonomi. De regelbundna återbetalningarna får inte bli så stora att de medför påtagliga svårigheter ekonomiskt för hushållen. Utredningen har i avsnittet 5 gjort en översikt av villkoren för olika krediter. Av denna översikt framgår också de ungefärliga återbetalningarna för kredit. De är i allmänhet kortare än vad som gäller för bosättningslånen med nuvarande regler.

Som utredningen framhållit behövs bosättningslånen bl. a. därför att de kan utgå till personer som inte uppfyller bankmässiga och övriga krav för andra krediter för kapitalvaruanskaffning. Behovet av hjälp till bosättningen kan i stället träda i förgrunden. Reglerna för bosättningslånen bör därför tillåta en längre återbetalningstid än vad som är vanligt för andra krediter som kan användas för liknade syften. Det högsta belopp för lån (10 000 kr.) som utredningen föreslagit är dessutom avsevärt större än nuvarande högsta lånebelopp. Den återbetalningstid som nu vanligen tillämpas bör därför förlängas. Utredningen föreslår att lånen i framtiden normalt återbetalas på sju år genom regelbundna avbetalningar, förslagsvis varje månad. Riksbanken bör kunna bevilja lån på kortare tid om lånebeloppet är lågt eller låntagarens betalningsförmåga bedöms god. En kortare avbetalningstid kan självfallet också tillämpas när låntagaren önskar detta.

Uppskov med avbetalning

Uppskov med avbetalning är enligt utredningens åsikt en metod som skall komma till användning även i framtiden i de fall då låntagarens ekonomiska och sociala situation ger skäl härför. Med hänsyn till de sociala inslagen i låneformen som enligt utredningen bör stärkas blir det emellertid naturligt att riksbanken för framtiden medger uppskov i större omfattning än vad som nu sker. Härvid avser utredningen i första rummet sådant uppskov som innebär lånetidsförlängning.

Uppskov medges i dag i samband med att lånet beviljas främst för låntagare som bedriver yrkesinriktade studier. Utredningen vill understryka att också annan utbildning bör kunna utgöra anledning till sådant uppskov när låntagaren under utbildningen inte har inkomster eller får minskade inkomster. Den växande insikten om behovet av återkommande utbildning och arbetstagarnas lagfästa rätt till ledighet från sin anställning för att undergå utbildning utgör bakgrunden härtill.

Det är emellertid inte bara studier som f. n. kan utgöra motiv för uppskov med avbetalning. Riksbanken medger också uppskov i samband med värnplikt eller havandeskap. Utredningen vill emellertid betona att också andra omständigheter än de nämnda på samma sätt kan orsaka tillfälliga men likväl kraftiga försämringar i ekonomin. De bör därför

kunna utgöra anledning till uppskov med avbetalning. Som exempel på sådana omständigheter vill utredningen vid sidan av utbildning, värnplikt och havandeskap nämna tillfällig arbetslöshet, sjukdom och skilsmässa.

Uppskov med anledning av här nämnda omständigheter skall kunna medges inte bara i samband med att lånen beviljas. När som helst under lånetiden bör uppskov kunna medges om det finns skäl för detta.

Låntagarna bör kunna ansöka om, och kommunerna bör kunna föreslå uppskov. Utredningen förutsätter att riksbanken samråder med sociala centralnämnden/socialnämnden, när banken är tveksam om uppskov skall medges.

Uppskov bör beviljas för sammanlagt högst tre år och skall som nu kunna avse avbetalningen jämte räntan eller endera. Utredningen anser emellertid att riksbankens praxis att försöka undvika uppskov med erläggandet av räntan är välmotiverad. Räntan på en låneskuld av 10 000 kr. torde räknat efter statens normalränta vid uppskov på tre år uppgå till över 2 000 kr. Låntagarens sammanlagda skuld växer sålunda med detta belopp. En åtgärd som vidtagits för att skapa lättnader för låntagaren bör inte få en sådan effekt. Uppskov bör därför vanligen avse enbart avbetalningen på låneskulden. Om de sociala och ekonomiska förhållandena talar för att ytterligare lättnader kan vara befogade, bör enligt utredningen räntan avskrivas för den tid uppskovet avser. Utredningens förslag i denna del redovisas i följande avsnitt.

Befrielse från återbetalningsskyldighet.

Som utredningen visat i avsnittet 10.2.2 har möjligheten till befrielse från återbetalningsskyldigheten med avskrivning av det eftersänkta beloppet använts i ringa omfattning. Idén med ett system med statliga bosättningslån är emellertid bl. a. att bankmässiga värderingar skall kunna träda tillbaka till förmån för sociala hänsynstaganden.

Utredningen anser därför att befrielse från återbetalningsskyldigheten bör kunna användas i betydligt större utsträckning än f. n. Befrielse bör kunna avse lånebeloppet jämte ränta eller endera. Utredningen tänker främst på sådana fall, där låntagarens sociala och ekonomiska situation förändrats efter det lånet utgivits så att återbetalningsförmåga inte längre kan anses föreligga. När förändringar som de angivna inträffat bör därför inte det bankmässiga kravet på att lånet skall återbetalas leda till att det ekonomiska trycket på låntagarna ökar trots att det är uppenbart att de inte orkar med sina övriga ekonomiska åtaganden. Nu förekommer det inte sällan att riksbanken år efter år genom olika indrivningsmetoder försöker att få lånet återbetalat.

Ränte- och amorteringsfria lån

Utredningen anser att lån skall kunna beviljas också i vissa fall, där det är tydligt att lånesökanden för lång tid inte kan återbetala ett lån men där behovet av tillfredsställande bosättning på grund av sociala skäl bedöms böra ta över i förhållande till betalningsförmågan. En sådan möjlighet

ligger i linje med den delvis ändrade inriktning lånen enligt utredningens mening bör få.

Kommunerna kan visserligen bidra till bosättningen genom att ge socialhjälp för ändamålet. Socialhjälp utgår emellertid i dessa fall i allmänhet med, i jämförelse med bosättningslånen, små belopp. Utredningen vill också erinra om att socialutredningen i sitt principbetänkande (SOU 1974:39) Socialvården, Mål och medel ansett att behovet av kommunal behovsprövad ekonomisk hjälp – dvs. socialhjälp – bör kunna minska genom andra insatser.

Bosättningslåneutredningen har gjort en undersökning i vissa kommuner för att belysa om det finns något samband mellan kostnader för bosättning och socialhjälpbehov. Undersökningen redovisas i bilaga 2. Undersökningen gav vid handen att kommunernas utgifter för socialhjälp i samband med bosättning var förhållandevis små. Socialhjälp till bosättning utgår emellertid enbart i särskilda fall. Detta är i allmänhet känt för de hjälpsökande och det är därför troligt att hjälpbehövande sällan ber om hjälp till inköp av bosättningsföremål.

Erfarenheter som i olika sammanhang redovisats från socialvårdsarbetet på fältet pekar på ett större socialhjälpbehov för bosättningsändamål än vad som framkom vid den här aktuella undersökningen. Ofta avser behov av socialhjälp för utrustning av bostäder ett begränsat antal personer i varje kommun, samtidigt som hjälpbehovet ofta är betydande och de hjälpsökande befinner sig i en besvärlig social situation av långvarig karaktär. Gruppen ensamstående med barn torde dominera bland dessa hjälpsökande.

Genom bosättningslånen skall det gå att på förmånliga villkor åstadkomma en tillräcklig, kvalitetsmässigt god bosättning. Det bör enligt utredningen ses som ett jämlikhetskrav att även de ekonomiskt sämst ställda skall kunna erhålla en sådan bosättning. Inte minst med tanke på barnen är det särskilt nödvändigt att de tillförsäkras en god boendestandard. Enligt utredningen skulle emellertid bosättningslån på de återbetalningsvillkor som redan nämnts inte vara till hjälp i dessa fall. Lån på dessa villkor skulle endast bidra till att ytterligare försämra deras situation. Utredningen vill i stället föreslå att det i vissa fall skall kunna utgå ränte- och amorteringsfria bosättningslån. Ränte- och amorteringsfria lån tillämpas redan för andra syften och bl. a. kan nämnas de räntefria stående bostadsförbättringslånen till pensionärer.

Utredningen har tänkt sig att de ränte- och amorteringsfria bosättningslånen skall användas främst för lånesökande som förutses under lång tid ha mycket låga inkomster. Vad som skall anses vara mycket låga inkomster i det enskilda fallet är naturligtvis en avvägningsfråga. En vägledning ger emellertid enligt utredningen den högsta inkomsten för oreducerat bostadstillägg till familjer med ett barn och till hushåll utan barn. Den är f. n. 26 000 kr. resp. 21 000 kr. beräknat efter de särskilda bestämmelserna för bostadstilläggen. Om lånesökande har inkomster under dessa gränser bör kommunerna alltid pröva om ränte- och amorteringsfritt lån bör tillstyrkas. Låga inkomster på grund av studier eller utbildning bör i och för sig inte berättiga till ränte- och amorteringsfritt

lån. I sådana fall bör i stället uppskov med amortering komma till användning i enlighet med vad utredningen anfört tidigare.

Utredningen anser att det inte bara är inkomstens storlek som bör vara utslagsgivande för låneformen utan inkomsten bör sättas i relation t. ex. till lånesökandes hyreskostnader och försörjningsbörda. Detta betyder att det bör kunna bli en förhållandevis stor flexibilitet beträffande storleken av de inkomster som kan ligga till grund för ett ränte- och amorteringsfritt lån. Den låga inkomsten behöver inte bero enbart på att lånesökandena har låg lön eller på grund av förhållandena på arbetsmarknaden inte har möjlighet att arbeta på heltid. Den kan också bero på sjukdom, arbetslöshet, vård på anstalt eller rehabilitering. Sjukdom behöver i och för sig inte innebära att ekonomin avsevärt försämras. Långvarig sjukdom innebär emellertid större behov av bl. a. service och tillsyn och därmed ökade levnadsomkostnader.

Schematisk översikt av låneformerna samt sättet för återbetalning

Låneformer	Olika sätt för återbetalning	Återbetalnings- tid/avskrivnings- tid	Anledning	Kommu- nalt sam- råd	Övrigt
1. Räntebä- rande amorte- ringslån	a) Avbetalning per månad av lånebelopp och ränta	högst sju år		—	—
	b) anstånd med avbetalning	högst sju år	tillfälliga likviditets-svårigheter	—	—
	c) uppskov med avbetalning innebärande lånetidsförlängning	högst tio år	utbildning, värnplikt, havandeskap, tillf. arbetslöshet, sjukdom, skilsmässa	x	kan kombineras med e) vad avser enbart lånebeloppet eller enbart räntan
	d) befrielse från återbetalningsskyldighet av resterande lånebelopp samt ränta med avskrivning av efterskänt belopp	—	dödsfall, ökad försörjningsbörda, sjukdom, arbetslöshet, vård på anstalt, rehabilitering	x	
	e) befrielse från återbetalningsskyldighet för viss tid med avskrivning av efterskänt belopp. Kan avse lånebeloppet eller räntan eller bådadera	tio år	dödsfall, ökad försörjningsbörda, sjukdom, arbetslöshet, vård på anstalt, rehabilitering	x	
2. Ränte- och amorteringsfritt lån	Avskrivning med 1/10 årligen. Prövning av betalningsförmågan i den utsträckning som skäligen kan påkallas	tio år	förslag av ansvarigt kommunalt organ	bl. a. vid prövningen av betalningsförmågan	kommunen ersätter lånefonden med 50 % av den årligen avskrivna andelen av lånebeloppet

Utredningen anser att det bör vara kommunernas ansvar att bedöma om ränte- och amorteringsfritt lån bör utgå. Kommunerna är bäst lämpade härför eftersom de genom sina åligganden har den bästa överblicken av den enskildes situation och dessutom handlägger ärenden om behovsprövad socialhjälp. Utredningen återkommer till detta i ett senare avsnitt.

De ränte- och amorteringsfria lånen bör årligen avskrivas med 1/10 av lånebeloppet jämte räntan. Huvudprincipen bör vara att den som fått ett sådant lån får behålla det under hela avskrivningsperioden. Riksbanken bör emellertid efter samråd med berörd kommun kunna ompröva låneformen om det visar sig att låntagarens ekonomiska och sociala situation förbättrats så avsevärt att det är uppenbart att ränte- och amorteringsfritt lån inte längre behövs. Resterande skuld överförs då till räntebärande bosättningslån, som skall återbetalas enligt gällande regler. Kommunernas ekonomiska åtagande upphör därmed. Det bör i dessa fall vara fråga om en varaktig och påtaglig förbättring och de påbörjade avbetalningarna får inte ha till följd att låntagaren åter försätts i en besvärlig situation. En prövning av låntagarens betalningsförmåga bör göras i den utsträckning som skäligen kan påkallas.

10.3 Antal lån samt tidsgräns för ansökan om lån m. m.

10.3.1 *Nuvarande regler och praxis*

Bosättningslån utgår i princip endast för de lånesökandes första bosättning. Författningen innehåller ingen regel härom men det framgår av motiven för lånen att det är första bosättningen som avses. Denna princip har också följts i praxis. Meningen med låneformen är således inte att ge möjlighet till lån vid varje tillfälle som låneberättigade av olika anledningar vill köpa möbler och andra bosättningsföremål.

Vissa undantag görs emellertid. Lånesökande som har liten bostad och därför beviljats lån med relativt lågt belopp kan söka "kompletteringslån" sedan större bostad erhållits. De sammanlagda lånebeloppen får emellertid inte överstiga maximibeloppet för lån. Lån kan i praktiken också beviljas mer än en gång till samma person, nämligen när låntagare upplöst sitt äktenskap eller samboende och startar på nytt med en annan partner eller bosätter sig ensam tillsammans med eget minderårigt barn. Om det första lånet då är slutbetalat kan nytt lån beviljas. Detsamma gäller för ensamstående förälder, som gifter sig eller flyttar samman med annan person.

I och med att lånen är en hjälp till den första bosättningen har det också ansetts motiverat att sätta en tidsgräns för låneansökningarna. Enligt 5 § bosättningslånekungörelsen skall låneansökan göras inom sex månader från det den gemensamma bosättning som lånet avser skett. När särskilda skäl finns kan emellertid ansökan som görs senare tas upp till prövning. Denna tidsgräns har tillämpats under hela den tid bosättningslånen funnits. Det kan emellertid framhållas att befolkningskommissio-

nen, på vars förslag lånen kom till, ansåg att lånen i normalfallet skulle sökas före äktenskaps ingående och senast ett år efter giftermålet. Riksdagen fastställde emellertid – i enlighet med den av utredningens betänkande föranledda propositionen – en tidsgräns av sex månader. En sådan kortare period överensstämde bättre med bosättningslånen syfte att skapa förutsättningar för en ökad och tidigare familjebildning.

10.3.2 *Utredningens överväganden*

Utgångspunkten för utredningen vid bedömningen i vad mån lån bör kunna utgå till samma person två eller flera gånger har varit att först bestämma om lånen fortfarande bör ses som en hjälp endast till den första bosättningen. Enligt utredningen utgör den generösare utformning, som systemet med bosättningslån avses få, skäl till att lånen bör reserveras för tillfällen när det är särskilt angeläget att bosättningen underlättas. Som princip bör därför även i framtiden gälla att lånen bör utgå för första bosättningen. Någon definition av vad som skall anses vara den första bosättningen torde dock inte behöva införas i författningen. Denna bedömning kan överlåtas till riksbanken och kommunerna. Riksbanken tillämpar redan en liberal praxis när det gäller att bedöma vad som skall kunna räknas som genomgångsbostad.

Utredningen anser också att det fortfarande bör vara möjligt att få kompletteringslån. Utredningen tänker här på de tidigare beskrivna fallen där låntagaren relativt snart efter lånetillfället fått en för sina behov bättre lämpad bostad. Det bör emellertid inte ha förflutit alltför lång tid mellan de två lånen och kompletteringslånet bör avse en bosättning som låntagaren kan anses ha haft behov av redan vid det första lånetillfället. Det sammanlagda lånebeloppet bör inte överstiga högsta beloppet för lån.

Liksom f. n. bör det även i fortsättningen finnas möjlighet att vid andra tillfällen låta en tidigare låntagare få ännu ett lån, t. ex. vid nytt äktenskap eller samboende. I avsnittet 7 har utredningen föreslagit att lån bör kunna beviljas förälder som enbart har umgängesrätt med barn. Sådan förälder bör också kunna få ett nytt lån, när det finns skäl härför. Utredningen vill vidare förordna att möjlighet ges att vid skilsmässa eller upplösning av samboende låta en av låntagarna överta betalningsskyldigheten för hela det återstående lånet.

Vid bedömningen av ansökningar om nya lån får kommunerna och riksbanken noggrant pröva lånebehovet så att möjligheten att ånyo få lån inte leder till missbruk.

När det gäller den tid efter bosättningen inom vilken lånen bör sökas menar utredningen att den hittills tillämpade sexmånadersgränsen är för snäv. Uppfattningen har stöd av uppgifter från ortsombuden och av hemkonsulenterna i Stockholm. Sexmånadersgränsen har många gånger onödigtvis hindrat lån. Den bristande informationen om lånen har också inneburit att somliga fått kännedom om lånemöjligheten alltför sent för att kunna lämna in låneansökan i tid. En annan viktig synpunkt är att många unga i början av sin gemensamma bosättning inte riktigt vet hur de vill utforma sitt hem.

Det är utredningens mening att den förbättrade informationen om lånen, som föreslås i det följande, skall medverka till att lån söks inom fastställd tid. Utredningen föreslår emellertid att denna tidsperiod utsträcks till ett år. Efter prövning skall låneansökningen kunna accepteras också efter längre tid om särskilda skäl talar härför.

11 Räntan

11.1 Bakgrund

Enligt 7 § bosättningslånekungörelsen skall bosättningslån förräntas efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot, som fastställs av regeringen. Den ränta som tillämpas för bosättningslån är statens normalränta. Denna fastställs budgetårsvis av regeringen och gäller för utlåning ur statliga fonder. För bosättningslån tillämpas den vid beviljningsdagen gällande normalräntan oförändrad under hela lånetiden. Till följd av sin konstruktion följer normalräntan inte de aktuella räntejusteringarna i samband med diskontoförändringar. Utgångspunkten för fastställande av normalräntan är en beräkning – med vissa justeringar – av en effektiv medelränta för statslån upptagna under de senaste tio budgetåren mot räntebärande inhemska statsobligationer och statsskuldförbindelser med minst tio års ursprunglig löptid. Denna beräkning innebär i princip en långsiktig, fördröjd anpassning till de ränteändringar som företagits. Följden härav kan bli att räntan för bosättningslån ibland kan vara högre än räntan för borgenslån ur riksbankens avbetalningslånefond där räntan följer diskontot. Vanligtvis har den emellertid varit lägre.

Tabell 8 Utvecklingen beträffande normalräntan och räntan på riksbankens avbetalningslån

Budgetår	Normalränta	Ränta på avbetalningslån
1964/65	5 1/4	6–6 1/2–7
1965/66	5 3/4	7–7 1/2
1966/67	5 3/4	7 1/2–7–6 1/2
1967/68	5 3/4	6 1/2–7 1/2–7
1968/69	6	7–6 1/2–7 1/2
1969/70	6 1/4	7 1/2–8 1/2
1970/71	6 3/4	8 1/2–8–7 1/2
1971/72	6 3/4	7 1/2–7–6 1/2
1972/73	7	6 1/2
1973/74	7	6 1/2–8 1/2

11.2 Utredningens överväganden

Utredningen föreslår att lånen fortfarande skall vara en kredit som i normalfallet skall återbetalas. Lånen bör därför också förräntas. Utredningen har diskuterat om det är lämpligt att den s. k. normalräntan fortfarande

skall tillämpas för bosättningslånen eller om annan räntefot kan vara mera ändamålsenlig. En möjlighet vore enligt utredningen att tillämpa en särskilt låg räntefot för bosättningslånen. Alla låntagare skulle då i lika mån subventioneras av staten. Utredningen anser emellertid inte att behovet av en sådan subvention är så stort att det motiverar de kostnader subventionen skulle medföra. Enligt utredningens åsikt bör — som framhållits i avsnittet 10 — i stället särskilda förmåner när det gäller återbetalningen komma dem till godo, som är sämst ställda. Vad beträffar räntan bör den s. k. normalräntan tillämpas då denna, enligt vad utredningen kommit fram till, generellt är förmånligast för låntagaren på grund av sin stabilitet. Fast räntefot bör däremot inte längre tillämpas då sådan räntefot kan innebära omotiverade skillnader mellan olika låntagares kostnader för lånen.

Följande tabell visar den genomsnittliga räntefoten för de lån som utredningen har undersökt. Tabellen är uppbyggd på grundval av de uppgifter som lämnats in till utredningen av de olika myndigheterna. Tabellen visar att räntefoten för de lån som utredningen har undersökt har varit betydligt högre än den normalränta som tillämpats för de lån som utredningen har undersökt. Detta beror på att räntefoten för de lån som utredningen har undersökt har varit betydligt högre än den normalränta som tillämpats för de lån som utredningen har undersökt. Detta beror på att räntefoten för de lån som utredningen har undersökt har varit betydligt högre än den normalränta som tillämpats för de lån som utredningen har undersökt.

Tabell 2. Genomsnittliga räntefoten för de lån som utredningen har undersökt, 1973-74.

År	Genomsnittlig räntefot (%)	Normalränta (%)
1973/74	8,5	6,0
1972/73	8,0	6,0
1971/72	7,5	6,0
1970/71	7,0	6,0
1969/70	6,5	6,0
1968/69	6,0	6,0
1967/68	5,5	6,0
1966/67	5,0	6,0
1965/66	4,5	6,0
1964/65	4,0	6,0
1963/64	3,5	6,0
1962/63	3,0	6,0
1961/62	2,5	6,0
1960/61	2,0	6,0
1959/60	1,5	6,0
1958/59	1,0	6,0
1957/58	0,5	6,0
1956/57	0,0	6,0
1955/56	-0,5	6,0
1954/55	-1,0	6,0
1953/54	-1,5	6,0

11.2 Utredningens förslag till...
Utredningen förslår att den normalränta som tillämpats för de lån som utredningen har undersökt ska tillämpas för alla lån som utredningen har undersökt. Detta förslår utredningen för att säkerställa likvärdighet mellan låntagarna och för att undvika skillnader i kostnader för lånen.

12 Administration av lånen

12.1 Nuvarande organisation

12.1.1 Riksbanken

Riksbanken förvaltar statens bosättningslånefond. Riksbanken beslutar också om lånen. Beslutanderätten utövas vid huvudkontoret av direktionen och vid avdelningskontoren av kontorens styrelser. Riksbankens direktion består av riksbankschefen, vice riksbankschefen, två av fullmäktige samt föredragande bankdirektör. Avdelningskontorens styrelser består av tre eller fyra av riksbankens direktion utsedda ledamöter samt kontorets direktör. Några regler för hur styrelserna skall vara sammansatta finns inte utan sammansättningen skiftar från kontor till kontor. Det är vanligt att företrädare för länets näringsliv, kommuner och länsmyndigheter ingår i styrelsen.

Uppgiften att pröva låneansökningarna delegeras i viss utsträckning till riksbankens tjänstemän. Ansökningar som avstyrkts av ortsombuden prövas dock alltid av resp. styrelse eller av direktionen. Detta gäller även ansökningar som tillstyrkts av ortsombuden men där den förberedande utredningen i riksbanken visar att det kan finnas anledning till avslag.

Beslut i låneärende kan inte överklagas. Enligt praxis kan emellertid beslut omprövas av riksbankens direktion som ett led i direktionens tillsyn över bankens verksamhet och då enbart i en för de lånesökande positiv riktning.

Riksbanken bestämmer om återbetalningstid, uppskov med betalning samt om befrielse från återbetalningsskyldighet. Banken kan också besluta att lån skall sägas upp till omedelbar betalning. Slutligen fastställer riksbanken formulär till ansökningsblanketterna.

Hantering av bosättningslånen kräver en betydande arbetsinsats av riksbanken. Vid avdelningskontoren utgör bosättningslånen vid sidan av sedelförsörjningen den mest tidskrävande uppgiften. Riksbanken har gjort en beräkning av hur många av bankens anställda som sysslar med lånen och hur stor del av deras tid som upptas av hanteringen av låneansökningarna samt administrationen av beviljade lån. Resultatet framgår av tabellen 9. Beräkningen av arbetsinsatsens storlek har gjorts av de anställda själva. I den därpå följande tabellen 10 ges uppgifter om antalet utestående lån.

Tabell 9 Personer inom riksbanken som handlägger bosättningslåneärenden (antal personer och % av den totala arbetstiden)

Kontor	Direktör (motsv.)		Kamrerare (motsv.)		Övriga	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Stockholm	1	25	5	35	19	60
Göteborg	1	5	2	50	4	80
Malmö	1	20	3	25	10	40
Falun	1	20	1	30	5	40
Gävle	1	15	1	40	5	40
Halmstad	1	15	1	20	4	30
Härnösand	1	25	1	20	4	20
Jönköping	1	20	1	30	2	60
Kalmar	1	10	1	40	3	20
Karlskrona	1	10	1	25	3	30
Karlstad	1	25	1	30	4	45
Kristianstad	1	10	2	50	3	20
Linköping	1	10	1	30	6	30
Luleå	1	30	1	20	3	50
Skövde	1	5	2	15	2	45
Nyköping	1	15	1	20	3	45
Umeå	1	10	2	35	5	30
Uppsala	1	15	1	25	6	30
Visby	1	10	1	5	1	15
Vänersborg	1	40	1	30	4	50
Västerås	1	10	1	15	3	25
Växjö	1	10	1	20	3	35
Örebro	1	20	1	25	6	35
Östersund	1	5	1	15	3	10

Tabell 10 Antal utestående lån per den 31.12.1973 och förändringar sedan föregående årsskifte

Kontor	Bosättningslån		Kontor	Bosättningslån	
	31.12. 1973	För- ändr.		31.12. 1973	För- ändr.
Stockholm	8 809	-686	Luleå	2 312	- 11
Göteborg	4 278	-371	Skövde	1 080	- 76
Malmö	5 437	-221	Nyköping	1 537	- 21
Falun	1 345	- 1	Umeå	1 788	+ 34
Gävle	1 882	- 35	Uppsala	2 335	- 114
Halmstad	945	-108	Visby	291	- 8
Härnösand	1 989	+ 16	Vänersborg	1 967	- 42
Jönköping	1 520	- 7	Västerås	1 501	- 74
Kalmar	1 325	- 83	Växjö	1 116	- 62
Karlskrona	715	- 42	Örebro	1 795	- 88
Karlstad	1 527	- 1	Östersund	876	- 12
Kristianstad	1 408	+ 19			
Linköping	2 215	-141			
			Totalt	49 993	-2 194

Avdelningskontorens viktigaste och mest omfattande arbetsuppgifter hänför sig till betalningsmedelsdistributionen. Arbetet med bosättningslånen är den närmast största verksamheten, som dessutom ger de anställda en välkommen variation i arbetsuppgifterna. Tabellen 9 visar att en stor del av riksbankens anställda vid såväl huvudkontoret som avdelningskontoren deltar i arbetet med bosättningslånen.

Riksbanken ersätts av staten med 6 kr. för varje lån som utestår den 31 december det budgetår ersättningen avser. Ersättningen har de senaste budgetåren uppgått till ett belopp av ca 300 000 kr.

Enligt riksbankens beräkningar uppgår bankens verkliga kostnader för handläggningen av bosättningslånen till ca 2,9 milj. kr. Uppgifterna bygger på uppskattningar gjorda vid årsskiftet 1973/74. Av beloppet avser 1,9 milj. kr. avdelningskontorens kostnader för hanteringen av bosättningslånen. Den genomsnittliga kostnaden för varje avdelningskontor beräknas till 82 000 kr. Motsvarande kostnader vid huvudkontoret är 500 000 kr. Av summan 2,9 milj. kr. hänför sig sammanlagt 1,03 milj. kr. till kostnader för kravverksamheten. Kostnader för databehandling och revision tillkommer med 530 000 kr.

12.1.2 Ortsombuden

Till hjälp i hanteringen av låneansökningarna har riksbanken s. k. ordsombud. De är f. n. omkring 500 till antalet. Ordsombud, ett eller flera, skall enligt 3 § bosättningslånekungörelsen finnas i varje kommun. Ordsombud väljs av kommunen för en tid av tre år. De har till uppgift att ta emot låneansökningar, avge yttranden över dessa och därefter översända yttrandena tillsammans med lånehandlingarna till det av riksbankens avdelningskontor som är beläget i det lånedistrikt där lånesökanden ämnar bosätta sig. I avsnittet 3.2 har en redovisning lämnats för instruktionen till ordsombuden.

Bestämmelser om ersättning till ordsombuden finns i kungörelsen (1937:810) angående ersättning åt ordsombud för yttranden över ansökningar om statliga bosättningslån (senaste ändring 1968:171). Ersättningen utgår med 10 kr. för varje ansökan som ombudet yttrar sig över. Om två ordsombud har yttrat sig över ansökningen, vilket kan vara fallet när sökande till gemensamt lån bor i olika kommuner, utgår ersättning med 6 kr. till dem var. Någon ersättning därutöver för t. ex. porto eller för låneutredningen nödvändiga telefonsamtal utgår inte. Ersättningen betalas ut av riksbanken. Under de senaste budgetåren har ersättningar betalats ut till ett sammanlagt belopp av ca 150 000 kr./budgetår.

Uppdraget att vara ordsombud ses i vissa kommuner som ett politiskt uppdrag, i andra ges uppdraget till socialarbetare eller annan tjänsteman i den kommunala förvaltningen. I sitt arbete är ordsombuden beroende av hjälp från socialförvaltningarna eftersom de obligatoriskt skall inhämta uppgifter om eventuella anteckningar om lånesökandena i socialregistret.

12.1.3 Utredningens överväganden

Utredningen har vid sina diskussioner prövat om det är lämplig att riksbanken för framtiden har kvar uppgifterna med hanteringen och beviljandet av lån eller om administrationen skulle övertas av något annat statligt organ, alternativt av kommunerna. Dessa överväganden har visat att verksamheten med bosättningslånen har stor betydelse för riksbankens totala verksamhet och ger kompletterande arbetsuppgifter åt personal, som erfordras för bankens verksamhet i övrigt. Av ekonomiska och praktiska skäl har utredningen därför stannat för att föreslå, att riksbanken behåller dessa uppgifter. Det har därvid framstått som angeläget för utredningen, att vid utformningen av reglerna för bosättningslånen och verksamhetens uppläggning söka förena en socialt inriktad långgivning med de krav på en rationell, bankmässig hantering av långivningen, som riksbanken har anledning att resa. Detta har påverkat arbetet med lånereglernas utformning så som de föreslagits i det föregående, och också utformningen av administrationen så som den föreslås i det följande. Dessa överväganden har skett i samråd med företrädare för riksbanken.

En översyn av riksbankens organisation har nyligen gjorts. I den rapport som översynen lett fram till förordas att riksbanken fortsätter med långgivning till allmänheten.

Under förutsättning att bosättningslånen även i framtiden kommer att handläggas inom riksbanken bör enligt ett förslag i rapporten en särskild lånedlegation för ärenden rörande utlåning till allmänheten inrättas vid huvudkontoret.

Fullmäktige i riksbanken har sedermera föreslagit riksdagen att bankoreglementet ändras så att en lånedlegation inrättas och riksdagen har beslutat i enlighet med förslaget. Ändringen trädde i kraft den 1 januari 1975.

Lånedlegationen består av två av de av riksdagen valda fullmäktige (deputeraden och jourhavande fullmäktig), den riksbanksdirektör som leder handläggningen av de arbetsuppgifter som åvilar bankavdelningen och chefen för denna avdelning.

Enligt bosättningslåneutredningen vore det emellertid lämpligt att lånedlegationen förstärks med en ledamot med omfattande social erfarenhet, som har till särskild uppgift att biträda vid bedömningen av bosättningslåneansökningar och delta i besluten om dessa ärenden. Den person som utses till uppgiften bör förutom omfattande erfarenhet av social verksamhet ha en befattning som ger möjlighet till överblick av det sociala fältet. Enligt utredningen bör en motsvarande förstärkning göras av avdelningskontorens styrelser. En sådan förstärkning av lånedlegationen och styrelserna behövs enligt utredningens mening för att garantera att sociala hänsyn tas vid beviljandet av lån. Utredningen vill också peka på det mindre lämpliga i att lånedlegationens ledamöter utgör majoritet i direktionen, som även i fortsättningen bör kunna ompröva beslut i låneärenden av avdelningskontoren och lånedlegationen. Med nuvarande ordning ingår tre av direktionens fem medlemmar som

ordinare ledamöter i lånedelagationen.

I den nämnda rapporten anges också riktlinjer för en senare översyn av riksbankens avdelningskontor.

Det är utredningens uppfattning att riksbankens nuvarande kontorsnät är väl lämpat för bankens av utredningen föreslagna fortsatta verksamhet med bosättningslånen. Ett minskat antal fullständiga kontor torde betyda att förutsättningarna för en nära kontakt mellan kommunerna och riksbanken blir sämre.

Riksbankens roll med avseende på bosättningslånen bör sålunda i huvudsak bli oförändrad. När det gäller den utredande verksamheten för låneansökningarna och yttrandena över dessa fordras det emellertid enligt utredningens uppfattning en förändring i organisationen. Hittills har Ortsombuden haft dessa uppgifter. Ortsombuden har sedan bosättningslånen tillkomst utfört ett värdefullt arbete. Uppgiften att granska låneansökningarna och avge yttranden över dessa är ofta tidskrävande och Ortsombuden har ersatts härför med ett symboliskt belopp. För den vidare bedömning av ansökningarna, som kommer att fordras för att kunna ge långivningen den inriktning mot ökade sociala hänsynstaganden som utredningen önskar åstadkomma har emellertid Ortsombuden knappt resurser. Det fordras för en sådan bedömning tillgång till en större administration och allsidigt socialt kunnande. Utredningen föreslår därför att Ortsombudens uppgifter överförs på kommunerna. Det har tidigare nämnts att Ortsombuden i sitt arbete redan är beroende av hjälp från kommunernas socialförvaltningar och att socialarbetare ofta erhåller uppdraget som Ortsombud. Bosättningslåneutredningen ansluter sig således till den mening familjepolitiska kommittén framförde i sitt betänkande (SOU 1972:34) Familjestöd där kommittén föreslog att Ortsombudens uppgifter överförs till kommunalt organ.

Enligt utredningens åsikt måste ansvaret för kommunernas verksamhet med avseende på bosättningslånen knytas till en kommunal nämnd. Eftersom det är de sociala hänsynstagandena som bör ägnas särskild uppmärksamhet vid långivningen bör under alla omständigheter sociala centralnämnden/socialnämnden få ett inflytande över kommunernas yttranden i låneärenden. En enhetlig behandling av låneansökningarna bör också eftersträvas så att inte vissa ansökningar skiljs ut för särbehandling. För utredningen är det därför naturligt att ansvaret för kommunens befattning med bosättningslånen knyts till den sociala centralnämnden i de kommuner där sådan finns och i övriga kommuner till socialnämnden. Genom att yttrandena över låneansökningarna åvilar ett ansvarigt politiskt organ garanteras den allsidiga sociala bedömningen av låneansökningarna som enligt utredningen är nödvändig.

Utredningen utgår från att uppgiften att komplettera och avge yttranden över låneansökningar i allmänhet delegeras till tjänstemän. Det vanliga torde bli att denne därefter översänder låneansökningarna direkt till riksbanken, som beslutar om lån. Däremot torde nämndens mening inhämtas i de fall där tjänstemannen — på ekonomiska eller sociala grunder — bedömer att det är tveksamt om lån bör utgå. Nämnden bör, om den i sitt yttrande tillstyrker lån, samtidigt kunna ge förslag till

sådana lättnader i återbetalningen som den finner påkallade. Det bör också bli nämndens uppgift och ansvar att bedöma när sådant ränte- och amorteringsfritt lån bör utgå som utredningen föreslagit i avsnittet 10. Riksbanken å sin sida bör kunna begära att kommunen ställer garanti för ett lån, som kommunen tillstyrkt men där banken anser att det är tveksamt om betalningsförmåga finns. Det kan gälla ansökningar från personer med låga inkomster men inte så låga att ränte- och amorteringsfritt lån tillstyrkts. Garanti bör kunna begäras endast när det är lånesökandens ekonomiska situation som gör banken tveksam till möjligheterna att lånet återbetalas. Om tveksamheten beror på andra omständigheter, t. ex. nykterhetsförseelse eller tidigare erhållen socialhjälp, skall garanti inte krävas. Utredningen har i avsnittet 8 gett sin syn på hur sådana och liknande förhållanden bör bedömas. Kommunerna bör själva också kunna föreslå garantin i samband med att låneansökningen sänds över till riksbanken.

De nya uppgifterna beräknas inte bli alltför betungande, eftersom kommunerna redan som det är nu bistår ortsombuden i deras arbete. Som nämnts förekommer det också att socialarbetare erhåller uppdraget som ortsombud. Med den föreslagna administrationen skulle kommunerna vinna att bosättningslånen bättre kan utnyttjas inom ramen för kommunernas sociala ansvar och uppgifter. Man undviker också de olägenheter det kan innebära att utomstående får del av anteckningarna i socialregistren. Genom den av utredningen föreslagna ordningen finns inte längre skäl att ge riksbanken tillstånd att få insyn i socialregistren. För den lånesökande betyder detta ett stärkt skydd för den personliga integriteten. Kommunen kan låta eventuella uppgifter i registren ingå bland de omständigheter som ligger till grund för yttrandet men uppgifterna behöver inte gå vidare till riksbanken.

Under 12.1 har utredningen angett den ersättning riksbanken hittills erhållit av staten för kostnaderna i samband med lånehanteringen. I översynen av riksbankens organisation nämns att avdelningskontoren utan större realekonomisk kostnad kan ta på sig viss utlåningsverksamhet. Utredningen anser därför att det inte finns några särskilda skäl att fortsättningsvis betala ut sådan ersättning. Inte heller finns det skäl som talar för att kommunerna bör få ersättning för de uppgifter som föreslås läggas på dem. Uppgifternas karaktär överensstämmer med andra uppgifter som åvilar kommunerna i enlighet med deras ansvarsområde.

12.1.4 Statens och kommunernas åtaganden vid förlust på bosättningslån

Kommunernas handläggning av ansökningarna om bosättningslån torde för merparten av ärendena bli av rutinmässig karaktär och vanligen innebära att lånehandlingarna efter utredning överlämnas till riksbanken med ett yttrande att kommunen från sociala aspekter inte har något särskilt att anföra. När det gäller låneärende där det är motiverat med sociala hänsynstaganden bör emellertid kommunernas inflytande bli ett annat.

I kommunerna finns den kunskap om lånesökandens sociala och ekonomiska situation som gör det möjligt att bedöma låneansökningarna på ett nyanserat sätt utifrån lånens syften. Kommunens yttranden måste därför väga tungt när beslut skall fattas av riksbanken i dessa låneärenden. Kommunerna kan på så sätt använda lånen för att bistå personer, som annars inte kunnat få hjälp av sådan omfattning. Som utredningen anfört tidigare kan lånen också bli ett alternativ till socialhjälp i enlighet med socialutredningens avsikter. Härav följer emellertid enligt utredningen att kommunerna bör ta en del av kostnaderna för de ränte- och amorteringsfria bosättningslånen. När kommunen ställt ekonomisk garanti för eventuell utebliven återbetalning beträffande bosättningslån som tillstyrkts av sociala skäl bör kommunen också ta sin del av eventuell förlust. Att staten skall stå en risk vid förlust har alltid förutsatts.

Förlusterna på lånebeloppet bör enligt utredningens mening delas mellan staten och kommunerna på så sätt att lånefonden får bära 50 % och kommunerna 50 % av förlusten på kapitalbeloppet när det gäller ränte- och amorteringsfria lån samt lån med garanti. Staten bör via driftbudgeten bära den förlust som avser förlorad ränta. Förlusten på ett ränte- och amorteringsfritt lån på 10 000 kr. av vilket låntagaren inte betalar någon del själv skulle för kommunens del uppgå till 5 000 kr. under en tioårsperiod. Lånefonden/staten skulle få bära resten, dvs. 5 000 kr. jämte förlusten av ränta som, räknat efter en räntesats av 7 %, skulle uppgå till närmare 4 000 kr.

Den kommun som en gång gjort ett ekonomiskt åtagande för en låntagare bör stå för sin andel av eventuella förluster på lånet till dess det är slutbetalat. Förluster på lån utöver de angivna fallen bör som nu bäras av lånefonden/staten.

13 Information

13.1 Information om lånen

Informationen om bosättningslånen är f. n. bristfällig. Detta förhållande torde ha bidragit till att lånemöjligheten i alltför liten utsträckning utnyttjats. Utredningen har undersökt i vad mån information om lånen förekommer utöver den som på förfrågan lämnas av riksbanken och ortsbudnen och därvid funnit att någon aktiv information knappast förekommer. Det finns en redogörelse för bosättningslånen i socialkatalogen och lånen omnämns också då och då i kommunernas sociala information, där sådan finns.

Hemkonsulenterna lämnar uppgift om lånen och enligt vad utredningen erfarit nämner vissa möbelföretag bosättningslånen i sitt reklamaterial. Det är troligt att bosättningslånen omtalas också i andra sammanhang. Någon centralt utgiven information som är utformad så att den har förutsättningar att särskilt nå dem som kan tänkas behöva bosättningslån finns emellertid inte.

13.1.2 Utredningens överväganden

Utredningen föreslår att en ändamålsenlig information om lånen utarbetas. En sådan information är en förutsättning för att lånen skall kunna fylla sitt syfte.

Utredningen vill för sin del endast ge några generella synpunkter på hur informationen bör utformas. Enligt utredningens mening är det riksbanken som bör få ansvaret för en centralt utarbetad information. Uppgiften bör utföras i samarbete med konsumentverket. Det blir också riksbankens uppgift att ge materialet en lämplig spridning varvid framför allt kommunerna skall tillgodoses. Informationen bör utöver upplysningar om de gällande lånevillkoren bl. a. ge uppgifter om möjligheten till omprövning av beslut i låneärenden och om lämpliga försäkringar.

I kommunerna är det naturligt att ansvaret för informationen om lånen läggs på sociala centralnämnden/socialnämnden som tillsammans med den lokala konsumentvägledningen får sprida och eventuellt bygga ut materialet från riksbanken.

Medel bör årligen anvisas riksbanken för informationsverksamheten.

13.2 Konsumentinformation i samband med långivningen

13.2.1 *Nuvarande förhållanden*

Någon systematisk konsumentinformation till dem som får bosättningslån finns inte i dag. Detta är emellertid inte en brist som särskilt drabbar denna grupp utan beror på att konsumentinformationen över huvud taget är otillfredsställande.

Vikten av en omfattande upplysningsverksamhet i bosättnings- och hemorganisationsfrågor till bosättningslåntagarna underströks redan av befolkningskommissionen och även socialstyrelsen uppehöll sig i sin översyn av bosättningslånen vid betydelsen av en sådan verksamhet. Behovet har påpekats i flera andra sammanhang.

Vissa ansträngningar att försöka hjälpa låntagaren till ändamålsenliga inköp har gjorts. Riksbanken har i samarbete med Svenska slöjdföreningen utarbetat en broschyr för ändamålet. Den har reviderats med långa mellanrum och den senaste upplagan kom år 1968. Någon annan konsumentupplysning som direkt vänder sig till dem som fått bosättningslån finns inte.

Bosättningslånen har emellertid i andra sammanhang använts som utgångspunkt för råd om lämplig bosättning. Det kan nämnas att hemkonsulenterna i Stockholm har utarbetat en s. k. bosättningslista som är tänkt som minneslista eller diskussionsunderlag vid bosättning. De på listan upptagna bosättningsföremålen har valts så att slutsumman är anpassad till maximibeloppet för lån. Bosättningslistan når dock självfallet bara en ringa del av dem som får bosättningslån.

13.2.2 *Utredningens överväganden*

Utredningen anser det vara viktigt att de som får bosättningslån också kan få tillgång till konsumentinformation eftersom lånen vanligen avser första bosättningen.

Förutsättningar för en bättre konsumentinformation torde numera finnas. Utredningen tänker främst på de resurser som finns att tillgå inom ramen för konsumentverkets verksamhet. Man kan också räkna med att kommunernas konsumentinformation kommer att byggas ut. En arbetsgrupp inom handelsdepartementet har i en promemoria (H 1974:1) kommit med förslag angående kommunernas medverkan i konsumentpolitiken. Vägledning för enskilda konsumenter föreslås bli en huvuduppgift för den kommunala konsumentverksamheten. Andra uppgifter föreslås bli att lämna allmän information i konsumentfrågor. Om förslagen genomförs torde det finnas förutsättningar för en konsumentinformation av åsyftat slag såväl centralt som lokalt.

De som fått bosättningslån torde höra till de grupper i samhället för vilka konsumentverket kan sägas ha ett särskilt ansvar när verket planerar åtgärder för att allmänt stärka konsumentens ställning. När det gäller de varor som skall inköpas för lånet ingår dessa bland dem som det åligger verket att granska. Dessutom torde det för verkets egen del vara av värde

att få kontakt med en konsumentgrupp som kan förutsättas kunna tillföra verket viktig kunskap om de problem som kan möta konsumenterna.

Det är därför naturligt för utredningen att föreslå att konsumentverket ägnar särskild uppmärksamhet åt att utarbeta material som tillgodoser låntagarnas informationsbehov. Själva rådgivningen bör lämpligen äga rum hos de konsumentvägledare som finns eller kan komma att finnas i kommunerna.

Av särskild betydelse är det att finna vägar för att uppmuntra låntagarna att ta kontakt med konsumentvägledningen. Olika vägar kan prövas. En rekommendation om att söka konsumentvägledning bör kunna lämnas t. ex. i samband med att ansökningsblanketter erhålls och även senare när lånet beviljas.

Utredningen har endast kortfattat velat antyda en tänkbar uppläggningsform för konsumentinformation för bostättningslåntagare. Den detaljerade utformningen bör bli en uppgift för konsumentverket i samarbete med de lokala konsumentorganen och kommunerna.

14 Kostnader

De åtgärder som utredningen föreslår torde komma att leda till väsentligt ökad långivning. Detta innebär att staten övergångsvis får avsätta extra medel till bosättningslånefonden.

En prognos beträffande nivån på långivningen är naturligtvis vanskelig att göra. Utredningen har emellertid utgått från antagandet att 15 000 lån kommer att ges ut årligen till ett medelbelopp av 8 000 kr.

Något behov av extra medel för första halvåret 1976 vid ikraftträdande den 1 januari 1976 uppstår inte på grund av befintlig reserv i lånefonden. Budgetåret 1976/77 skulle det med hänsyn till den reserv som fortfarande kommer att finnas i fonden behövas ett medeltillskott av ca 45 milj. kr.

Budgetåret 1977/78 kan behovet av medel beräknas till ca 53 milj. kr. Därefter sjunker behovet av medel med drygt 7 milj. kr. för varje budgetår tills det efter sju år (den föreslagna återbetalningstiden) uppnått ett jämviktsläge. Medelsbehovet skulle härefter hänföra sig endast till de förluster som uppstår genom avskrivning av de lån för vilka befrielse från återbetalningsskyldigheten medgivits samt de ränte- och amorteringsfria lånen. Förlusten på lån som avskrivs bör enligt utredningens förslag bäras av staten medan kapitalförlusten på de ränte- och amorteringsfria lånen inkl. lån med garanti bör delas mellan staten och kommunerna. Denna förlust har av utredningen beräknats till drygt 12 milj. kr. vid en lånenivå av 15 000 lån per budgetår.

Riksbankens kostnader för informationsverksamhet har beräknats till ca 1,5 milj. kr. i ett initialskede och därefter till 0,3 milj. kr. per budgetår.

Någon ersättning till riksbanken och kommunerna för administrationen av låneverksamheten bör inte utgå.

Särskilt yttrande

Av experten Öberg

Bosättningslåneutredningen föreslår att bosättningslånen fortfarande skall vara en kredit som i normalfallet skall återbetalas. För merparten av bosättningslånen blir det – vad avser reglerna för återbetalning – icke några större skillnader jämfört med nuläget.

Den praktiska tillämpningen av gällande låneregler har i en hel del fall inneburit att socialt handikappade personer, lånesökande med skuld för bidragsförskott eller skatter och personer som erhållit socialhjälp blivit utestängda från möjligheten att erhålla bosättningslån.

Utredningen föreslår för sin del att lån i fortsättningen skall kunna beviljas med utgångspunkt från behovet av hjälp till bosättning och med beaktande av den lånesökandes hela ekonomiska och sociala situation, samt att prövningen av ansökan om bosättningslån blir mindre restriktiv så att ökade sociala hänsyn skall kunna tas vid långivningen. Härigenom kommer kretsen av personer som får lån att vidgas. Denna vidgning av personkretsen förutsätter enligt utredningsmannen att kommunerna måste ta på sig det ekonomiska ansvaret för en del av kostnaderna genom en *individuell kommunal garanti*. Om således riksbanken vid prövning av en låneansökan i det enskilda fallet finner det tveksamt om betalningsförmåga föreligger och banken därför icke anser sig kunna bevilja lån som tillstyrkts av kommunen kan banken hos kommunen begära kommunal garanti. Om kommunen därvid beviljar garantin får kommunen vid utebliven betalning stå en viss risk för de räntebärande amorteringslån som kommunen tillstyrkt på grund av t. ex. sociala skäl.

Enligt utredningen skall lån även kunna beviljas i vissa fall där personer som söker lån bedöms för lång tid inte kunna återbetala lånet, men där behovet av tillfredsställande bosättning på grund av sociala skäl bedöms böra ta över i förhållande till betalningsförmågan. Utredningen föreslår därför att ränte- och amorteringsfria lån skall kunna utgå i vissa fall samt att dessa lån avskrivs med en tiondel årligen av lånebeloppet jämte räntan.

Utredningsmannens förslag innebär i vissa avseenden väsentliga förbättringar i jämförelse med nuvarande regler. Bl. a. gäller detta förslaget om att sociala skäl skall beaktas vid långivningen i större utsträckning än f. n. Härigenom kommer många fler inom de grupper som enligt nuvarande lagstiftning formellt är berättigade till lån också att reellt kunna utnyttja möjligheten att erhålla lån. Positivt är även utredningsmannens förslag om att nya grupper får tillgång till bosättningslån.

Däremot kan jag inte ansluta mig till utredningsmannens förslag om bosättningslånesystem som i princip innebär tre former av lån. I stället för ett lånesystem enligt vilket alla lånesökande så långt möjligt behandlas lika medför förslaget en kategorisering av lånesökandena. Den *första gruppen* av låntagare utgörs av dem som utan vidare får lån (bankmässiga kunder). Den *andra gruppen* utgörs av låntagare för vilka krävs en kommunal garanti. Även om utredningsmannen hävdar att garanti inte skall krävas enbart av det skälet att lånesökanden tidigare exempelvis erhållit socialhjälp eller finns registrerad för en nykterhetsföreelse, torde i denna grupp komma att återfinnas bl. a. en hel del personer som enligt nu gällande låneregler får avslag på låneansökan på grund av exempelvis "vandelsanmärkning". Det kan således vara fråga om personer med sociala problem — missbruk av beroendeframkallande medel, kriminalitet etc. — vilka helt naturligt ofta har ekonomiska problem och vilka av banken bedöms som tveksamma ifråga om betalningsförmåga.

Den *tredje gruppen* utgörs av låntagare som på grund av exempelvis mycket låga inkomster bedöms för lång tid icke kunna återbetala lånen. Dessa låntagare föreslås kunna beviljas ränte- och amorteringsfria lån.

Utredningsmannen föreslår att staten tar på sig hela förlusten på lånen till den första gruppen. För den andra och den tredje gruppen föreslår utredningsmannen att staten och kommunerna svarar för hälften vardera av kapitalförlusterna på lånen. Ränteförlusterna föreslås i samtliga tre låneformerna falla på riksbanken (statens bosättningslånefond).

För att undvika den ovan nämnda kategoriseringen (uppdelning i A, B och C-lag) föreslår jag en likartad behandling av alla lån. Detta i sin tur innebär att ansökan om lån inges till sociala centralnämnden i den kommun i vilken lånesökanden avser att bosätta sig. Nämnden yttrar sig över uppgifterna i ansökan och tillstyrker eller avstyrker lån varefter handlingarna översänds till riksbanken för beslut. För lån som beviljats av riksbanken efter tillstyrkan av kommunen föreslår jag att en *generell kommunal garanti* skall gälla. Kommunen förbinder sig därvid att — för de fall kommunen tillstyrkt lån — svara för viss del av uppkommande kapitalförlust på lånen. Med hänsyn till att kommunerna härigenom får ta på sig en del av eventuella kapitalförluster även för de s. k. bankmässiga kunderna och med hänvisning till det familjepolitiska syftet med långivningen och statens ansvar på det familjepolitiska planet, föreslår jag att kommunerna svarar för 25 % (generell kommunal garanti) och staten för 75 % av uppkommande kapitalförluster på lånen.

I sitt yttrande bör kommunen även ange om ränte- och amorteringsfrihet tillstyrks. Tillstyrkan gäller även här som förbindelse att kommunen svarar för viss del av uppkommande kapitalförluster.

Bilaga 1 Ortsombudens synpunkter på vissa frågor gällande bosättningslånen

1 Bakgrund

Ortsombud – ett eller flera – skall enligt 3 § bosättningslånekungörelsen finnas i varje kommun.

Deras uppgift är att ta emot ansökningar om bosättningslån, avge yttranden över dessa samt därefter översända lånehandlingarna till riksbanken. Till ordsombud – som väljs för en tid av tre år – bör utses person med erfarenhet av social verksamhet.

Ortsombuden har således personlig kontakt med de lånesökande. Många ombud har dessutom haft uppdraget under lång tid. Bland ombuden finns sålunda en stor erfarenhet av bosättningslånen, som bosättningslåneutredningen önskat få del av. Utredningen har därför sänt en skrivelse till samtliga ordsombud med hemställan om synpunkter på vissa frågor beträffande bosättningslånen. Skrivelsen sändes ut i mitten av december 1973 och svar skulle ha inkommit till utredningen före februari månads utgång 1974.

2 Frågor av särskilt intresse för utredningen

De frågor som utredningen särskilt önskade få belysta gällde:

- övre gränsen för den sammanlagda inkomst som kan berättiga till lån,
- den tid efter bosättningen inom vilken lån måste sökas, ensamståendes, hemskildas¹ och handikappades bristande eller begränsade möjligheter att få lån,
- erhållen socialhjälp samt skuld för bidragsförskott som anledning till avslag på låneansökan,
- lånebeloppets storlek,
- administrationen av lånen,
- informationen om lånen.

¹ Vid tiden för skrivelsen hade de nya reglerna för upplösning av äktenskap inte trätt i kraft.

3 Ortsombudens svar

66 av de ca 500 ordsombuden eller ca 13 % besvarade utredningens skrivelse. Den ringa svarsfrekvensen kan eventuellt bero på att en uppdragsperiod avslutades vid årsskiftet 1973/74. Ordsombud som stod i begrepp att lämna sitt uppdrag har måhända inte brytt sig om att svara och nytillträdande ombud har inte hunnit skaffa sig några synpunkter att förmedla.

I de inkomna svaren ägnas störst uppmärksamhet åt inkomstgränsen för lån samt lånebeloppets storlek. Därefter behandlas frågorna om erhållen socialhjälp samt skuld för bidragsförskott som anledning till avslag på låneansökan, lån till handikappade, lån till ensamstående utan barn och personer under hemskillnad, information om lånen, tidsgränsen för låneansökan, ersättningen till ordsombuden, avbetalningstiden samt administration av lånen. Därutöver berörs vissa övriga frågor. Tabell 11 visar hur svaren fördelar sig på de olika frågorna (varje svar behandlar i regel flera frågor).

3.1 Kommentarer till de olika frågorna

Inkomstgränsen

De ordsombud som kommenterat frågan anger uttryckligen att inkomstgränsen bör höjas (den var vid tiden för skrivelsen fastställd till 35 000 kr). I flera svar framhålls att en sammanlagd inkomst om 50 000 kr. inte utesluter behov av bosättningslån. Det kan nämnas att riksbanken den 1 januari 1974 fastställde den övre inkomstgränsen till 50 000 kr. Önskemål framförs också om att inkomstgränsen skall indexregleras eller justeras regelbundet med hänsyn till avtalsförhandlingar, prisstegringar etc. Det förekommer även propåer om att helt slopa inkomstgränsen och att låneansökningarna skall prövas efter behov oberoende av inkomstens storlek.

Lånebeloppets storlek

Många av ordsombuden anser att maximibeloppet för lån är för lågt. Högsta lånebeloppet var vid tiden för skrivelsen 6 000 kr. och är sedan den 1 juli 1974 7 000 kr. Högsta belopp som föreslås är 15 000 kr. medan de flesta anser att 8 à 10 000 kr. bättre skulle motsvara kostnaderna för bosättning än dåvarande högsta belopp. I samband härmed påpekar en del ordsombud att ett högre lånebelopp bör föranleda en längre avbetalningstid. Även för lånebeloppet föreslås en indexreglering.

Erhållen socialhjälp samt skuld för bidragsförskott som anledning till avslag på låneansökan m. m.

Många av ombuden påpekar det i deras tycke alltför stora negativa inflytandet av erhållen socialhjälp och skuld för bidragsförskott på

Tabell 11 Fördelningen av ordsombudens svar på olika frågor.

Inkomstgränser	Lånebeloppets storlek	Erhållen socialhjälp m. m. som avslagsanledning	Lån till		
			handikappade	ensamstående utan barn	personer under hemskillnad
46	40	32	31	18	24

Information om lånen	Tidsgränsen för låneansökan	Bättre ersättning till ordsombuden	Längre avbetalningstid	Administration av lånen	Övrigt
24	18	15	11	9	23

prövningen av låneansökan. Härigenom utsluts de som verkligen är i behov av hjälp vid bosättningen. Det finns ombud som anser att man helt bör bortse framför allt från erhållen socialhjälp medan andra framhåller att man noga bör undersöka orsaken till att socialhjälp behövts resp. underhållsbidrag uteblivit. Ofta är orsaken att söka i arbetslöshet eller sjukdom. Ett ombud påpekar det motsägelsefulla i att socialhjälp som skall vara en rättighet för en hjälpbehövande likväl har en negativ effekt för den som erhållit sådan hjälp. Större sociala hänsyn efterlyses vid prövningen av ansökningarna. Det bör vara möjligt för f. d. straffade att få lån. Kommunal borgen bör kunna tillgripas i ömmande fall. Vissa ombud menar emellertid att erhållen socialhjälp och skuld för bidragsförsäkring även i fortsättningen bör utgöra anledning till avslag. Man framhåller bl. a. att det är nödvändigt att lånesökande har klart för sig att bosättningslån medför samma förpliktelser som andra lån. En alltför slapp långivning med oklar återbetalningsskyldighet kan skapa onödiga svårigheter när det gäller att få andra former av lån i framtiden, då skötseln av tidigare lån kontrolleras.

Lån till handikappade, ensamstående utan barn samt personer under hemskillnad

Många av ordsombuden framhåller att ansökningar från handikappade bör bedömas efter samma grunder som övriga ansökningar eller välvilligare och att hälsotillståndet inte får vara avgörande för beviljande av lån. Röster höjs emellertid också för att regeln om tillfredsställande hälsa skall bibehållas. I flera av svaren berörs frågan om möjlighet för ensamstående utan barn och personer under hemskillnad att få lån. Man ser det som önskvärt eller som ett jämlikhetskrav att dessa grupper kan få

lån. Andra betonar lånens karaktär av stöd till familjebildning vilket även fortsättningsvis bör utesluta ensamstående utan barn samt personer under hemskillnad från lån.

Information om lånen

Informationen är enligt ombuden bristfällig för att inte säga obefintlig. Olika förslag ges till förbättring. Bl. a. föreslås att TV:s anslagstavla används och att en lättfattlig broschyr finns tillgänglig på alla mödravårdscentraler.

Tiden efter bosättningen inom vilken lån skall sökas

Den nuvarande regeln om att lån skall sökas inom sex månader efter bosättningen anses av flera ombud böra ändras. Tidsfristen är för snäv och bör därför förlängas. Den bristande informationen kring lånen innebär t. ex. att många unga par, som i och för sig vore berättigade till lån, får kännedom om lånemöjligheten alltför sent för att kunna söka sådant. Man pekar också på att det kan vara svårt att kontrollera hur länge två personer sammanbott. Röster höjs emellertid också för att sexmånadersgränsen behålls.

Ersättningen till ortsombuden

Flera av ombuden tar upp frågan om ersättningen till ortsombuden, som genomgående anses vara för låg. Av ersättningen (vanligen 10 kr. per yttrande) skall ombuden bestrida kostnaderna för telefon och porto. Det finns också exempel på att ombuden själva hyr lokal för sin verksamhet. I några svar efterlyses utbildning av ortsombuden och bättre kontakt med riksbanken.

Administration av lånen

Förhållandevis få ortsombud ger uttryck för en uppfattning om administrationen av lånen. De som gör det ifrågasätter bl. a. systemet med ortsombud. Hanteringen av lånen borde läggas på kommunernas sociala förvaltning, alternativt enbart på riksbanken, men vissa ombud anser även att det nuvarande systemet fungerar bra.

Övrigt

I ombudens svar nämns också enstaka frågor som ombuden upplevt som problematiska. Sålunda anses ansökningsförfarandet kunna förenklas. Sökande bör inte behöva upplysa om bilinnehav och ortsombuden bör slippa uttala sig om ådagalagd sparvilja. Enstaka ombud föreslår kontroll av lånens användning. Flera anser dessutom att lånen bör få användas till insats för lägenhet samt att lånen skall få användas till komplettering av bohaget.

Bilaga 2   Undersökning rörande socialhjälp- behov orsakat av bosättnings- kostnader

1 Undersökningens syfte

Bosättningslåneutredningen hade vid inledningen av sitt arbete uppgifter om att behov av socialhjälp ofta orsakades av bosättningskostnader. Utredningen lät därför genomföra en undersökning som i första hand syftade till att ge en uppfattning om hur vanligt det är att socialhjälpbehov har sådan grund. Undersökningen skulle samtidigt klarlägga vilken typ av bosättningskostnader som orsakat socialhjälpbehovet samt i vissa avseenden belysa de hjälpsökandes situation.

2 Undersökningens genomförande

2.1 Bostadsområdena

För undersökningen utvaldes vissa bostadsområden inom Botkyrka, Göteborgs, Jönköpings och Malmö kommuner. Bostadsområdena var

i Botkyrka:	Alby, Fittja, Norsborg
i Göteborg:	Bergsjön
i Malmö:	Kroksbäck
i Jönköping:	Råslätt och Öxnehaga.

Samtliga utvalda bostadsområden är nyproducerade. De började byggas vid mitten av 1960-talet eller strax därefter och inflyttningen kulminerade omkring år 1970. Den snabba utbyggnaden, som i vissa av områdena fortfarande pågår, har inneburit många initialproblem i form av stor inflyttning, bristande social och annan service m. m. Efter hand har vissa problem övervunnits. Omflyttningarna har för de flesta av områdena avstannat och i varje område finns numera köpcentrum, skolor, förskolor, möjligheter till olika slag av fritidssysselsättningar och utbyggda kommunikationer. Fortfarande förekommer dock vissa brister främst avseende service för barnomsorg och fritidsverksamhet för ungdomar.

Bebyggelsen består i varje område till största delen av flerfamiljshus. Tillsammans har områdena planerats för omkring 55 000 personer. Några av de utvalda områdena har av olika skäl dåligt rykte varför flera

lägenheter – i något fall hela hyreshus – står outhyrda. Vid undersökningstillfället var därför det sammanlagda antalet invånare mindre än 50 000. Genomgående gäller att de familjer som bor i områdena vid inflyttningen var relativt unga varför andelen barn och ungdomar är relativt stor. I några fall uppgår andelen invånare under 17 år upp emot 40 %. En stor andel av familjerna utgörs av ensamstående med barn. För flera av områdena är också andelen invandrare förhållandevis hög.

2.2 Undersökningsmetod

Undersökningen genomfördes som en enkät. För varje ansökan om socialhjälp, som hade sin orsak i kostnader för bosättning, skulle ett enkätformulär fyllas i av den socialarbetare som handlade ärendet i fråga.

Med bosättning avsågs den första bosättningen för ensamstående, gifta eller samboende eller ny bosättning efter skilsmässa, hemskillnad eller separation. Det kunde också vara fråga om kompletteringsköp vid byte från mindre till större bostad. Kostnaderna för bosättning kunde vara både direkta och indirekta, dvs. formuläret skulle fyllas i även i de fall hjälpsökande gjort inköp av möbler eller annan utrustning eller gjort avbetalningar för ändamålet och därefter inte haft medel till uppehälle, hyra etc.

Undersökningen pågick under tiden den 1 december 1973 t. o. m. den 31 mars 1974.

3 Resultat

3.1 Svarsfrekvens och generaliserbarhet

Från de fyra i undersökningen medverkande kommunerna inkom sammanlagt 87 ifyllda enkätformulär; 24 från Botkyrka, 23 från Göteborg, 18 från Malmö och 22 från Jönköping. Antalet inkomna svar var betydligt mindre än väntat. Orsakerna till den låga svarsfrekvensen är flera. En av orsakerna kan vara att undersökningen kom så långt efter den tid inflyttningen till bostadsområdena kulminerade att många redan hunnit etablera sig. En annan orsak kan vara att många av dem som sökt socialhjälp kände till att hjälp inte utgår till bosättning och därför underlät att uppge sådan som grund för hjälpbehov. Ett visst bortfall kan vidare ha förekommit så till vida att enkätformulär inte blivit ifyllda trots att det vid ansökan om socialhjälp framgick att hjälpbehovet orsakats av bosättningskostnader.

Urvalet av kommuner eller bostadsområden har inte skett slumpmässigt och möjligheter att kontrollera bortfall m. m. saknas. Därför kan inte undersökningsresultaten i statistisk vetenskaplig mening överföras till någon grupp utanför den grupp som de inkomna enkäterna avser. Något direkt mått på frekvensen ansökningar om socialhjälp orsakade av bosättningskostnader har det med hänsyn till det låga antalet inkomna svar inte varit meningsfullt att beräkna.

I det följande presenteras några av undersökningsresultaten. Presentationen har gjorts för hela undersökningsgruppen gemensamt i syfte att översiktligt ge en bild av dels vilket slag av bosättningskostnader som varit mer framträdande i fråga om orsak till socialhjälp och dels för att belysa de hjälpsökandes situation. Någon särredovisning på olika kommuner eller bostadsområden har inte gjorts då fördelningar efter flertalet av de i undersökningen ingående variabelerna i stort sett var desamma i såväl de olika områdena som kommunerna.

3.2 Typ av bosättningskostnader

Den inledande frågan i enkätformuläret avsåg att belysa vilken typ av bosättningskostnader som orsakat socialhjälpbehovet. Bland de 87 inkomna enkätsvaren var den vanligaste orsaken avbetalning på redan anskaffade möbler eller utrustning eller tidigare inköp av möbler eller utrustning. 49 av svaren angav denna orsak till hjälpbehovet. Den ursprungliga avbetalningsskulden eller beloppet för det tidigare inköpet varierade mellan 700 och 15 000 kr. och genomsnittet låg på ca 5 000 kr.

Aktuella inköp av nödvändiga möbler eller utrustning var också relativt vanligt som orsak till hjälpbehovet. För 39 av de hjälpsökande hade denna orsak angivits. Beloppet för det uppgivna behovet varierade mellan drygt 100 kr. och 3 000 kr. Det genomsnittliga beloppet var drygt 1 000 kr.

Den minst förekommande orsaken till hjälpbehov var kostnader för avbetalning på bosättningslån som redovisats endast i fyra fall.

För de allra flesta hjälpsökande avsåg handläggaren att bevilja ansökan om socialhjälp eller att föreslå nämnden (motsvarande) att socialhjälp skulle utgå. Av de formulär som innehöll uppgifter om det sökta beloppet och föreslaget belopp för socialhjälp framgick också att dessa belopp vanligtvis överensstämmer. I endast 12 fall hade ansökan avslagits.

3.3 Familjesituationen

Förhållandevis många av de i undersökningen ingående personerna var ensamstående. Av tabell 12 framgår att 35 av de hjälpsökande var gifta eller eljest samboende och 52 var ensamstående. Totalt hade 61 hjälpsökande, varav 33 ensamstående, hemmavarande barn under 18 år. I 22 fall, varav 8 ensamstående, hade man tre eller flera barn.

Tabell 12 Gifta eller eljest samboende hjälpsökande samt ensamstående hjälpsökande efter antal hemmavarande barn under 18 år.

Antal hemmavarande barn under 18 år	Gifta/samboende	Ensamstående	Totalt
Saknar barn	7	19	26
1 barn	10	15	25
2 barn	4	10	14
3 barn	8	6	14
4 eller fler barn	6	2	8
Summa	35	52	87

Av de 87 hjälpsökande uppgavs 7 ha invandrat till Sverige under de senaste två åren. Denna siffra får betraktas som låg då andelen invandrare i vissa av bostadsområdena uppskattats till 25 %. Tre av de hjälpsökande som invandrat var ensamstående och övriga gifta eller samboende. Fem av dem hade hemmavarande barn under 18 år.

3.4 *Inkomster, bostadskostnader m. m.*

Nästan alla hjälpsökande var låginkomsttagare. I 12 fall saknas i enkätformuläret uppgift om inkomsten. För 30 av de återstående 75 hjälpsökandena var den sammanlagda inkomsten efter skatt 10 000 kr. eller lägre under år 1973. Inkomstuppgiften avser härvid den hjälpsökandes inkomst — i förekommande fall den hjälpsökandes och makes/makas sammanlagda inkomst — oberoende av källa (arbete, arbetslöshetsförsäkring, sjukpenning etc.). För 68 av de 75 var motsvarande inkomster 25 000 kr. eller lägre. Inte i något fall översteg inkomsterna 40 000 kr. För några hjälpsökande gällde att inkomstförhållandena avsevärt förändrats sedan år 1973 till följd av hemskillnad eller andra liknande förändringar i familjesituationen. I dessa fall var alltså behovet av socialhjälp ytterst en följd av sådana förändringar inom familjen.

Skyldighet att betala underhållsbidrag förekom för ett fåtal. För 13 av de hjälpsökande (eller dennes make/maka) gällde detta och genomsnittsbeloppet var omkring 400 kr. per månad.

Bostadskostnaderna samvarierar givetvis med familjestorleken. Dessa kostnader låg för de hjälpsökande mellan drygt 200 kr. och 900 kr. per månad. I genomsnitt var bostadskostnaderna ungefär 600 kr. per månad. För 58 av de hjälpsökande utgick bostadstillägg. Av de övriga 29 hade flera ansökt om sådant tillägg men slutgiltigt besked eller uppgift om tilläggets storlek förelåg inte vid undersökningstillfället. För de hjälpsökande som hade bostadstillägg och för vilka beloppets storlek angivits i enkätformuläret varierade beloppet mellan 37 kr. och 765 kr. I nästan 1/3 av fallen låg beloppet mellan 200 och 300 kr.

Kronologisk förteckning

---

1. Demokrati på arbetsplatsen. A.
2. Psalmer och visor. Del 1:1. U.
3. Psalmer och visor. Del 1:2. U.
4. Psalmer och visor. Del 1:3. U.
5. Bättre bostättning för flera. S.

Systematisk förteckning

Socialdepartementet

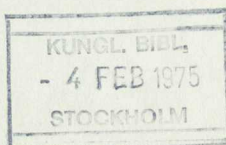
Bättre bostättning för flera. [5]

Utbildningsdepartementet

1969 års psalmkommitté. 1. Psalmer och visor. Del 1:1. [2] 2.
Psalmer och visor. Del 1:2. [3] 3. Psalmer och visor. Del 1:3. [4]

Arbetsmarknadsdepartementet

Demokrati på arbetsplatsen. [1]

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-02191-9